

שיר השירים אשר לשלמה ישקני מנשיקות פיהו וגו': ואיתא בפסיקתא הובא בילקוט
שיר השירים וגו' שיר המשנב ומהעולה שבשירים והכי משמע במסכת עדיות פ"ג
שאמר שם ר' עקיבא כל הפתובים קודש ושיר השירים קודש קדשים ואין העולם כלו
כדאי כיום שניתן בו שיר השירים ע"כ: וצריך להבין האיד רמזא בקרא דשיר זה
משנב מכל השירים: עוד אמרו במדרש ילקוט אשר לשלמה זה הקב"ה למי שהשלו
שלו גם זה צריך ביאור למה כינה פאן לשם הקב"ה בשם שלמה ולא בשאר כינויים:
ונראה לפרש כל פונת שלמה בשיר השירים על ענין הנשמה ע"ד מה דאיתא בגמרא
ברכות דף י' אמר ר' יוחנן משום רשב"י מאי דכתיב פיה פתחה בכתמה ** (ומה שאמר
הפתוב ותורת חסד וגו' יש לפרש דקאי נמי על ענבר שדר במעי אמו ע"ד מה שאמרו
בגמרא נדה דף ל' כל זמן שהולד במעי אמו מלמדין אותו כל התורה כולה: ובילקוט
איוב סי' יו"ד הביא מה שאמרו במדרש כמ' דרשות על פסוק חיים וחסד עשית עמדי
ופקודתך שמה רוחי דקאי על הולד השירי במעי אמו והקב"ה עושה עמו הרבה חסדים
ונזהו חיים וחסד כו' יע"ש: לפ"ז יש לפרש ג"כ מה שאמר ותורת חסד קאי נמי על מה
שלומדן עם הולד כשהוא במעי אמו וזהו נמי חיים וחסד שהתורה נקרא חיים ודוק
עכ"ה: **) ותורת חסד על לשונה כנגד מי אמר שלמה מקרא זה לא אמרו אלא כנגד
דוד אביו שדר הג"ה בה' עולמות ואמר שירה: דר במעי אמו ואמר שירה שגאמר ברכי
נפשי את ה' וכל קרבי את שם קדשו לפירש"י על שם קרבי אמו שדר בתוכן) יצא לאויר
העולם ואמר שירה כו' ינק משדי אמו ואמר שירה כו' ראה במפלתן של רשעים ואמר
שירה נסתכל ביום המיתה ואמר שירה שגאמר ברכי נפשי את ה' וגו' ע"כ: שמענו דה'
שירות אמר דוד ואמרו עוד שם מאי דכתיב ברכי נפשי את ה' וגו' הני ה' ברכי נפשי
כנגד מי אמרן לא אמרן אלא כנגד הקב"ה וכנגד הנשמה מה הקב"ה מלא כל העולם אף
נשמה מלאה כל הגוף מה הקב"ה רואה ואינו נראה אף הנשמה כן: מה הקב"ה זן את כל
העולם אף הנשמה זנה את כל הגוף: הקב"ה טהור אף הנשמה כן: הקב"ה יושב בחדרי
חדרים אף הנשמה כן: יבא מי שיש בו ה' דברים הללו וישב למי שיש בו ה' דברים
הללו: הרי לה בהדיא מפורש שדוד אמר ה' שירות שהם חמשה ברכי נפשי אותן השירות
אמרן דוד נגד הקב"ה ונגד הנשמה וזהו שרמז הפתוב שאמר כל הנשמה ר"ל ה' נשמה
תהלל יה פירש שדוד אמר ה' שירות במקום הנשמה שיש בה ה' דברים מה דאיתגיהו
בהקב"ה לכה ה' נשמה תהלל יה וק"ל: והנה מקרא מלא אמר שלמה בקהלת סי' ז' טוב
שם משמן טוב ויום המנות מיום הולדו פירוש כשם שטוב ויפה לאדם שם טוב שהוא
מעולה משמן טוב כף טוב ויפה יום המנות מיום הולדו הפונה בזה על ה' שירות שאמר
דוד מיום הולדו עד יום המיתה ע"ז אמר שלמה טוב יום המנות ר"ל השירה של הנשמה
על יום המיתה זו היא המעולה והמשובחת שבכל ה' שירות הללו לפי שיום המיתה טוב
מיום הולדו וק"ל: על פי הצעה זו נבוא אל ביאור הפסוקים בספר שיר השירים א' אל
אחת: ותצרפם ביחד והיו לאחדים מלוא כף נחת: תחלה אמר הפתוב שיר השירים אשר
לשלמה וגו' רצונו בזה לומר שיר ה' שירים פירוש שיר זה הוא המשנב ומעולה בכל
חמש שירים: אשר לשלמה זה הקב"ה מה שדוד אמר ה' שירים להקב"ה נגד הנשמה
שיש בה ה' מעלות כדאמרן וזה השיר הוא המשנב שבכולן ומפרש הפתוב על איזה
שיר קאי ואמר ישקני מנשיקות פיהו היינו ע"ד מה שאמרו וז"ל בגמרא מועד קטן דף

כ"א נאמר במלשה ובאהרן על פי ה' מלמד שמתו בנשיקה: ואמרו עוד שם מי שהגיע לגבורות ומת פתאום זו היא מיתת נשיקה ואיתא בילקוט פירוש מסעי בפעם שאמר הקב"ה למשה פנשם שלא מת אהרן אלא בנשיקה כן אתה תפטר בנשיקה מיד נתנישבה דעתו של משה כו' ומסיים שם אנשיהן הצדיקים שהב"ה בעצמו מאספם שנאמר וכבוד ה' יאספך וגו' ולא עוד אלא שמלאכי השרת יוצאין לקראתו וא"ל בואו לשלום שנאמר יבואו שלום ינוחו על משכבותם ע"כ: וזהו שרמז הפתוח כאן דשיר זה אשר לשלמה והוא שהנשמה אומרת בשעת המיתה ישקני מנשיקות פיהו ר"ל שתהא המית' בנשיקה והיינו דקאמר פיהו ע"ד שאמר במלשה ואהרן על פי ה' וילפינו מכאן שמתו בנשיקה וק"ל: ומה שאמר אשר לשלמה וקאי על הקב"ה כנזנתו לרמז כאן כי ה' שירים הללו הם נגד הנשמה ונגד הקב"ה כמו שהקדמנו לעיל ולכך אמר לשלמה בזה מרמז תרנוניו בלשון אחד דקאי על הקב"ה שנאמרו לו השירים ואמרן דוד נגד נשמת הצדיק בשעת מיתה ומלת לשלמה הוא לישנא דמשמעת לתרי אפי הא' שיר השירים המשופך בכל ה' שירים אשר לשלמה זה הקב"ה ר"ל למי שהשלום שלו פירוש שבא לרמז מה שמלאכי השרת אומרים לנשמות הצדיקים בואו לשלום כו' היינו משום שלום הוא שלו ר"ל מהקב"ה הוא לפי שהנשמה דומה להקב"ה בה' דברים וכן נאמרו ה' שירים לכך נשמת הצדיק זוכה לבוא לשלום כי שמו של הקב"ה שלום והיא דומה להקב"ה בה' דברים כדאמרן: גם יש לפרש אשר לשלמה דקאי על הנשמה ע"ד מה שאמרו בגמרא מועד קטן דף כ"ה ע"א כי נח נפשי' דרבה בר רב הונא ורב המנונא פתח עליהו והוא ספדנא גזע ישישים עלה כו' חמד (הקב"ה) נפשות ושמה בהן ככלה חדשה כו' הפנונה בזה ע"ד מה דאיתא בגמרא פסחים דף פיו על פסוק אז הייתי בעיניו כמוצאת שלום וגו' ככלה שנמצאת לשלמה בבית חמיה והיא רדופה לילך להגיד שבחיה בבית אביה ע"כ: וא"כ הכי פירוש אשר לשלמה הנשמה היא ככלה שנמצאת לשלמה הנקראת מוצאת שלום וכן נאמר דוד ה' שירים דהיינו ה' ברכי נפשי משעה שהי' דר במעי אמו עד יום המיתה ע"ד מה שאמרו בגמרא ב"מ דף ק"ז ברוך אתה בברוך וברוך אתה בצאתך שתהא יציאתך מן העולם בלא חטא כביאתך לעולם בלא חטא כו' והיינו דקאמר אשר לשלמה פירוש ה' שירים הם להקב"ה שהשלום שלו כדאמרן גם פירוש אשר לשלמה כנגד נשמת הצדיק שהיא ככלה שלמה כמוצאת שלום: ומהו השיר שאמר כנגד הנשמה היינו ישקני מנשיקות פיהו שתהא המיתה בנשיקה כחתן לכלה וכדבעינו למימר לקמן בס"ד: וענין מיתת הנשיקה נראה לפרש ע"ד מה שאמר הפתוח ונרח השמש ובא השמש ואל מקומו שואף זורח הוא שם הפנונה בזה לפי שטבע כל ארבע יסודות שבעולם כל אחד וא' חוזר לבוא על מקומו דרך משל יסוד העפר והמים נוכלים למטה מה שאין כן יסוד האש הוא הולך למעלה למקום שרשה שהוא תחת גלגל השמש וזהו שרמז הפתוח ואמר ותהלך אש ארצה ר"ל שזה הי' הנס אעפ"י שטבע האש להלך למעלה אפי' הכי כאן במצרים ותהלך אש ארצה ר"ל לצד הארץ וזה הי' היפוך הטבע (וענין מה שנתבאר מענין זה בפרשת בא): והנה טבע כל יסוד המחובר כשיתפרד ממקומו אז הוא שואף לשוב למקומו וא"כ י"ל גם הליכת סביב החמה וכל גלגל הירח וכוכבים הוא כענין זה שהקב"ה מחדש בכל יום תמיד מעשה בראשית ומעתיק את השמש ממקומה והיא אינה נחה עד שתחזור למקומה וזה שנאמר ואל מקומו שואף וגו' ודוק: מעתה נאמר במאי

דקמן לענגן מיטת האדם שתפרד הנשם' מן הגוף שנמשלה לשמש כדאיתא בגמ' ובמדרשים בכמה דוכתא כי האדם הוא עולם קטן והשמש הוא אור הנשמה המנהיג את הגוף שנאמר ויפח באפיו נשמת חיים ויהי האדם לנפש חיה וארו"ל אף בהמה נקרא נפש חיה אף זו של אדם חיה שבכולן לפי שניתוסף בו דיעה ודבור כו' נמצא האדם היא ממש חלק מנשמת אלוק ממעל אשר נפח בו הנשמה דהיינו השכל היקרא נפש חיה: וזהו שרמזו רז"ל שאמרו בגמרא ברכות דף ס' הרואה חכמי ישראל מברך אשר חלק מחכמתו ליבאיו כו' היינו משום דרוח החכמה הוא השכל והנשמה והיינו דכתיב גבי בצלאל ואמלא אותו רוח אלקים בחכמה וגו' דע"י הנשם יש לו לאדם דביקות למעל' ע"ד מ"ש הפתוב ואתם הדבקים בה' אלקיכם וגו': והנה בעת פרידת הנשם' מן האדם היא שואפת לחזור למקורה כלומר למות על פי ה', שמשם נפח הנשמה ברוח פיו של הקב"ה לכוף היא מתאנה שתהא נטילה דהיינו על פי ה' שתחזור אל מקומה והיינו נשיקה פירוש ענגן דבוק וסמוך ע"ד מה שאמרו בגמרא זבחים דף ע"ח ע"ב ופסחים דף ל' ע"ב לענגן השקת מים ר"ל מים שנטמאו יש להן תקנה ע"י שמשקן במעין ר"ל שהדבוקן ומחברן פד שיהיו נוגעין במים שבתוך המקנה ואז נטהרין כדאיתא בכמה דוכתי בגמרא יע"ש: שמעינו מהא דענגן השקה פירוש ענגן דבוק וטהרה.

כן הוא ענגן מיטת נשיקה והיינו כדפרישית ודוק: ועוד לאלוק מילין לבאר ענגן מיטת נשיקה ע"ד מה שאמרו בגמרא יומא דף פ"ה ע"ב אמר ר' עקיבא אשריכם ישראל לפני מי אתם מטהרין ומי מטהר אתכם אביכם שבשמים כו' שנאמר מקנה ישראל ה' וגו' ובסנהדרין דף ל"ט ע"א גבי הא דשאל האי מינא לר' אבא אלקיכם כהן הוא פי קבר' למשה במאי טביל א"ל בנורא טביל כו' ועיקר טבילות בנורא דכתיב כל אשר ובא באש תעבירו באש וגו' (ועיין מ"ש מענגן זה בפרשת נשא בבבאור הפסוק כי הנה ה' באש יבוא) מעתה נאמר כמו הדין לענגן השקה במים שהקדמנו לעיל שחברן במעין ונטהרין ובגמרא חשיב לטהרה זו כזריעה דוגמת תרומה שנטמאה דזורעין אותה וגידוליה מותרין כן יש לדמות לענגן טבילה בנורא אם נטמאת הנשמה של אדם שהוא חלק אלוק נשמת רוח ה' כנחל בוער וא"כ כשמת בנשיקה ר"ל שדבוק ונסמך למקנה ישראל ה' אז נטהר וזהו מיטת נשיקה: בזה תבין ותשכיל מה שאמרו בגמרא נדה דף ל' ע"א ביום הלילה אומר' לו לאדם הני יודע שהקב"ה טהור ונשמה שנתן בך טהורה היא כו' תנא דבי ר' ישמעאל משל לכהן שנתן תרומה לע"ה וא"ל אם אי אתה משמרה בטהרה הריני שורפה לפניך כו' הפנונה בזה דהנשמה נמשלה לתרומה כמו שהדין בתרומה שנטמאה שטעונה שריפה כמו כן הנשמה תידון באש של גיהנם וכמו שיש לתרומה תקנה שיזרענה בקרקע וגידולי' מותרין כן ענגן מיטת נשיקה כעין השקת מים דחשיב זריעה (גם ענגן הזריעה דתרומה שנטמאה הוא דוגמת גלגול הנשמה ע"ד מה שפירש"י בפרשת תרומה ג' תרומות נאמרו בפרשה כו' וכן ענגן הגלגול הן פעמים ושלש יפעל אל עם גבר וכתבו המקובלים דקאי על ענגן הגלגול מה שאין כן כשמת בנשיקה אז אין נשמתו באה בגלגול אלא בסוד עיבור) והיינו מטעם שנתבאר ודוק: וכינון שכן יתבאר המשך הפסוקים דתחלה אמר הכתוב שיר השירים הפנונה בזה דשלמה אמר מקרא זה דוגמת דוד אביו שנטמפל ביום המיתה ואמר שירה והיינו שיר ה' שירים פירוש שיר זה שעל יום המיתה הוא המשנבך שבכל ה' שירים כדאמרו ואמר אשר לשלמה פירוש ביום

המיתה שנשלם האדם ומשלים את נשמתו ואז שיר על השירים חדנה שלמה כי טוב יום
המיתה מיום הנולדו ומפרש ואזיל ישקני מנשיקות פיהו שתהא המיתה בנשיקה על פי ה'
ואמר כי טובים דודיה מיני וסמיה לי לריח שמניה טובים ר"ל הנשמה נהנית מזיו
השכינה ע"ד מה שאמרו רז"ל בגמרא עירובין דף ס"ה ע"א כל המתפתה ביינו יש בו
מדעת קונו שנאמר וירח ה' את ריח הניחוח כו' ופירש"י דשתי דומיא דריח כו' עוד
אמרו שהנשמה נהנית מן הריח כו' (וזהו שרמזו רז"ל בצחות לשונם מה שאמרו בחולין
דף ק"כ ע"א נפש לרבבות את השותה היינו משום דשתי דומה לריח שהנפש נהנית
ממנו) ולפי שהנשמה דומה בה דברים להקב"ה כדאמרן לכך תענוגה ביין המשומר
לצדיקים וזהו כי טובים דודיה מיני לריח שמניה טובים היינו נהרי אפרסמון (כמו
שנתבאר לעיל מענין זה בפרשת תזריע באריכות יע"ש) ר"ל ע"ד מה שאמר הפתוב
ויהי האדם לנפש חיה היינו שנתוסף הדיעה כדאמרן היא הנשמה ע"כ נהנית מיני וריח
שמפקחין דעתה כמו שאמרו רז"ל חמרא וריחני פיקחני: וסמיה פאן לריח שמניה טובים
שמן תורק שמיה לפי שהענין מדבר על יום המיתה כשהשלים האדם את נשמתו אז זוכה
שיוצא שמו וטבעו בעולם כשמן ערב בשעה שמריקין אותו מכלי לכלי שריחו נודף וכן
הוא אומר טוב שם משמן טוב ויום המות מיום הנולדו ואמרו ע"ז במדרש ילקוט טוב שם
וגו' נולדה מרים אין הכל יודעין מה היא פיון שמתה נסתלק הבאר וידעו שבזכותה הי'
הבאר וכן את מוצא במשה ואהרן כו' ואמר עלמות אהבוה קרי בי' עולמות ע"ד מה
שאמר הכ' להנחיל אוהבי יש ודרשו ע"ז רז"ל סוף מסכת עוקצין עתיד הקב"ה להנחיל
לכל צדיק וצדיק ש"י עולמות גם יש לפרש עלמות אהבוה ע"ד מה שאמר הפתוב הוא
ינהגו עלמות ודרשו רז"ל בילקוט בעלמות בזריות כאילן עולימתא כד"א בתוך עלמות
תופפות כו' א"כ גם פאן יש לפרש עלמות אהבוה מלשון עלמה ר"ל ע"ד מה דפתח האי
ספדנא על רבה ורב המנונא חמד נפשות צדיקים ושמח בכלה חדשה כו' רמז על נשמה
שלא נתגלגלה עדיין ונמשלה לכלה חדשה קרקע בתולה ודוק: ובא הפתוב כמפרש
בעצמו מה ענין מיתה נשיקה ואמר משכני אחריה נרוצה הפנונה בזה ע"ד מה שאמרו
בגמרא חגיגה דף י"ד ע"א גבי ארבע שנקנסו לפרדס א"ל ר' עקיבא כשתכנסו אצל אבני
שיש טהור הזקרו שלא תאמרו מים מים כו' בן עזאי הציץ ומת ר"ע עלה בשלום וירד
בשלום עליו הפתוב אומר משכני אחריה נרוצה כו' הענין הוא ע"ד מה שאמר הפתוב כי
לא יראני אדם וחי פירוש לפי מה שהקדמנו לעיל שכל הנבראים וכל ד' היסודות
משתוקקים ונחפצים לשוב לשורשם וממילא כשהנשמה רואה את הקב"ה והיא חלק
אלוה ממעל גר ה' נשמת אדם אז היא חוזרת אל מקים שרשה ושבה להקב"ה וזהו שרמז
הפתוב באיוב סי' ליד אם ישים אליו לבו רוחו ונשמתו אליו יאסוף יגוע כל בשר יחד
וגו' ר"ל אם ישים אליו לבו בשעה שהנשמה רואה להקב"ה אז רוחו ונשמתו אליו יאסוף
כי היא נכספת ומשתוקקת לחזור לשרשה ע"י זה כל בשר יחד ממילא יגוע וזהו מה
שאמרו בן זומא הציץ פירש שהי' מסתכל ביותר וע"י זה מת כי הנשמה חזרה לשרשה
כדאמרן ודוק: והיינו דקאמר משכני אחריה נרוצה לפי שאמרו רז"ל בברכות דף ח' ע"א
מיתת נשיקה היא כמשחל בניתא מחלכא פירש"י כמושך נימת שער מתוך החלב כו'
לכך ביום המיתה אמרה הנשמה להקב"ה משכני ר"ל שתהא המיתה בנשיקה כמושך
שטר מתוך החלב והא כיצד ומפרש אחריה נרוצה ר"ל כשהנשמה רואה להקב"ה אז

היא שואפת לחזור ולשוב למקום שרשה והיגנו אתריה נרוצה ודוק: ואמר הפתוב הביאני המלך חדריו היגנו ע"ד מה שהקדמנו לעיל מה הקב"ה יושב בחדרי חדרים אף הנשמה כן ר"ל שוכנת בחדריו של הקב"ה וזהו שאמר נגילה ונשמחה בך חדרה דהקב"ה ר"ל שהנשמה נהנית מזיו השכינה: נזכרה דודיה מיגן היגנו כדפרישית לעיל דקאי על יין המשומר לצדיקים יין ישן שדעת זקנים נחה הימנו אין זקן אלא זה קנה חכמה וכדאמרן וזהו מעלת כל צדיק וצדיק שכל אחד משיג יותר מתבירו כמבואר בספר המורה להרמב"ם ו"ל ומסיים בפסוק זה מישרים אהבוה ע"ד מה שפתיב תמנות נפשי מות ישירים א"ל מיתת נשיקה וכדאמרן ודוק ואמר הפתוב שחורה אני ונאנה היגנו מה שאמר הפתוב בכל עת יהיו בגדיה לבנים ודרשו רז"ל בגמ' שבת דף קכ"ג ע"א שיתקין אדם עצמו בכל עת במצות ובמע"ט ובמדרש ילקוט ישע' ס"ג אמרו הקב"ה נוטל כל עונותיהן של ישראל ונותנם על בגדיו ומכבסן עד שנעשים כשילג כו' לפי דרכינו יש לפרש ע"ד מה שהקדמנו לעיל דמים שנטמאו יש להן תקנה ע"י השקה במי מקנה וישראל הקב"ה מטהרן שנאמר מקנה ישראל ה' וכדפרישית וזהו שאמרה הנשמה שחורה אני ר"ל אעפ"י שהיא שחורה מן כלכלת בעונות אפי' הכי יש לי תקנה ונאנה נעשית לבנה על ידי השקה במים כדפרישית ודוק: מתוך תוכן הדברים תבין ותשפיל מה שאמרו במדרש ילקוט ישקני מנשיקות פיהו וטהרני כמש"ק שני גבים זה לזה והם טהורים זה מזה כו' ישקני ידביקני כו' יוציא לי שתי נשיקות מתוך פיהו א' בעה"ז ויפח באפיו נשמת רוח חיים וא' לעתיד לבא ונתתי רוחי בכם וחייתם כו' עכ"ה: ולפי פשוטו אין לו קישור וחיבור כלל אמנם לפי דרכינו הכי קאמר וטהרני כמש"ק שני גבים זה לזה רמז על ענין השקת מים שע"י הזריעה ונגיעה הם טהורים זה מזה כן ענין הנשמה שע"י מיתת הנשיקה חוזרת לשרשה כמבואר לעיל וזהו שאמר יוציא לי שתי נשיקות מתוך פיהו כו' ר"ל כמו שתחלת נתינת הנשמה באדם ה' ע"י שנפח באפיו נשמת רוח חיים כמו שהקדמנו לעיל באריכות לכה ע"י הנשיקה הנשמה חוזרת לשרשה ונטהרת כדפרישית ודוק: שיר השירים אשר לשלמה וגו' כי טובים דודיה מיין.

, ואיתא במדרש ילקוט שיר השירים המשופח והמעולה שבשירים. וצריך להבין מה נתינת טעם הוא זה מה שאמר אח"כ כי טובים וגו' ונראה ליישב בדרך הקרוב לפשוטו על פי מה שאמרו חז"ל במסכת ברכות אין אומרים שירה אלא על היין ויליף להו מקרא.

וזה שאמר הפתוב שיר השירים רצונו לומר שהשיר הזה מעולה ומשופח מכל השירים וקש' לי הא אין אומרים שירה, אלא על היין על זה בא הפתוב כמתרץ כי טובים דודיה של תורה מיין ועל כן שיר השירים מעולה בשירים וק"ל.

ולפי זה יבואר מה שאמר הפתוב בישע' סי' ל' השיר יהי לכם כליל התקדש חג ודרשו חז"ל בפסחים דף צ"ה פסח ראשון טעון הלל באכילתו ואין פסח שני טעון הלל באכילתו מנא הני מילי אמר ר' יוחנן דאמר קרא השיר יהי לכם כליל התקדש חג ולכאורה מהאי קרא אין לו הכרע ולדברינו יובן שפיר ע"פ מה דאיתא בריש פ' ערבי פסחים אפי' עני שבשיראל וכו' ולא יפחתו לו מארבע פוסות וזה שאמר הפתוב השיר יהי לכם כליל התקדש חג והיגנו ליל פסח ראשון שאז יש לכל א' מישיראל יין נאפי' לפני שבשיראל לכה מותר לומר שירה לאפוקי פסח שני שאין חוב בד' פוסות לכה אין טעון שירה לפי

שָׁאִין אוֹמְרִים שִׁירָה אֵלָּא עַל הַיָּיִן וְק"ל: יִשְׁקֵנִי מִנְשִׁיקוֹת פִּיהוּ וְאֵיתָא בַּמִּדְרָשׁ רַבָּה רַבֵּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר מִלֵּאכֵי הַשָּׂרֵת אֲמָרוּהוּ שִׁיר הַשִּׁירִים שִׁיר שְׁאֲמָרוּהוּ שָׁרִים וְכו' וּמִפְּרִשׁ בַּעַל הַמִּדְרָשׁ עַל דַּעֲתִי דְרַבֵּן גַּמְלִיאֵל דְּאָמַר מִלֵּאכֵי הַשָּׂרֵת אֲמָרוּהוּ יִתֵּן לָנוּ מִנְשִׁיקוֹת שְׁנֹשֶׁק לִבְנוֹ (פִּירֵשׁ הַמִּתְנֻחַת כְּהֻנָּה כְּלוּמַר מִי יִתֵּן וְיִרְאֶה לָנוּ פָּנִים שׁוֹחֲקוֹת כְּמוֹ שֶׁהִרְאָה לָהֶם בְּנֵתֵינָת הַתּוֹרָה) ר"ל שִׁיתֵּן לָהֶם הַתּוֹרָה פ"כ.

וּלְפִי הַמִּדְרָשׁ הַזֶּה צָרִיכִין לוֹמַר הֵא דְכָתִיב בְּתַרְיָה כִּי טוֹבִים דּוֹדִיָּה מִיֵּין לְרִיחַ שְׁמָנִיָּה טוֹבִים וְגו' נָמִי הַמִּלֵּאכִים אֲמָרוּהוּ וְדָבָר זֶה צָרִיךְ בִּיאֹר מֵאֵי עֲנִין זֶה לְטַעֲנָתָם שְׁרָצוּ לְקַבֵּל אֶת הַתּוֹרָה.

וְעוֹד יֵשׁ לְדַקְדָּק מַה שְׁאֲמָרוּ מִלֵּאכֵי הַשָּׂרֵת אֲמָרוּהוּ מַה, הִי חֶסֶר אִם הִי אוֹמֵר מִלֵּאכִים אֲמָרוּהוּ, וְמַה יִּתֵּן וְמַה יוֹסִיף מִלֵּת הַשָּׂרֵת וְהוּא אֵף לְמוֹתָר: וַיְבַנְאָר עַל פִּי מַה דְּאֵיתָא בַּמַּסֶּכֶת כְּתוּבֹת דָּף ס"א וּבִטּוֹר אֲנִיחַ חַיִּים סִי' קכ"ט הַכֹּל מְשֻׁהֵין מִפְּנֵי הַשְּׁמֶשׁ חוּץ מִבְּשָׂר שְׁמֵן וְיֵין יִשְׁן וְכו' כִּלְלָא דְמִלְתָּא כָּל מִיָּדֵי דְאֵית לִי קִיּוּהָא אוֹ רִיחַ אֵין מְשֻׁהֵין מִפְּנֵי הַשְּׁמֶשׁ (וְצָרִיךְ לִיתֵּן לוֹ) וּבַמִּדְרָשׁ רַבָּה לְרִיחַ שְׁמָנִיָּה אֵלּוּ מְשֻׁמְנֵי שֶׁל תּוֹרָה וְדָבָר מִלֵּת שְׁמָנִיָּה מִלְּשׁוֹן שְׁוֹמֵן.

וְזֶה שְׁאֲמָרוּ בַּמִּדְרָשׁ אֲמָרוּ מִלֵּאכֵי הַשָּׂרֵת דְּיִיקָא כְּוֹנֵנְתָם אֵף שְׁאֵנוּ מְשֻׁרְתִּים וְשִׁמְשִׁים וַיִּשְׁרָאֵל הֵם בָּנִיָּה מְכָל מְקוֹם רָאוּי נָמִי לִיתֵּן לָנוּ הַתּוֹרָה וְלָמָּה כֵּן לְכָּה מִפְּרִשׁ וְאֶזְרִיל הַפְּתוּב כִּי טוֹבִים דּוֹדִיָּה שֶׁל תּוֹרָה מִיֵּין שְׁאֵין מְשֻׁהֵין בְּפָנֵי הַשְּׁמֶשׁ וְטַעֲמָא מֵאֵי לְרִי"ח כִּינֵן דְּאֵית לִי רִיחַ אֵין מְשֻׁהֵין שְׁמָנִיָּה הֵינְנוּ מְשֻׁמְנֵה שֶׁל תּוֹרָה א"כ יֵשׁ לָהּ דִּין יֵין יִשְׁן וּבִשָּׂר שְׁוֹמֵן שְׁאֵין מְשֻׁהֵין בְּפָנֵי הַשְּׁמֶשׁ לְכָּה אֲמָרוּ יִשְׁקֵנִי מִנְשִׁיקוֹת שְׁנֹשֶׁק לִבְנוֹ וְדוּק הֵיטֵב כִּי נֶכּוֹן הוּא יִשְׁמַע חֲכָם וַיּוֹסִיף לְקַח טוֹב: כִּי טוֹבִים דּוֹדִיָּה מִיֵּין וְאֵיתָא בַּמִּדְרָשׁ רַבָּה וְז"ל תִּמְנָן תִּנְיֵן שְׁאֵל ר' יִשְׁמַעְאֵל אֵת ר' יְהוֹשֻׁעַ כְּשֶׁהָיוּ מְהַלְכִין בַּדֶּרֶךְ מִפְּנֵי מַה אֲסָרוּ אֶת גְּבִינַת הָעֶכּוֹם אָמַר לוֹ מִפְּנֵי שְׁמַעְמִידִין אוֹתָהּ בְּקִיבַת גְּבִילָה וְכו' א"ל אֵימָא מִפְּנֵי שְׁמַעְמִידִין בְּעֶגְלִי עֶכּוֹ"ם (כֵּן גֵּרַס הַמִּתְנֻחַת כְּהֻנָּה וְכֵן הוּא בְּהֶדְיָא בַּמַּסֶּכֶת עֶכּוֹ"ם דָּף כ"ט ע"ב) א"ל א"כ לָמָּה לֹא אֲסָרוּהָ בְּהֶנְיָה וְהַשִּׁיאָה לְדָבָר אַחֵר אָמַר לוֹ יִשְׁמַעְאֵל אַחֵי הָאִיָּה אַתָּה קוֹרָא כִּי טוֹבִים דּוֹדִיָּה מִיֵּין (פִּירֵשׁ דּוֹדִיָּה הוּא לְשׁוֹן זָכָר דּוֹדִיָּה הוּא לְשׁוֹן נְקִיבָה) א"ל דּוֹדִיָּה (הֵכִי גֵרְסִינָן בַּגְּמָרָא) אָמַר לוֹ אֵין הַדָּבָר כֵּן שְׁהָרִי חֲבִירוֹ בָּא לִיסַד עָלָיו כֵּן (כְּלוּמַר לְהוֹכִיחַ עָלָיו) לְרִיחַ שְׁמָנִיָּה טוֹבִים (פִּירֵשׁ הַמִּתְנֻחַת כְּהֻנָּה שְׁמָנִיָּה הוּא ג"כ לְשׁוֹן זָכָר וְהַכֹּל סִיפּוֹר אֶחָד הוּא וְאִם תֹּאמַר גַּם הוּא קוֹרָא בּוֹ שְׁמָנִיָּה לְשׁוֹן נְקִיבָה סִיפִי דְקָרָא עַל כֵּן עֲלָמוֹת אֶהְבּוּהָ לֹא שִׁיָּיָה לְמִימַר לְנְקִיבָה כֵּן פִּירֵשׁ"י בַּפ' אֵין מַעְמִידִין) וְלָמָּה לֹא גִילָה אָמַר ר' יוֹנָתָן מִפְּנֵי שֶׁבִּקְרוֹב אֲסָרוּהָ וְר' יִשְׁמַעְאֵל הֵנָּה קָטָן וְכו' ר' חֲמָא בַּר עֻקְבָּא מְקַשֵּׁי אִם לְהַפְלִיגוּ הִי מְבַקֵּשׁ הִי לוֹ לְהַפְלִיגוּ מִחֲמִשָּׁה הַכְּרַעוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה, וְאֵלּוּ הֵן שְׁאֵת אֲרוּר מִחֲרַם מְשֻׁקְדִים וְקָם וְכו' שְׁמַעוֹן בַּר אֲבָא בְּשֵׁם ר' יוֹחָנָן אָמַר חֲבִיבִין דְּבָרֵי סוֹפְרִי כְּדִבְרֵי תּוֹרָה וְכו' חֲבִרֵּיָא בְּשֵׁם ר' יוֹחָנָן חֲבִיבִין דְּבָרֵי סוֹפְרִים יוֹתֵר מִדְּבָרֵי תּוֹרָה וְכו', ר' חֲנִינָא אוֹמֵר וְחֲמוּרִים דְּבָרֵי סוֹפְרִי מִדְּבָרֵי תּוֹרָה וְנִבְוָאָה כְּתִיב אֵל תִּטִּיפוּ וְיִטִּיפוּ (וְכַתֵּב הַמִּתְנֻחַת כְּהֻנָּה וְגו' גֵּרְסִינָן וְר"ל דְּכָתִיב בַּסּוֹף אֲטִיף לָהּ לֵינָן וְלִשְׁכָּר הָרִי שֶׁהִבְוָאָה נִקְרָאת יֵין וְכֹאֵן כְּתִיב כִּי טוֹבִים דּוֹדִיָּה מִיֵּין וְה"ג בִּירוּשְׁלָמִי בַּפ"ק דְּבִרְכוֹת וּבִפְרָק אֵין מַעְמִידִין וּבִפְרָק אֵלּוּ הֵן הַנְּחָנְקִין דְּכָתִיב אֵל תִּטִּיפוּ וְיִטִּיפוּ וְכָתִיב אֲטִיף לָהּ לֵינָן וְלִשְׁכָּר) מְשָׁל לְמִלָּה

שְׁשַׁלַח פְּלִמְנָטְרִין שְׁלוֹ (פִּירֵשׁ שְׁלוּחִים) לְמַדִּינָה עַל אֶחָד מֵהֶן כָּתַב אִם מֵרָאָה לָכֶם חוֹתָמִי שְׁלִי הָאֲמִינוּ וְאִם לֹא אֵל תֵּאֱמִינוּ לוֹ וְעַל אֶחָד מֵהֶן כָּתַב אֲפִילוֹ אִינוּ מֵרָאָה לָכֶם חוֹתָמִי שְׁלִי הָאֲמִינוּ לוֹ כִּי בְּדַבְרֵי נְבוּאָה כְּתִיב כִּי יָחַם בְּקֶרְבָּהּ נְבִיא וְגו' בְּדַבְרֵי סוֹפְרִים כְּתִיב עַל כִּי הַתּוֹרָה אֲשֶׁר יוֹרוּף לֹא תִסּוּר מִן הַדֶּבֶר אֲשֶׁר יִגִּידוּ לָךְ יָמִין וְשְׂמָאל וְכו' אֲפִילוֹ שִׂיאֲמָרוּ לָךְ עַל הַיָּמִין שֶׁהוּא שְׂמָאל וְטַל הַשְּׂמָאל שֶׁהוּא יָמִין וְכו' עכ"ה.

הַמְדַּרְשׁ הַזֶּה אֵינוֹ אוֹמֵר אֲלָא דְרָשׁוּנִי וְאֵין צִנְרָף לְדַקְדָּק אַחֲרָיו כִּי כָּלוּ מִקְשָׁה הוּא וּלְהוֹצִיא חֵלֶק אֵי אֲפֹשֶׁר וּנְדַקְדָּק מֵה שֶׁהוּא מִן הַהֶכְרֵס: וּבִתְחִילָה יֵשׁ לְתַמּוּהָ לְמָה הֵשִׂיאוֹ לְדַבָּר אַחֵר בְּשֵׂאלָה זוֹ עַל עֲנָן פָּסוּק זֶה הָאִיף אֶתָּה קוֹרָא וְכו' וְעוֹד בְּלֹא קִנְיָן דֵּר' חָמָא יֵשׁ לְהַפְלִיא מִדְּאִמֵּר הֵשִׂיאוֹ לְדַבָּר אַחֵר ש"מ שֶׁהִי רוּצָה לְהַפְלִיגוֹ בְּדַבָּר שֶׁאֵין לוֹ הַכְרָעָה וְתִירוּץ א"כ לְמָה שֶׁאֵלּוֹ הָאִיף אֶתָּה קוֹרָא דוֹדִינָךְ כו' דִּילְמָא גַּם ר' יִשְׁמַעֲלֵאל יָשִׁיב לוֹ דוֹדִיךְ וְיוֹכִיחַ מְסִיפָא כְּמוֹ שֶׁתִּירָץ ר' יְהוֹשֻׁעַ בְּאַמֶּת.

וְעוֹד מֵה שֶׁאֲמַר אֵין הַדֶּבֶר כֵּן הוּא אִף לְמוֹתֵר וְהָכִי הָנִי לִי לְמִימַר הֲלֹא מְסִיפָא מוֹכַח דְּקָרִינוּ דוֹדִיךְ. וּבִיּוֹתֵר יֵשׁ לְתַמּוּהָ לְפִירֵשׁ"י דֶּהֲהוּכָחָה הִיא מִדְּכַתִּיב עֲלָמוֹת אֶהְבוּף דֶּהָא מְרִישָׁא דְקָרָא לְרִית שְׁמָנִיף אֵין לְהוֹכִיחַ כְּמוֹ שֶׁכָּתַב הַמַּתְנִיחַ בְּהוֹנָה דְּאֲפֹשֶׁר לְמִימַר שְׁמָנִיף א"כ עֵינֵךְ חֹסֵר לְהַסְפִּיר וְהָנִי לִי לְהִבִּיא סִיפִי דְקָרָא כֵּן עֲלָמוֹת אֶהְבוּף.

וְגַם מֵה שֶׁאֲמָרוּ חֲמוּרִין דְּבָרֵי סוֹפְרִים יוֹתֵר מִדְּבָרֵי תּוֹרָה וּנְבוּאָה וְיִלְיָף לְהוֹ מִדְּכַתִּיב אֵל תִּטִּיפוּ יִטִּיפוֹן וְגו' וּלְכַאוּרָה מִפְסִיק זֶה אֵין לוֹ הַכְרָעָה כָּלָל וְהָכִי נִרְמָז בְּפָסוּק זֶה דְּבָרֵי תּוֹרָה אוֹ דְּבָרֵי נְבוּאָה.

וּלְפִי הַמַּשָּׁל שֶׁהִמְשִׁילוֹ מִשְׁמַע שֶׁאֵין לְהֵאֱמִין לְדְּבָרֵי הַנְּבִיא כְּשֶׁבֶא לַעֲקוֹר דְּבַר מֵהַתּוֹרָה וּלְדְּבָרֵי סוֹפְרִים יֵשׁ לְהֵאֱמִין אֲפִי בְּדַבָּר שֶׁהוּא עוֹקֵר דְּבַר מִן הַתּוֹרָה וּלְדַבָּר זֶה צִרְיָף בִּיאוּר גַּם מ"ש אִם מֵרָאָה לָכֶם חוֹתָמִי אֵין הַמַּשָּׁל דּוֹמָה לְנִמְשָׁל וַיִּבְנֶאֱרַח הַכָּל עַל הַנִּכּוֹן בְּסִינְעֵתָא דְשִׁמְעִי: נִקְדִּים מֵה דְאִיתָא בְּשִׁבְתָּ רִישׁ פָּרָק מִי שֶׁהִתְחַשִּׁיף דָּף קנ"ג ע"ב מִי שֶׁהִתְחַשִּׁיף בְּדָרָף (בְּעֶרְבַּ שְׁבֶת וּבִידּוֹ כִּיס מְלֹא מַעוֹת) נוֹתֵן כִּיסוֹ לְנִכְרִי וְאִם אֵין עֲמּוֹ נִכְרִי מְנִיחוֹ עַל הַחֲמוּר וְכו' אָמַר ר' יִצְחָק עוֹד אַחֲרֵת הִתְּהָה וְעוֹד תִּקְנָה הִתְּהָה לְהַצִּיל הַכִּיס) וְלֹא רָצוּ חֲכָמִים לְגַלּוּתָהּ מֵאִי עוֹד אַחֲרֵת הִתְּהָה מוֹלִיכּוֹ פָּחוֹת פָּחוֹת מֵאַרְבַּע אַמּוֹת וְאֲמַאי לֹא רָצוּ חֲכָמִים לְגַלּוּתָהּ מִשּׁוּם כְּבוֹד אֱלֹקִים הַסֵּתֵר דְּבַר (מִןתֵּר לְהַסֵּתֵר דְּבָרֵי תוֹרָה לְכַבּוֹד שְׁמִי) וְהָא מֵאִי כְבוֹד אֱלֹקִים אֵיכָא דִּילְמָא אֲתִי לְאַתּוּנִי אַרְבַּע אַמּוֹת בְּרִשּׁוֹת הַרְבִּים.

תַּנְיָא ר' אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר בּוֹ בֵּינֵם גְּדָשׁוּ סָאָה (פִּירֵשׁ"י הַרְבּוּ סִיג לְתוֹרָה בְּמִדָּה גְּדוּשָׁה וְיִפָּה מְדָדוּ לְהַרְבּוֹת גִּזְרֵי בִישְׁרָאֵל) ר' יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר בּוֹ בֵּינֵם מְחָקוּ סָאָה (פִּירֵשׁ"י שֶׁהַרְבּוּ לְגִזְרֵי יוֹתֵר מִדָּאִי וְאֵין יְכוּלִין לַעֲמֹד בְּגִזְרֵתָם וּמִתּוֹךְ כִּי עוֹבְרִין עַל דְּבָרֵי תּוֹרָה נִמְצָאָת מִדְּתָם מְחוּקָה מִטְּפִיפְתָּה וְטוֹב הִי' לָהֶם לְהִיּוֹת מִדְּתָה טְפוּפָה וְלֹא תִבָּא לִידֵי מְחָק מְרֹב גְּדוּשָׁה) תַּנְיָא מִשָּׁל דֵּר' א לְמָה הַדֶּבֶר דּוֹמָה קִישּׁוּאֵין וְדִלּוּעֵין אָדָם נוֹתֵן לְתוֹכָה חֲרָדֵל וְהִיא מְחֻזָּקָתָ (אִף כָּאֵן יָפָה תִּקְנּוּ וְהוֹסִיפוּ דְּבַר הַמַּתְקִינִים) מִשָּׁל דֵּר' יְהוֹשֻׁעַ לְמָה ד' לַעֲרִיבָה מְלִיאָה דְּבִשׁ נִתֵּן לְתוֹכָה רְמוּנִין וְאַגּוּזִים וְהִיא מְקִיאָה (אֵת הַדְּבִשׁ שֶׁהִי בָּהּ רִאשׁוֹן אִף אֵלּוֹ עַל יְדֵי גִזְרֵתָם גִּרְמוֹ לַעֲבֹר עַל דְּבָרֵי תּוֹרָה וְאֲתִי לְאַתּוּנִי ד' אַמּוֹת בְּרִשּׁוֹת הַרְבִּים וְכו') וְכָתְבוּ תוֹסֶפֶת בַּד"ה בּוֹ בֵּינֵם גְּדָשׁוּ סָאָה נוֹתֵן לְתוֹכּוֹ חֲרָדֵל וְהִיא מְחֻזָּקָתָ הָכִי נִמִּי כְּשֶׁגִּזְרוּ שְׁמָנָה עֶשְׂרֵי דְּבַר הִתְּהָה חֲסִירָה גִזְרָה זוֹ שֶׁל נוֹתֵן כִּיסוֹ לַעֲפוּ"ם עַד שֶׁגִּזְרוּ עָלֵי וּמִלֵּאָה הַסָּאָה וְכו'

ר"י אומר בו ביום מחקו סאה נותן לתוכה אגוזים ורמונים והיא מקיאה כמו כן קנדם שגזרו על גתנית הכיס היו מותרין להוליכן פחות פחות מארבע אמות מתוך פה אתי לאתווי ד' אמות ברה"ר פצריבה זו שהיתה מקיאה עד שהסרו האגוזים ורמונים שוב לא הקיאה וכו' והשתא ר"א ור"י שניהן לשבח ולא פפירש הקונטרס דלא משמע הכי בירושלמי בפרק קמא דמכילתין דאמר התם אמר לי ר' אליעזר אלו היתה חסירה ומלא' יאות חבית שהיא מליאה אגוזים כל מה שאפה נותן לתוך' שומשמן היא מחזקת אמר לי ר"י אלו היתה מלאה וחסרוה יאות חבית שהיא מליאה שמן כל מה שאפה נותן לתוך' מים היא מפזרת השמן מ"ר: ואדברא נרא' לי שהירוש' קשה לו דלא שייך למימר גבי מים כמו שמפרש ר"י גבי נותן לתוכה אגוזים ורמונים ע"כ לשון התוספת.

שמעינו מהירושלמי דר' אליעזר מדמה מילתו לחבית של אגוזים והיינו לשבח ששפיר עבדו חכמים שהוסיפו גזירה על גזירתם ור' יהושע מדמה מילתו לחבית מליאה שמן וכו' וסבירא לי דלא שפיר עבדו דהוסיפו דמתוך פה אתו לבטלו דברי תורה ואתו לאתווי ד' אמות ברה"ה והיינו לפירש"י, וכן מסקו בתוספות שמדברי ר"י מוכח כפירש"י:.

ועוד נקדים מה שכתבו המקובלים ואיתא נמי ברקנטי שהתורה שבכתב נמשלה לחתן ותורה שבעל פה נמשלה לכלה ולכאורה יפלא הדבר מה ששאל ר' יהושע לר' ישמעאל האיה אתה קורא דודיה בלשון זכר או דודיה בלשון נקיב' מאי נפקא מינ' אי קרינו בלשון זכר או נקיבה.

אבל לפי מה שהקדמנו בשם המקובלים תבין ותשפיל דברי חכמים וחידותם שפה היתה שאלתו כמו שפליגי במדרש אי דברי תורה חביבים מדברי סופרי' או איפכא דמילת זין יש לפרש דקאי על דברי סופרים שנמשלו לזין ויש לפרש נמי דקאי דברי תורה עצמה כמו שמפרש שם במדרש וכדבעינו למימר לקמן וא"כ פה היתה שאלתו האיה אתה קורא ק אתה קורא דודיה בלשון זכר אם כן פירש הפתוב הכי כי טובים דודיה היינו תורה שבכתב מין מדברי סופרים שנמשלו לזין לפ"ז נשמע שדברי תורה חביבים מדברי סופרים וכן הוא הסברא החיצונה.

אבל אם אתה קורא דודיה בלשון נקיבה, א"כ פירש הפתוב הכי טובים דודיה היינו דברי סופרי' מין מיינה של תורה לפ"ז שמעינו דדברי סופרים חביבים מדברי תורה כמו שמפירש שם במדרש אפי' אם יאמר לה על זמין שמאל ועל שמאל זמין שמע לו ואפי' נגד התורה כדקי"ל בהוראת שעה כמו שיתבאר לקמן: ומעתה לא נפלא לא רחוקה היא ממה מה שאמרו במדרש והכי קאמר השיאו לדבר אחר ר"ל שלא רצה להפליגו בדברים אלא שהשיאו לדבר אחר ומאותו דבר ימצא תשובה, לשאלתו מפני מה לא אסרוה ולכן אמר לו ר' יהושע ישמעאל אחי האין אתה קורא וכו' פי' לפי שר' יהושע אגיל לשיטתו דסבר במסכת שבת מחקו סאה והיינו כפירש"י שעל ידי שהרבו לגזור ולהחמיר אתו לידי מחק לעבור על דברי תורה ובזה מתורץ שאלתו דמפני מה לא גזרו לאסור בהנאה לפי שאנו קורין דודיה לשון זכר והיינו לפי שתורה שבכתב חביבה מדברי סופרים כמו שמפרש הקרא כי טובים דודיה מין מיינה של דברי סופרים (והיינו היפוך ממה שדרשו במדרש) ולכך לא אסרו בהנאה דהרי ע"כ דברי תורה חביבים מדברי סופרים ואם נרבה בגזירות אתי למחוק את הסאה ולעבור על דברי תורה

עצמה מוטב שלא להרבות בגזירה ולא לאסור בהנאה כדי שיכולה להתקיים דברי תורה ור' ישמעאל השיבו דו"ק פוננתו בלשון רבים ומשמע דברי תורה ודברי סופרים שניהם כא' טובים והיגו דסבירא לי' כר"א דאמר ג'דשו סאה והמשיל לאגוזים וא"כ שפיר יכולין להוסיף ולהרבות בגזירות וא"כ הדרא שאלתי לדוכת' אמאי לא אסרוה בהנאה: ואין לפרש דהכי השיבו דו"ק היגו בלשון נקיבה א"כ דברי סופרים חביבים מדברי תורה ואמי גמי שפיר שאלתו: זה אינו דאם פן קשה מנא לי' דקרינו דו"ק בלשון נקיבה דילמא קרינו דו"ק בלשון זכר ואם יש לר' ישמעאל איזה הוכחה דקרינו דו"ק לפי שדברי סופרים חביבים מדברי תורה הי' לו להביאה אותה הוכחה כמו ר' יהושע שהביא הוכחה לדבריו אלא נודאי הכי קאמר דו"ק היגו בלשון רבים ומשמע דברי תורה ודברי סופרי' ומשפטי' ה' צדקו יחדיו ועל זאת אין צריך הוכחה דהי מנייהו מפקת בשלמא אי לא מרומז בקרא אלא חדא שפיר הוי לי' לאקשוני מנלן לאפיק הא ועייל הא דלמא איפוד אגא אכל השתא דשניהם מרומזים בפתוב יבא שניהם והי מנייהו מפקת: אמר לו ר' יהושע אין הדבר כן רצונו לומר נודאי פוננת הפסוק יכול להיות כדבריה והיינו דיש לפרש דו"ק בלשון רבים, ד"ת וד"ס ויש לומר ששקולין הן אבל אין הדבר כן ר"ל מצד הדבר והענין נסתר דבריה לפי דסבירא לה דאפשר למינים גזירת הסופרים ודבר תורה והיינו משום דס"ל כר"א דאמר ג'דשו סאה והמשיל לאגוזים (כמו שהובא לעיל בירושלמי) אמנם אינו כן שהרי חבירו בא ליסד עליו לריח שמניה שמן תורק וגו' הפוננה בזה דר' יהושע אצל לשיטת' שהמשיל לחביות של שמן אם נותנין לתוכו מים השמן יוציא א"כ אי אפשר לפרש דהפתוב מרמז על שניהם על דברי תורה ודברי סופרים שהרי אמר לריח שמניה ר"ל שהתורה נמשל לשמן ולא לאגוזים וזה שאמר הפתוב שמן תורק הפוננה בזה כשתתן לתוכו מים תורק השמן ויוצא לחוץ כן כשדברי סופרים נכנס יוצא דברי תורה או איפכא וא"כ או דברי סופרים חביבים או דברי תורה חביבים, וא"כ מילת דו"ק אין לו הכרע דיש לפרש דו"ק בלשון זכר והיינו תורה שבכתב ויש לפרש דו"ק בלשון נקיבה והיינו דברי סופרים וא"כ אי אפשר להוסיף על גזירתם ולכך לא אסרוה בהנאה ודוק הפוך בזה והפוך בזה: עוד לאלוק מילין לפרש לפי שבעל המדרש בעצמו השתדל למצוא טעם למה לא גילה הטעם שלא אסרוה הגבינות בהנאה כמו שמפרש בסמוך ומה טעם לא גילה לו א"ר יונתן מפני שבקרוב אסרוה ור' ישמעאל קטן הנה רצונו לומר לפי שגזירה חדשה היא ואם יגלה הטעם אפשר שיבטלו ומשום כבוד אלקים הסתר דבר והיינו ממש כמו שאמרו בשבת והובא לעיל ולכך לא גילה לו וכה"ג אמרו חז"ל במסכת עפ"ם דף ל"ד לפי שאין מגלין טעם של גזירה עד שנשתקעה שנים עשר חודש כדי שלא יבואו ויבטלוה וזה שאמר ר' יהושע לר' ישמעאל האיה אתה קורא ר"ל לפי שר' יהושע אצל לשיטת' דס"ל מחקו את הסאה שאין העולם מתיימין הגזירה וע"כ ד"ת חביבים מד"ס ולכך קרינו דו"ק בלשון זכר דהיינו תורה שבכתב כמו שפתבו המקובלים והובא לעיל וא"כ דברי תורה חביבים ולפי שיש לחוש לביטול הגזירה על פן לא אגלה לה טעם מפני מה אסרוה גבינות העפ"ם וכדמסיק בעל המדרש בעצמו לפי שבקרוב אסרוהו.

ור' ישמעאל השיבו דו"ק קרינו בלשון נקיבה והיינו דברי סופרים חביבים וס"ל כר"א בשבת שהמשיל לשק מליאה אגוזים שמחזקת כל מה שנותנין בה. לכך ס"ל ג'דשו הסאה

ואפֿשר לקוּימין שְׁנִיָּהּ וְלֹא אֲתִי לְבַטְלָהּ לֹא דְבָרֵי תוֹרָה וְלֹא דְבָרֵי סוֹפְרִים וּלְכַף רְאוּי
לְגַלוֹת טַעַם הַגְּזֵר.

וְעַל זֶה הִשְׁבִּיחוּ ר' יְהוֹשֻׁעַ אֵין הַדְּבָר כֵּן ר"ל וְנִדְאִי אֶפְשָׁר לְפָרֵשׁ הַקְּרָא כְּדַקְאֻמְרָתָא אֲמַנָּם
אֵין הַדְּבָר וְהַעֲנִינוּ כֵּן שְׁהָרִי חֲבִירוֹ יָסֵד עָלָיו לְרִיחַ שְׁמִינִיָּה שְׁמֵן תוֹרַק כְּוֹנֵנְתוֹ דְּהָא הַפְּתוּב
הַמְשִׁילָה לְשְׁמֵן וְלֹא לְאַגּוּזִים וְלִזְה מְדִינָק אֵין הַדְּבָר כֵּן וְדוּק: אֲמַנָּם ר' יִשְׁמַעְאֵל ס"ל
כר"א וְלֹא מִטַּעֲמִי ר"ל דְּסָבִיר לִי דְגִדְּשׁוּ הַסָּאָה וְאֶפְשָׁר לְמִינִים שְׁנִיָּהּ וּמְפָרֵשׁ הַקְּרָא
הָכִי כִּי טוֹבִים דּוּדִינָק ר"ל דְּבָרֵי סוֹפְרִים מִינִין מִינָהּ שֶׁל תוֹרָה וּלְפִי שְׁהַמְשִׁיל הַפְּתוּב
הַתּוֹרָה שֶׁבְּכַתֵּב לִינֵן אֶפְשָׁר לְמִינִים שְׁנִיָּהּ וְלֹא אֲתִי לְבַטְלָהּ וּמִזֶּה מוֹכַח דְּד"ס חֲבִיבִים
וְהִינֵנוּ לְפִי מַה דְּאִיתָא בְּתוֹסַפֶּת דְּעִירוּבִין דָּף ד' זִיָּה גִפֵּן שְׁהִינֵן נִגְדָּשׁ עַל שְׁפַת הַכְּלִי מַה
שְׁאִין.

כֵּן שְׁאָר מְשַׁקִּין פִּירֵשׁ כְּשֶׁמֶמְלֵאִין כְּלִי מְשַׁאָר מְשַׁקִּין אֲזִי מִיד כְּשִׁיגִיעֵנוּ הַמְשַׁקִּין עַד שְׁפַת
הַכְּלִי לֹא יִחְזִיק הַכְּלִי יוֹתֵר אִפִּי טִיפָה א' מַה שְׁאִין כֵּן יֵין יָכוֹל לִיתֵן בּוֹ כִּי טַבַּע הֵינֵן הוּא
שְׁנִיגְדָשׁ קֶצֶת עַל שְׁפַת הַכְּלִי כְּעֵין דְּבָר יִבֵּשׁ ע"כ.

א"כ כֵּינֵן שְׁהַתּוֹרָה נִמְשָׁלָה לִינֵן שְׁטַבְעוּ אַף כְּשֶׁהַכְּלִי מְלִיאָה יָכוֹל לְהַטִּיף בּוֹ כְּמַה טִיפִין
וְאֵין הֵינֵן יוֹצֵא מִמֶּנּוּ וּא"כ בְּנִידוֹן דִּידֵן אַף כְּשֶׁמוֹסִיפִין הַסּוֹפְרִים תַּקְנוֹת וּגְזֵירוֹת לֹא אֲתִי
לְבַטְלָהּ דְּבָרֵי תוֹרָה וְהִינֵנוּ מִמֶּשׁ כְּמִשְׁלַל שֶׁל ר' אֲלִיעֶזֶר בְּשֶׁק מְלִיאָה אֲגוּזִים וְשִׁפִּיר יָכוֹלִים
הַחֲכָמִים לְהוֹסִיף גְּזֵירוֹת וּאִפִּי הַדְּבָרֵי תוֹרָה מִתְקִימִין: וְאֶפְשָׁר לְפָרֵשׁ שְׁזֶה רִמְזָה הַפְּתוּב
אֲטִיף לָהּ לִינֵן רְצוֹנִי לְפָרֵשׁ דְּקָאִי עַל תַּלְמִיד חֶכֶם שֶׁהוּא רִשְׁאִי לְהוֹסִיף עַל דְּבָרֵי תוֹרָה
שְׁנִמְשָׁלָה לִינֵן וְה"ק אֲטִיף לָהּ לִינָהּ שֶׁל תוֹרָה וְאִפִּי הָכִי לֹא יוֹצִיא טִיפָה מִינֵן נִגְדָּה: וּלְפִי
זֶה פִּירֵשׁ הַפְּסוּק הָכִי כִּי טוֹבִים דּוּדִינָק מִינֵן ר"ל דְּבָרֵי סוֹפְרִים טוֹבִים וְחֲבִיבִים מִינָהּ שֶׁל
תּוֹרָה לְפִי שְׁהַתּוֹרָה נִמְשָׁלָה לִינֵן אִם תַּקְשָׁה לָהּ אֲמַאי מְדַמָּה הַפְּתוּב אֵת הַתּוֹרָה לִינֵן
טָפִי הָנִי לִי לְדַמּוֹת לְשְׁמֵן דְּשְׁמֵן מְשׁוֹבָח יוֹתֵר מִינֵן כְּדִאִיתָא בְּש"ס בְּכַמָּה דְּנֻכְתִּי וְע"כ
אֲמָרוּ חז"ל בְּחֻלּוּן דָּף צ"ד אֲמָרוּ לֹא יִשְׁגֵּר אֲדָם לְחֲבִירוֹ חֲבִיּוֹת יֵין וְשְׁמֵן צָף עַל גִּבּוֹ לְפִי
שֶׁהוּא אוֹנָא דְּבָרִים שֶׁשְׁשֵׁן מְשׁוֹבָח יוֹתֵר מִינֵן א"כ הִי לְהַפְּתוּב לְהַמְשִׁיל הַתּוֹרָה לְשְׁמֵן
לִזְה בָּא הַפְּתוּב כְּמַתְרֵץ וְאֲמָר שְׁמֵן תוֹרַק הַכְּוֹנֵנָה בְּזֶה דְּלָכָּה לֹא הַמְשִׁיל הַתּוֹרָה לְשְׁמֵן לְפִי
שֶׁשְׁשֵׁן אִם נוֹתֵנִן בְּתוֹכּוֹ מִים תוֹרַק הַשְׁשֵׁן וְיוֹצֵא לְחוּץ כְּמִשְׁלַל דר' יְהוֹשֻׁעַ שֶׁהִמִּים מְפַזֶּרֶת
הַשְׁשֵׁן וְהוּא רוֹצֵה לוֹמַר כִּי טוֹבִים דּוּדִינָק כְּוֹנֵנְתוֹ גְּזֵירַת הַסּוֹפְרִים חֲבִיבִים וְאִם עַל פִּי כֵּן
לֹא נִתְבַּטְּלוּ דְּבָרֵי תוֹרָה.

לְכַף הַמְשִׁיל לִינֵן שְׁאָר שְׁנוֹתֵנִן לְתוֹכּוֹ מִים וּמוֹסִיפִין בּוֹ דְּבָר אִפִּי הָכִי אֵינָה יוֹצֵא מִמֶּנּוּ
טִיפָה יֵין וְהָכִי נָמִי אַף שֶׁהַחֲכָמִים וְהַסּוֹפְרִים יוֹסִיפוּ גְּזֵירוֹתָם עַל הַתּוֹרָה אִפִּי לֹא אֲתִי
לְבַטְּלִי דְּבָרֵי תוֹרָה כִּי מְשַׁפְּטִי ה' צִדְקוֹ יִחְדְּדֵנוּ וּלְכַף הַמְשִׁיל לִינֵן וְלֹא לְשְׁמֵן וְדוּק הֵיטֵב:
וְעַל פִּי דְּבָרִים הָאֵלֶּה יְבֹאֵר מַה דְּסָמִיָּה הַפְּתוּב בְּתֵר הָכִי עַל כֵּן עֲלָמוֹת אֶהְבוּ אֵלּוּ הַגָּרִים
וְכו' וְשֵׁם עַל פְּסוּק אֵל גִּנַּת אֲגוּז וְגו' מַה אֲגוּז זֶה הַשֶּׁק מְלֵא אֲגוּזִים.

אֵת נוֹתֵן לְתוֹכּוֹ כְּמַה שְׁוִמְשָׁמִין וְהִיא מְחַזְקַת כְּוָגָרִים בְּאִי וְנִתְוֹסְפוּ בִּישְׁרָאֵל וְכו' וְזֶה
שְׁאָמֵר הַפְּתוּב עַל כֵּן ר"ל לְפִי שֶׁהַמְשִׁיל הַתּוֹרָה לִינֵן שְׁמַחְזָקַת הַעֲיָקָר וְהַתּוֹסַפֶּת וְלֹא
מוֹצִיא נִגְדָּה לְאַפּוֹקִי שְׁמֵן מְרִיק וּמוֹצִיא נִגְדָּה ע"כ עֲלָמוֹת אֶהְבוּ אֵלּוּ גָרִים שְׁבָאִים
וְנִתְוֹסְפִים עַל יִשְׂרָאֵל שֶׁהַמְשִׁיל שֶׁק שֶׁל אֲגוּזִים הוּא מִמֶּשׁ דּוֹמָה לְמִשְׁלַל שֶׁל יֵין שְׁמַחְזִיק

הַעֲיָקָר וְהַתּוֹסֶפֶת וְכִמוֹ שֶׁהַמְּשִׁיל ר' אֱלִיעֶזֶר בְּשִׁבְתָּ וְהוּבָא לַעֲיִל וְדוֹק הֵיטֵב: וְא"כ לִפִּי זֶה אֵין לְפִסְקֵי הַכְּרַע שֶׁר' יְהוֹשֻׁעַ מְפָרֵשׁ לְשִׁטְתָּהּ וְר' יִשְׁמָעֵאל מְפָרֵשׁ לְשִׁטְתָּ ר' אֱלִיעֶזֶר אֲמָנָם אִיהוּ מְמַשִּׁיל הַתּוֹרָה לִינֵן כִּמוֹ שֶׁר' אֱלִיעֶזֶר מְמַשִּׁיל לְשִׁק מְלִיאָה אֲגוּזִים וּמְפָרֵשׁ הַקָּרָא כִּמוֹ שִׁיִּתְבָּאָר לַעֲיִל וּלְכָף סְמוּךְ לִי ע"כ עֲלָמוֹת אֶהְבוּהָ וְכָל חֵד וְחֵד טַעְמוֹ וְנִימוּקוֹ עִמּוֹ וּלְכָף לֹא רָנָה ר' יְהוֹשֻׁעַ לְגַלּוֹת לוֹ טַעַם שֶׁל דְּבָר מְפָנִי מֶה אֲסֵרוּהָ גְבִינוֹת עֲפוּ"ם דְּאִיהוּ לְשִׁטְתָּי אֲזַל וְדוֹק הֵיטֵב כִּי נִכּוֹן הוּא: וּבִזְהָ תָּבִין וְתִשְׁכִּיל מֶה דְּפָלִיגוּ הֵתָם בְּמִדְרָשׁ ר' יוֹחָנָן אָמַר חֲבִיבָה דְּבָרֵי תוֹרָה מִדְּבָרֵי סוֹפְרִים וְחֲבָרִיא מִשְׁמַי' דְּבָרֵי יוֹחָנָן אָמַרִי חֲבִיבִין דְּבָרֵי סוֹפְרֵי מִדְּבָרֵי תוֹרָה וְהֵינֵנו מִמֶּשׁ פִּלְגֻתָּא דִּר' יְהוֹשֻׁעַ וְר' יִשְׁמָעֵאל כִּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאָר לַעֲיִל.

וּבִזְהָ הָעֵנָן מְבֹאָר נָמִי מֶה שֶׁאָמַר שֵׁם בְּמִדְרָשׁ ר' חֲנִינָא אוֹמֵר חֲמוּרִין דְּבָרֵי סוֹפְרֵי מִדְּבָרֵי תוֹרָה וְדְבָרֵי גְבוּא' שֶׁנֶּאֱמַר אֵל תְּטִיפוּ יְטִיפוֹן וְסִיפִי דְקָרָא אֲטִיף לָהּ לִינֵן וְגו' וְהָכִי פִירוּשׁוֹ לִפִּי דְקִשְׁי' לִי לִר' חֲנִינָא שֶׁמִּתְחִילָה אָמַר הַפְּתוּב אֵל תְּטִיפוּ בְּלִשׁוֹן נוֹכַח וְאַחֵר כָּף אָמַר יְטִיפוֹן בְּלִשׁוֹן נִסְתָּר וּלְבִסּוֹף מְסִיק אֲטִיף לָהּ וְלְכֹאזְרָה סְתָרִי אֶהְדֵּדִי פ"כ מְפָרֵשׁ הַקָּרָא הָכִי וְהֵינֵנו לִפִּי שֶׁהַקְדָּמָנוּ מִשְׁל דִּר' יְהוֹשֻׁעַ לְחֲבִיבִית שְׁמֵן שֶׁאֵם נוֹתֵן לְתוֹכּוֹ מִים יוֹצֵא הַשְּׁמֵן וּרְצוֹנוֹ לֹאֵר שַׁע"י שְׁמוֹסִיפִין גְּזִירוֹת וְחֻמְרוֹת סוֹף.

אֲףִי דְבָרֵי תוֹרָה אֵין מִתְקִימִין וְכֵה"ג אֵיתָא בְּמִדְרָשׁ שֵׁם עַל פִּסּוּק לְרִיחַ שְׁמִינִיָּה שֶׁהַתּוֹרָה נִמְשָׁל לְשְׁמֵן מֶה שְׁמֵן נִכְנָס לְתוֹכָהּ טִיפָה שֶׁל מִים יוֹצֵא כְּנֶגְדּוֹ טִיפָה שֶׁל שְׁמֵן וְכו' לְזֶה אָמַר הַפְּתוּב בְּדָרָךְ מִשְׁל אֵל תְּטִיפוּ וְהַמְּשִׁיל הִנְבּוּאָה נִגַּד דְּבָרֵי תוֹרָה לְמִטִּיף טִיפָה שֶׁל מִים לְתוֹךְ חֲבִיבִית מְלִיאָה שְׁמֵן שֶׁיוֹצֵא כְּנֶגְדּוֹ טִיפָה שֶׁל שְׁמֵן אֲףִי אֲתָם הִנְבִּיאוּ אֵל תוֹסִיפוּ לְנִבֵּא לְהוֹסִיף גְּזִירוֹת עַל דְּבָרֵי תוֹרָה וְהֵינֵנו אֵל תְּטִיפוּ וּמְפָרֵשׁ הַקָּרָא הַטַּעַם עַל זֶה יְטִיפוּ הַכְּפֻנָּה בְּזֶה שֶׁהֵם יְטִיפוּ לְחוּץ מִחֲבִיבִית שְׁמֵן שֶׁבִּינָם שֶׁהִיא הַתּוֹרָה ר"ל עֲתָה יוֹצִיאֻ טִיפָה א' מִן הַתּוֹרָה נִגַּד הַטִּיפָה שֶׁקִּבְּלוּ וְדְבָרֵי תוֹרָה חֲבִיבָה מִדְּבָרֵי גְבוּאָה לְפִיכָף אֵל תְּטִיפוּ וְתוֹסִיפוּ עַל דְּבָרֵי תוֹרָה כְּדִי שֶׁלֹּא אֲתִי לְבִטְלִי דְּבָרֵי תוֹרָה עֲצָמָה מִתּוֹךְ רִיבּוּי הַגְּזִירוֹת כִּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאָר לַעֲיִל.

אֲבָל בְּסִיפִי כְּתִיב אֲטִיף לָהּ לִינֵן וְהֵינֵנו שֶׁהַתְּלִמִּידֵי חֲכָמִים יְטִיפוּ טִיפָה שֶׁלָּהֶם לְחוּץ חֲבִיבִית וְרִשָּׁאִים לְהוֹסִיף גְּזִירוֹתָם עַל דְּבָרֵי תוֹרָה וְלֹא נִיחּוּשׁ מִמֶּה שֶׁיֹּצֵא כְּנֶגְדָם טִיפָה שֶׁל תוֹרָה ר"ל דְּאֲתִי לְבִטְלִי עַל דְּבָרֵי תוֹרָה לִפִּי שֶׁדְּבָרֵי סוֹפְרִים חֲבִיבִין מִדְּבָרֵי תוֹרָה וְא"כ כָּל שְׁכָן שֶׁד"ס חֲבִיבִין מִדְּבָרֵי גְבוּאָה לִפִּי שֶׁד"ת חֲבִיבִין מִגְּבוּאָה, וְאַפִּיָּה דְּבָרֵי סוֹפְרֵי חֲבִיבִין מִד"ת שֶׁהָרִי מוֹכַח שֶׁד"ס חֲבִיבִין מִד"ת דֹּא"כ הָאִיף רִשָּׁאִין לְהוֹסִיף גְּזִירוֹתָם עַל דְּבָרֵי תוֹרָה וְהֵינֵנו שֶׁמְבִיא בְּעַל הַמִּדְרָשׁ הַמְּשָׁל לְמִלָּה שֶׁשָּׁלַח שְׁנֵי שְׁלוּחִים עַל אֶחָד מֵהֶן כָּתַב אִם מֵרָאָה לָכֶם חוֹתָמִי ע"ד שֶׁאָמְרוּ חֲז"ל בְּשִׁבְתָּ דָּף נ"ה חוֹתָמוֹ שֶׁל הַקֵּב"ה הוּא אֲמַת וּלְפִי זֶה אֲתִי נָמִי שֶׁפִּיר דְּמִיִּיתִי הָאִי קָרָא כִּי יָקוּם בְּקֶרְבָּה נִבִּיא וְגו' וְסָמִיךְ לֹא תִשְׁמַע אֵל דְּבָרֵי הַנְּבִיא הֵהוּא וְגו' וְהֵינֵנו כְּשֶׁרוֹצֵה לְהוֹסִיף דְּבָר עַל דְּבָרֵי תוֹרָה וּמִתּוֹךְ כָּף בָּא לַעֲקוֹר דְּבָר מִן הַתּוֹרָה אֲבָל בְּדְבָרֵי סוֹפְרִים כְּתִיב עַל פִּי הַתּוֹרָה אֲשֶׁר יוֹרוּ אִפִּי יֹאמְרוּ לָהּ עַל הֵמִין שֶׁהוּא שְׁמָאֵל וְכו' שֶׁמַּע לוֹ וְהֵינֵנו כִּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאָר שְׁרִשָּׁאִים לְהוֹסִיף דְּבָרֵיהֶם, אֲףִי כְּשֶׁיוֹצֵא דְּבָרֵי תוֹרָה נִגַּד דְּבָרֵיהֶם כִּמוֹ שֶׁאָמַר הַפְּתוּב אֲטִיף לָהּ לִינֵן וְגו': אוֹ יֵשׁ לְפָרֵשׁ כִּי הִיא דְּאָמְרוּ בִּיבְמוֹת דָּף צ' ב"ד מִתְּנִין לַעֲקוֹר עַל דְּבָרֵי תוֹרָה לְצוּרָה שְׁעָה וְכֵה"ג אֵיתָא

בסנהדרין ובעכו"ם דף כ"ד ובדוכתי טובא אבל נביא איננו רשאי לזיניף חותמו של מלך מלכי המלכים הקב"ה דהיינו אמת ודוק היטב ישמע חכם יוסיף לקח טוב: משכני אחריה נרוצה הביאני המלך חדריו נגילה ונשמחה בך נזפירה דודיה מיין וגו' ויבואר על פי מה דאיתא בשבת דף קי"ג וכבודתו מעשות דרכיה שלא יהא הלוקה של שבת פהלוקה כל חול מאי היא קדבצא מינן' מר"י מהו לפסוע פסיעה גסה בשבת א"ל וכי בחול מי הותרה שאני אומר פסיעה גסה נוטלת אחד מחמש מאות ממאור עיניו של אדם ומהדר לי בקדושא דבי שמישי פירש"י השוטה היין של קידוש בליל שבתות שמעינן מהא דאין לרוץ אפי' בחול מיהו לדבר מצוה שרי אפי' בשבת כגון לבית הכנסת או לבית המדרש כדאמרינן בבבבכות דף ע"ב א' אמר רב זביד מריש כי הנה חזינא לרבנן דקא רהיטי לפרקא בשבתא אמינא קא מחללי רבנן שבתא ופירש דאמר מר אסור לפסוע פסיעה גסה בשבת (וכו') פיון דשמעתי להא דאמר ר' טרפון אמר ר' יהושע בן לוי לעולם ירוץ אדם לדבר מצוה ואפילו בשבת שפאמר אחרי ה' ילכו פארנ' ישאג אנא נמי הנה רהיטנא.

וכתב הטור אותן הבחורים המתענגים בקפיצה שהוא להם שמחה במה שהם רצים מותר להם לרוץ ולאו דווקא בחורים הוא הדין כל אדם שיש לו שמחה ותענוג בקפיצה אלא שדברו חכמים בהנחה.

ולפי זה יש לפרש הכתוב בדרך רמז משכני אחריה נרוצה וקשה לי הלא אסור לרוץ שהרי פסיעה גסה נוטלת אחד מת"ק ממאור עיניו של אדם לזה בא הכתוב כמתרץ הביאני המלך חדריו היינו בתי כנסיות ובתי מדרשות שמותר לרוץ ועוד מפרש הקרא נגילה ונשמחה בך דאז שרי מידי דהני בחורים המתענגים בקפיצה אף כאן שמחתי באומרים לי בית ה' גלף.

ועוד נזפירה דודיה מיין שהשפעת נחת לנו יין וכו' יחזיר מאור עינינו כמו שאמרו בגמרא ומהדר לי בקידושא דבי שמישי סליק שיר השירים: מגילת רות בגמרא דבבבכות דף ד' ע"ב רות אמר ר' יוחנן שזכתה ויצא ממנה דוד שרינהו להקדוש ב"ה בשירות ותשבחות.

יש להקשות מה פריה למה נקראת שמה כף א"כ על כל שמות שבעולם נבעי טעמא למה נקרא כן. ועוד אמאי אמר מאי רות הכי הני לי' למימר למה נקרא שמה רות ועוד דמשני שיצא ממנה דוד שרינהו להקב"ה א"כ רינה הנה לה למיקרי.

ויבאר על פי מה דאיתא במדרש שמתחילה הי' גירה שמה ואחר כך נקראת רות ונרא' דלכך נקראה רות על שם שקיבלה תר"ג מצות כדאי' במסכת יבמות דף מ"ז ע"כ אמרה לה נעמי מפקדינן אתר"ג מצות אמרה לה עמה עמי וכו' הרי שקבלה עלי' תר"ג מצות אמנם התר"ג מצות הם עם השבע מצות שנצטווה לבני נח והיא גם היא אף שלא באתה לכלל ישראל נצטווה על ז' מצות אף עכשיו כשבאתה להתגיייר ניתוסף עלי' שש מאות וששה מצות והיינו רות גימטריא תר"ו מצות שקיבלה עלי' מרצונה על ידי שנתגייירה ואם כן יש לומר דהמקשין ידע למה נקראה שמה רות על שם תר"ו מצות שקיבלה אלא איהו פריה הכי מה רות פיון שידוע שנקראת שמה רות ע"ש תר"ו א"כ מה רות תר"ו הנה לה להקרות פסדר האותיות החשבון שלעולם מקדימין המרובה להמועט אלא על פרקו צריה לומר שנקראת רות לסימן איזה תיקבה ע"כ פריה בזה הלשון מה רות מה

תִּיבָה הוּא רֹת שְׁנֵתָן בּוּ סִימָן רֹת וְלֹא תר"ו וּמִשְׁנֵי שְׁיִצָּא מִמֶּנָּה דָּוִד שְׁרִיזָה שְׁרִירוֹת וְתוֹשְׁבֵיכֹת וְהִשְׁתָּא מִמִּילָא יְתוֹרֵץ אֲמַאי לֹא הִיָּתָה נִקְרָאת רִיזָה וּק"ל: וְקָרֹב הַדָּבָר לְשִׁמּוֹעַ דְּזָהוּ הַטַּעַם שְׁקָרָאוּ לְחַמּוּתָהּ נַעְמִי עַל שֵׁם שְׁיִצָּא דָּוִד מֵרֹת שֶׁה' נִקְרָא נָעִים זְמִירוֹת יִשְׂרָאֵל וְאֵלֹו לֹא מָתוּ בְּנִיָּה שֶׁל נַעְמִי הִי' רָאוּי שְׁיִצָּא דָּוִד מֵהֶם וְאִפְּלִי עֲכָשְׁיוֹ שְׁיִצָּא דָּוִד מִבְּעֵז בִּינוֹן שְׁגִידָלָה נַעְמִי כְּמוֹ שְׁאָמַר הַכְּתוּב וַתִּקַּח נַעְמִי אֶת הַיֶּלֶד וַתְּשִׁיתָהוּ בְּחִיקָהּ וְגוֹמַר מַעֲלָה עָלֶיהָ הַכְּתוּב כֹּאֵלֹו יִלְדָה כְּדֻכְתִּיב וַתִּקְרָאנָה לוֹ הַשְּׂכָנוֹת שֵׁם לֹאמֹר יִלְדָה בֶּן לְנַעְמִי וְגו' לְכֹף הִיָּתָה נִקְרָאת נַעְמִי עַל שֵׁם דָּוִד שֶׁהִי' נִקְרָא נָעִים זְמִירוֹת וְהִיָּינוּ דְקָאמְרָה קוֹדֵם לְכֵן אֵל תִּקְרָאנָה לִי נַעְמִי ר"ל ע"ש נָעִים זְמִירוֹת כְּדֻאמְרָן דְּדוֹק: וַיֹּאמֶר בְּנֵעֵז לְנַעֲרוֹ הַנֶּצֶב עַל הַקּוֹצָרִי לְמִי הַנֶּעֱרָה הַזֹּאת וַיַּעַן הַנַּעַר הַנֶּצֶב עַל הַקּוֹצָרִים וַיֹּאמֶר נַעֲרָה מוֹאֲבִי הִיא הַשְּׂכָה עִם נַעְמִי מִשְׁדֵּי מוֹאֲב וַתֹּאמֶר אֶלְקָטָה נָא וְגו' וַתֵּבֵא וַתַּעֲמֹד מֵאֵז הַבֶּקֶר וְעַד עֵתָה זֶה שְׂבֵתָהּ הַבֵּית מַעֲט: וְרָאוּי לְדַקְדָּק מֵהָ הִי' כְּנוֹנָתוֹ שֶׁל הַנַּעַר שְׁאָמַר נַעֲרָה מוֹאֲבִי הִיא הַשְּׂכָה עִם נַעְמִי מֵאֵי נִפְקָא מִיָּנִי אִם הִיא שְׂכָה עִם נַעְמִי חַמּוּתָהּ אוֹ אִם אַחֵר וְעוֹד מֵהָ שְׁאָמַר מִשְׁדֵּי מוֹאֲב הוּא אֶף לְמוֹתָר: וְנִרְאֶה לְבָאָר עַל פִּי מֵהָ דְאִיתָ' בִּיבְמוֹת דָּף קי"ד ע"ב דְאִמְרִינוּ עַל הָא דִתְנִן בְּמִתְנִיתִין הָאִשָּׁה שְׁלוֹם בִּינָה לְבִין בַּעֲלָהּ וְשְׁלוֹם בַּעֲלוֹם וּבָאָה וְאִמְרָה מֵת בַּעֲלִי תִינְשָׂא וְתִתִּיבָם אֲכָל בַּעֲת רַעְבוֹן אִפְּלִי אִם אוֹמְרָה מֵת עַל מִטָּתוֹ אִינָה נֶאֱמָנָת וְשֵׁם דָּף קי"ו וּבְגִיטִין דָּף כ"ג ע"ב אִמְרוּ חז"ל חֲמֵשׁ נָשִׁים אֵין נֶאֱמָנוֹת לוֹמַר מֵת בַּעֲלָהּ וְקִחְשִׁיב בְּהִדְיָהוּ חַמּוּתָהּ וְטַעְמָא דְסִנְיָאָה לָהּ וּמִבְקָשׁ בְּקִלְקוּלָהּ וְזֶה שְׁאָמַר הַכְּתוּב וַיַּעַן הַנַּעַר ר"ל דְסִבֵּר הַנַּעַר וְכִי דָרְכוֹ שֶׁל בְּנֵעֵז לְשִׁאֲוֹל בְּנָשִׁים (כְּמוֹ שְׁדָרְשׁוּ חז"ל לְבִשְׁבֹת דָּף קי"ב) אֲלֹא וְדָאִי דְבַר צְנִיעוּת רָאָה בָּהּ וְדַעְתּוֹ לְקַחַת אוֹתָהּ וּלְכֹף שְׂאֵל אִם הִיא פְּנוּיָ' אוֹ לֹאוֹ עַל זֶה הַשְּׁיָבוֹ מוֹאֲבִי הִיא הַשְּׂכָה עִם נַעְמִי כְּנוֹנָתוֹ שֶׁהִיא חַמּוּתָהּ וְקִיָּימָא לֶן דְחַמּוּתָהּ אִינָה נֶאֱמָנָת לוֹמַר מֵת בַּעֲלָהּ וְאִם תֹּאמַר הִיא עֲצָמָה נֶאֱמָנָת עַל זֶה קָאמַר הַשְּׂכָה מִשְׁדֵּי מוֹאֲב מִחֲמַת רַעְבוֹן שְׁבָאוֹתוֹ שְׁעָה רַעְבוֹן גְּדוֹל הִי' א"כ אִינָה נֶאֱמָנָת לוֹ' פְּנוּיָ' הִיא וְאִסוּר' לָהּ דְּדוֹק הִסָּב: וּמַעֲתָה אֲבָאָר מֵהָ שְׁאָמַר נַעֲרָה מוֹאֲבִי הִיא וְגו' עַל פִּי מֵהָ דְאִיתָא בִּיבְמוֹת דָּף ע"ו ע"ב עֲמוּנִיּוֹמוֹאֲבִי אִסוּרִין וְאִסוּרִין אִסוּר עוֹלָם אֲכָל נְקִיבוֹתִיָּהּ מִתְּרֹת מִיד.

מִנָּה הִנִּי מִיָּלִי אִמַּר ר' יוֹחָנָן דְאָמַר קָרָא וְכִרְאוֹת שְׂאוֹל אֶת דָּוִד וְגו' וַיֹּאמֶר אֵל אֲבִנָּה שׁוֹר צָבָא בֶּן מִי זֶה הַנַּעַר וְגו' מֵאֵי טַעְמָא שְׂאֵל עָלֵי מִשּׁוֹם מֵאֲנִי דְכְתִיב וַיִּלְבַּשׁ שְׂאוֹל אֶת דָּוִד מִיָּדוֹ מֵאֵי מִיָּדוֹ כְּמִדָּתוֹ וְכְתִיב.

בִּי בְשִׂאוֹל מִשְׁכָּמוֹ וּמַעֲלָה גְבוּהָ מִכָּל הָעָם מֵאֵי הִיא דְאִיתְרָמִי לִי מֵאֲנִי ש"מ מִלְכָּא הִנִּי אִמַּר לִי דוֹאָג עַד שְׂאֵתָהּ שׂוֹאֵל עָלֵי אִם הִגוֹן הוּא לְמַלְכוּת שְׂאֵל עָלֵי אִם רָאוּי הוּא לְבֹא בְּקֶהֱל מִשּׁוֹם דְקָא אֶתִּי מֵרֹת הַמוֹאֲבִי א"ל אֲבִנָּה תִינָא מוֹאֲבִי וְלֹא מוֹאֲבִית אֲלֹא מַעֲתָה מִמְּזוֹר וְכו' שְׂאֲנִי הִכָּא דְמִפְרָשׁ טַעְמָא עַל דְבַר אֲשֶׁר לֹא קִדְּמוּ בְּלָחֶם וּמִים דָּרְכוֹ שֶׁל אִישׁ לְקַדֵּם וְלֹא דָרְכָהּ שֶׁל אִשָּׁה לְקַדֵּם וּפְרִיָּהּ הִי' לָהֶם לְקַדֵּם נָשִׁים לְקִרְיָת נָשִׁים וְכו' וּמִסִּיק הִכָּא תִרְגִּימוּ כָל כְּבוֹדָה בַּת מֶלֶךְ פְּנִימָה וְזֶה שְׁאָמַר הַכְּתוּב לְמִי הַנַּעֲרָה הַזֹּה פִּירֵשׁ שְׂשָׂאֵל אִם הוּא רָאוּי בְּקֶהֱל אִם לֹא וְכְמוֹ שְׁדָרְשׁוּ חז"ל עַל הַפְּסוּק לְמִי הַנַּעַר הַזֶּה שְׁדָבַר חֲשִׁיבוֹת רָאָה בּוּ ה"נ דְבַר צְנִיעוּת רָאָה בָּהּ וּלְכֹף.

שאל אם היא מותרת לבא בקהל וסבר הנער שפדעתי לקחת אותה ולקף שאלו על זה השיב נערה מואבי' היא ואסורה לבא בקהל ואף דמפרש הקרא טעמא על דבר אשר לא דמו וגו' הי' להם לקדם אנשים קראת אנשים ונשים לקראת נשים ולקף היא אסורה אמנם עדיין מדאגה מדבר מאחר שאין דרכו של בועז לשאול בנשים אלא ונדאי דבר צניעות ראה ויספור שכן טבעם של מואביות שהם צנועות ולקף אין דרכן להקדים משום כל כבודה בת מלך פנימה (זה לשון המספר ושמעתי אומרים שזה שאמר סיפא דקרא זה שבתה הבית מעט) לקף אמר ותבא ותעמוד מאז הפוקר עד עתה זה שבתה הבית מעט א"כ נודע שטבעם של מואביות שהם יצאנית וא"כ הדרא קושטין לדנקת' הי' להם לקדם נשים לקראת נשים ולקף אסורה היא בקהל ודוק היטב כי נכון הדבר מאוד (וידבר בעתו מה טוב שמפסירין בשבועות תפלה לחבוקק וגו' ולעיל מינ' כתיב על משמרת אעמודה וגו' ע"כ אמרתי לבאר המדרש מה דאיתא על פסוק זה) על משמרת אעמודה וגו' ואיתא במדרש שוחר טוב והובא בילקוט חבוקק דף פ"ג ע"ב וז"ל על משמרת אעמודה מהו מצור שהצר לו צור' ואמר איני זו מפאן שנא' ואצפ' אמר הקדוש ב"ה כל מי ששבר קרדומו ובא אצלי התחיל צונח עד אנה ה' שונעתי לא תשמע למה תראני און ועמל תביט אמר לו הקב"ה הוי רב את יוצרו וחרש את חרשי אדמה בן תורה אתה ולא עם הארץ אתה לה כתוב אל"ף בלויס ואחר כך תאמר הודיעני את הקץ וכן הוא אומר ויענני ה' ויאמר כתוב חזון ובאר על הלוחות אמר לו הקדוש ב"ה כשאמרתי לה בגלות ראשונה.

כי לפי מלאת לבבל שבעים שנה לא היו מאמיני' אלא אומרים בנו בתים ושבו וכיון ששלמו שבעים שנה כתיב פה אמר פורש מלך פרס אף עכשיו כשיגיע הקץ אני גואלם וכן הוא אומר כי יום נקם בלבי וגו' כששמע חבוקק נפל על פניו אמר לפניו רבש"ע אל תדין אותי מזיד אלא שוגג שנאמר תפלה לחבוקק הנביא על שגיונות ע"כ המדרש הזה אינו אומר אלא דרשוני וכבר צווחו בי' קמאי דקמאי ואף אני אענה את חלקי.

וטרם אחל לפרש מאי דקש' לן בגווי' נבאר מדרש רבה בספר שמות פרשה כ"ג על פסוק אז ישיר משה ה' ד אתי מלכנון פלה אתי מלכנון תבואי מן המלכיות שנקראו לבנון שנאמר הנה אשור ארז בלבנון וכו' תשורי מראש אמנה עתידין ישראל לומר שירה לעתיד לבא שנאמר שירו לה' שיר חדש כי נפלאות פשה ובאיזה זכות אומרים ישראל שירה בזכות אברהם שהאמין בהקב"ה שנאמר והאמין בה' היא האמונה שישאל נוחלין בה ועליו הפתוב אומר וצדיק באמונתו יחיה הוי תשורי מראש אמנה עכ"ה: על זאת תפלא כל חכם לב מאי ענין זה אצל זה מתחילה פתח אתי מלכנון מן המלכיות ולבסוף מיייתי קרא הנה אשור ארז בלבנון.

ועוד האיד סמיה לכאן באיזה זכות וכו' וגם הלשון היא האמונה שישאל נוחלין אין לו שחר הוי לי' למימר שישאל נגאלין. ומה שסיים ועליו הפתוב אומר וצדיק: באמונתו יחי' דבר זה צריך ביאור: ונראה לבאר בדרך הקרוב לפשוטו ע"ד מה שכתב הרד"ק אל תירא תולעת יעקב והובא בילקוט פרשת בשלח על פסוק ויראו מאוד ויצעקו בני ישראל אל ה' תפסו להם אומנות אבותם כו' וכן הוא אומר אל תירא תולעת יעקב מה תולעת אינה מכה את הארזים אלא בפה כף ישראל אין להם אלא תפלה ובילמדנו איתא וז"ל מה תולעת אינה מכה את הארזים אלא בפה והיא רפה ומכה את הקשה כף ישראל אין

לָהֶם אֵלָּא בַּפֶּה וְהַעֲכֹ"ם נִמְשְׁלוּ לְאַרְזִים שְׁנָאֹמֶר אֲשׁוּר אֶרֶז בִּלְבָנוֹן וּגו' וּמָה שְׁנִקְרָאוּ
בְּנֵלָם עַל שֵׁם אֲשׁוּר הֵינֵנו ע"ד מָה דְּאִיתָא בַּמְדְּרָשׁ בְּנֵלָם נִקְרָאוּ עַל שֵׁם אֲשׁוּר שֶׁהֵם
מִתְעַשְׂרוֹת מִיִּשְׂרָאֵל.

וּרְש"י בְּחֻמָּשׁ פִּירֵשׁ עַל פְּסוּק מַה תִּצְעַק אֵלַי דְּבַר אֵל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּסְעוּ לְמַדְנֹו שְׁהִי
מִשֶּׁה עֹמֵד וּמִתְפַּלֵּל אָמַר לוֹ הַקְדוּשׁ ב"ה לֹא עַת עָתִידָהּ לְהַאֲרִיךְ בְּתַפְלָה שְׁיִשְׂרָאֵל נְתוּנִים
בְּצִרָה דְּבַר אֵל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּסְעוּ אֵין לָהֶם אֵלָּא לִיִּסַּע כְּדֵי זְכוּת אַבּוּתִיהֶם וְהָאֻמוֹנָה
שֶׁהָאֻמִּינוּ בִּי יִצְאוּ לְקִרְוָע לָהֶם הֵימָּן וְכִי הָאֵי גּוֹנוֹנָא אִיתָא בַּמְדְּרָשׁ יִלְקוּט שְׁמַעֲיִנָּן מָהָא
דְּזָכוּת הָאֻמוֹנָה הַעֲמִיד לְיִשְׂרָאֵל אֲמַנָּם לְפִי מָה שֶׁהוּבָא לְעִיל בַּמְדְּרָשׁ מִשְׁמַע שְׁבִזְכוּת
הַתְּפִלָּה נִיצוּלוֹ עַל שְׁתַּפְּסוֹ אֲנֻמָּנוֹת אַבּוּתָם.

וְצִרִיכִין לְפָרֵשׁ דִּהָא וְהָא גִרְמֹו לָהֶם וְחָדָא מְנִיְהוּ לְחוּד לֹא מְהַנִּי וּבַמְדְּרָשׁ עַל פְּסוּק כִּימִי
מְצָרִים אֶרְאֻנוּ נִפְלְאוֹת כָּל מָה שְׁהִי בְּגָאֻנְלַת מְצָרִים הוּא שְׁיִהְי' בְּגָאֻנְלַת הַעֲתִידָהּ וְכַה"ג
אִיתָא בְּיִלְקוּט פ' נֶאֱרָא.

וּמַעֲתָה לֹא נִפְלְאוֹת וְלֹא רַחוּקָה הִיא מָה שְׁאָמְרוּ בַּמְדְּרָשׁ אֲזִי יִשִּׁיר מִשֶּׁה וּגו' הַה"ד אִתִּי
מִלְבָּנוֹן כֹּלָה אִתִּי מִלְבָּנוֹן תְּבוֹאִי מִן הַמַּלְכִּיּוֹת ר"ל דְּגָאוּלָּה הַעֲתִידָהּ יִהְי' כְּעֵין גָּאֻנְלַת
מְצָרִים וּמִפְּרֵשׁ לְפִי שְׁנִקְרָאוּ לְבָנוֹן כְּמוֹ שְׁאָמַר הַפְּתוּב הִנֵּה אֲשׁוּר אֶרֶז בִּלְבָנוֹן וְנִקְרָאוּ
בְּנֵלָם עַל שֵׁם אֲשׁוּר כְּמוֹ שֶׁהוּבָא לְעִיל הַפְּתוּבָה בְּזֶה דְּלִכְּוָה.

נִקְרָאוּ אֶרֶז מָה אֶרֶז קָשָׁה וְאֵף עַל פִּי כֵן הַתּוֹלַעַת אֵף שֶׁהִיא רַכָּה יוֹכָה אוֹתוֹ בְּפִיָּה כְּוָה
יִשְׂרָאֵל נִמְשְׁלוּ לְתוֹלַעַת שְׁנָאֹמֶר אֵל תִּירָא תּוֹלַעַת יַעֲקֹב מְנַצְחִים בְּפִיָּהֶם עַל יְדֵי תַּפְלָתָן
וּמִילַת כֹּלָה יֵשׁ לְפָרֵשׁ מִלְשׁוֹן כְּלִיּוֹן לְפִי שֶׁהַתּוֹלַעַת מְכַלָּה אֶת הָאֶרֶז וּז"ש תְּשׁוּרֵי עֲתִידִין
יִשְׂרָאֵל לֹאֹמֶר שִׁירָה שְׁנָאֹמֶר שִׁירֹו לֵה' שִׁיר חֲדָשׁ וּגו' הֵינֵנו כְּמוֹ שְׁאָמְרוּ שִׁירָה עַל הֵימָּן
שְׁנִקְרַע כֵּן לְעִתִּיד יִקְרַע הַקַּב"ה אֶת יָם מְצָרִים וְאֲזִי יִשִּׁירוּ כְּמוֹ שְׁאָמַר הַכ' בִּישְׁעֵי סִי י"א
וְהַחֲרִיב ה' אֶת לְשׁוֹן יָם מְצָרִים וְהִנֵּיף יָדוֹ עַל הַנָּהָר בְּעֵינֵי רִיחוֹ וְהִפְהוּ לְשַׁבְעָה נַחֲלִים
וְהִדְרִיף בְּנֻעָלִים.

וְהִיְתָה מְסִילָה לְשָׂאֵר עֲמוֹ אֲשֶׁר־יִשְׂאָר מֵאֲשׁוּר (וּמָה שְׁמִכְנָה כָּל הַעֲכֹ"ם כְּלָם אֲשׁוּר הֵינֵנו
כְּמוֹ שֶׁהַקְדַּמְנוּ לְעִיל) כְּאֲשֶׁר הִיְתָה לְיִשְׂרָאֵל בְּיוֹם עֲלֻתוֹ מֵאֶרֶץ מְצָרִים: וְאִמְרַת בְּיוֹם
הַהוּא אוֹדָהּ ה' וּגו' וּמִפְּרֵשׁ וְאִזְיָל וּבְאִיזָה זְכוּת אוֹמְרִי יִשְׂרָאֵל שִׁירָה ר"ל שֶׁלֹּא תֵאֱמַר
שְׁכָל זֶה יִהְי' לָהֶם בְּזָכוּת תַּפְלָה לְבַד בְּלֹא שׁוּם זְכוּת אַחֵר לְזֶה קָאֹמֶר בְּזָכוּת הָאֻמוֹנָה כְּמוֹ
שְׁהִי בִּיצִיאת מְצָרִים כְּאֲשֶׁר הוּבָא לְעִיל וְזֶה שְׁאָמַר הַפְּתוּב תְּשׁוּרֵי מֵרָאשׁ אֲמָנָה ר"ל מָה
שִׁיאָמְרוּ שִׁירָה הֵינֵנו בְּשִׁבְלֵי רֹאשׁ אֲמָנָה וְכְמוֹ שְׁמִפְּנֵי בַּמְדְּרָשׁ וּמָה שְׁמִסְיִיִּם הַמְדְּרָשׁ
הִיא הָאֻמוֹנָה שְׁיִשְׂרָאֵל נִוְחָלִין בָּהּ וְעֲלִיו הַפְּתוּב אוֹמֵר וְצִדִּיק בְּאֻמוֹנָתוֹ יִחְיֶה יִתְבָּאֵר לְמִן
בְּסִינְעֵתָא דְשִׁמְיָא וְדוֹק: וְעַל פִּי דְּבָרִים הָאֵלֶּה תְּבִין וְתִשְׁכִּיל מָה שְׁאָמַר הַפְּתוּב בִּישְׁעֵי
סִימָן יו"ד וְכְבוֹד יַעֲרוֹ וְכִרְמִלוֹ מִנְפֶּשׁ וְעַד בְּשִׁיר יְכָלָה וְהִי כְּמוֹס נִסְס: וְשָׂאֵר עֵץ יַעֲרוֹ
מִסְפָּר יִהְיֶה וְנֶעֱרַר יְכַתְּבֵם.

הִנֵּה כְּבָר הַקְדַּמְנוּ שְׁכֹלָם נִקְרָאוּ אֶרֶזִי לְבָנוֹן עַל שֵׁם אֲשׁוּר דְּכָתִיב בִּי אֲשׁוּר אֶרֶז לְבָנוֹן
וּגו' א"כ מִמִּילָא יוֹבֵן שְׁאֲשׁוּר מְכֻנָּה יוֹתֵר בְּשֵׁם אֶרֶז מִשְׂאֵר עֲכֹ"ם. וּבְיוֹמָא דָּף ט' ע"ב
דְּרִשׁוּ חַז"ל עַל פְּסוּק אִם חֹמָה הִיא נִבְנָה עָלַי טִירַת כֶּסֶף וְאִם דָּלַת הִיא נִצּוֹר עָלַיָּה לִוּחַ

אָרז אַם חוֹמָה אַם עֲשִׂיתֶם עֲצָמֵיכֶם כְּחוֹמָה וְעֲלִיתֶם כְּנֹלְכֶם בִּימֵי עֲזָרָא נִמְשְׁלֶתֶם כְּכֶסֶף שְׂאִין הֶרֶקֶב שׁוֹלֵט בּוֹ עֲכָשְׁיוֹ שְׁעֲלִיתֶם כְּדִלְתוֹת נִמְשְׁלֶתֶם כְּאָרְז שְׁהֶרֶקֶב שׁוֹלֵט בּוֹ (פִּירֵשׁ"י שְׁהֶרֶקֶב שׁוֹלֵט בּוֹ תוֹלַעַת אוֹכְלָתוֹ מִתּוֹכוֹ וּמִקְצֵת קִיָּים) מֵאֵי אָרְז אָמַר עֲנֹלָא סִסְמָגוֹר פִּירֵשׁ"י שְׁהֶסֶס מִכְתָּתוֹ וּמִגְרָגְרוֹ מִבְּפָנִים סִסְמָגוֹר שֵׁם תוֹלַעַת וְהָעֲרוּף פִּירֵשׁ אֵין לָהּ עֵץ שְׁהַתוֹלַע שׁוֹלֵט בּוֹ יוֹתֵר כְּמוֹ בְּאָרְז וְזֶה שְׁאָמַר הַכְּתוּב לִפִּי דִלְעִיל מִיָּנִי כְּתִיב הוּא אֲשׁוּר שֶׁבֶט אִפִּי וְכָל הָעֲנָנִים הֵהוּא מְדַבֵּר בְּאֲשׁוּר יַע"ש לְכֹה אָמַר הַכְּתוּב וְכָבוֹד יַעֲרוּ וְכִרְמִילוֹ דִּקְדָּק הַכְּתוּב יַעֲרוּ וְכִרְמִילוֹ ר"ל יַעֲרֵשׁ אֲשׁוּר שֶׁהוּא נִמְשָׁל לְאָרְז שְׁשׁוֹלֵט בּוֹ תוֹלַעַת יוֹתֵר מִבְּשָׂאָר אֵילָנוֹת וּמִכְתָּתוֹ וּמִגְרָגְרוֹ יוֹתֵר מִבְּשָׂאָר עֲצִים לְכֹה מִנְפֶּשׁ וְעַד בְּשָׂר יִכְלֶה וְהִי כְּמִסּוֹס נִסּוֹס הֵינּוּ תוֹלַעַת סִסְמָגוֹר שֶׁהוּא יִכְלֶה אוֹתוֹ לִפְנֵי שֶׁהוּא מְכַנּוֹה בְּשֵׁם אָרְז וּשְׂאָר עֵץ יַעֲרוּ ר"ל מֵה שְׂשָׂאָר מֵהֶם מִסְפָּר יִהְיוּ וְנִעַר יִכְתְּבֵם וְהֵינּוּ לִפִּי שְׁנִשְׂאָר מֵאָרְז דְּבָר מוֹעֵט כְּשֶׁהַתוֹלַעַת אוֹכְלָתוֹ כְּמוֹ שִׁפְרֵשׁ"י וְהוּבָא לְעִיל וְדוּק הֵיטֵב: וְעַתָּה אֲשׁוּבָה וְאֶרְאֶה לְבָאָר הַמְדַרְשׁ שֶׁהַתַּחֲלָנוּ דְּלִכְאוּרָה יֵשׁ לְדִקְדָּק מֵה הֵיטָה כְּפִינָתוֹ שֶׁל חֲבִיקוֹק שְׂצָר צוּרָה וְמֵה צוּרָה הֵיטָה.

וְגַם מֵה שֶׁהִשְׁיִיב לוֹ הַקַּב"ה כָּל מִי שֶׁשִּׁיבֵר קִרְדָּנוֹ יָבֹא אֲצִלִּי דְּבָר זֶה צָרִיף בִּיאוּר. וְעוֹד מֵה שְׁאָמַר לוֹ הַקַּב"ה הֲלֹא בֶן תוֹרָה אַתָּה וְלֹא עִם הָאָרֶץ כְּתוּב אֵלַי בְּלוֹחַ לְכֹאוּרָה וּפְלֹא הַדְּבָר מְאוֹד וּשְׂאָר סְפִיקוֹת אֵין לְדִקְדָּק אַחֲרֵיהֶן כִּי יְבוֹאָרוּ מֵאֲלִיהֶן וּפְתַח דְּבָרֵינוּ יֵאִיר.

מֵה שֶׁהַקְדָּמָנוּ לְעִיל מ"ש בַּמְדַרְשׁ שִׁיבֵרֵאל נִמְשָׁלוּ לְתוֹלַעַת הַמֶּכֶה בְּאָרְז וְשֵׁם תַּפְסוֹ אֲנֻמָּנוֹת אֲבוֹתֵם שְׁכָף מְצִינוּ בְּאַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב וְהִיא יְרוּשָׁת מֵאֲבוֹתֵינוּ שְׁנִשְׂאָר הַקּוֹל קוֹל יַעֲקֹב וְגו'.

וְזֶה שְׁאָמַר חֲבִיקוֹק עַל מִשְׁמַרְתִּי אֶעֱמֹדָה ר"ל אֶתְפּוֹס אֲנֻמָּנוֹת אֲבוֹתִי וּמִשְׁמַרְתִּי הוּא מִלְשׁוֹן אֲנָשִׁי מִשְׁמַר בֵּית אָב הַכּוֹנֵן בְּזֶה שֶׁהִיא יְרוּשָׁה מֵאֲבוֹתֵינוּ כְּמִשׁ"ל שִׁיבֵרֵאל הוֹרִישׁ הַקּוֹל וְהֵינּוּ הַתַּפְלָה וְעַל יְדֵי הַתַּפְלָה נִמְשָׁלוּ יִשְׂרָאֵל לְתוֹלַעַת וּלְכֹה נִקְרְאִים תוֹלַעַת יַעֲקֹב וְזֶה כְּפִינָת חֲבִיקוֹק שֶׁרָצָה לְתַפּוֹס אֲנֻמָּנוֹת אֲבוֹתֵינוּ כְּמוֹ שֶׁעָשׂוּ בִּיצִיאת מִצְרַיִם שְׁנִשְׂאָר וְיִצְעָקוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְגו' וּמִיָּד נִעֲנוּ כְּמוֹ דְּאִיתָא בַּמְדַרְשׁ שְׁנִשְׂאָר דְּבָר אֵל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיִסְעוּ אֵין לָהֶם אֵלָּא לִיִּסַּע וְעֲלִיהֶם נֶאֱמַר טָרֵם נִקְרָא אַתָּה תַעֲנֶה וְזֶה שְׁאָמַר נָמִי חֲבִיקוֹק עַל מִשְׁמַרְתִּי אֶעֱמֹדָה וְאֵין עֲמִידָה אֵלָּא תַפְלָה כְּמוֹ שֶׁדָּרְשׁוּ חז"ל בַּפ"ק דְּבִרְכּוֹת דְּכְתִיב גַּבִּי אֲבָרְהָם אֵל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר עָמַד שָׁם וְגו' וְזֶה שְׁאָמְרוּ בַּמְדַרְשׁ מֵהוּ מְצוֹר (ר"ל אֵף שֶׁהִקְנִישׁ אֵינָה תוֹלָה בְּמֵה שֶׁפָּרְשְׁנוּ שֶׁמִּשְׁמַרְתִּי פְרוּשׁוֹ תַפְסִיט אֲנֻמָּנוֹת אֲנָשִׁי מִשְׁמַרְתִּי אֵלָּא כְּפִינָת הַמְדַרְשׁ הוּא כְּמוֹ הַשְׁתָּא אֲתִי שִׁפִּיר בְּמֵה שְׁמַרְתִּי) שֶׁהִצָּר לוֹ צוּר' הַכּוֹנֵן בְּזֶה שֶׁהִמְשִׁיל עֲצָמוֹ כְּמוֹ יִשְׂרָאֵל בִּיצִיאת מִצְרַיִם דְּכְתִיב וַיִּרְאוּ מְאוֹד וַיִּצְעָקוּ וְגו' וְלֹא הִי לָהֶם חֶרֶב וְחֲנִית אֵלָּא הַתַּפְלָה עֲמִידָה לָהֶם כְּמוֹ שֶׁמְפֹרֵשׁ בַּמְדַרְשׁ שֶׁהוּבָא לְעִיל שְׁנִמְשָׁלִים לְתוֹלַעַת שְׂאִין כְּזֶה אֵלָּא בְּפִי וּמִכָּה הָאָרְז הַקִּשָּׁה וְזֶה שְׁאָמַר שְׂצָר צוּרָה רָמַז בְּזֶה מֵה שֶׁדָּרְשׁוּ חז"ל בַּמְדַרְשׁ רַבָּה עַל פְּסוּק לְצוּר עֲלִי לֹחַ אָרְז נִצּוֹר הוּא לְשִׁין צוּרָה שֶׁל לֹחַ אָרְז וְהֵינּוּ כְּמוֹ שֶׁדָּרְשׁוּ חז"ל בְּיוֹמָא וְהוּבָא לְעִיל מֵאֵי אָרְז סִסְמָגוֹר וּלְכֹה סִבֵּר בְּדַעְתּוֹ שֶׁע"י הַתַּפְלָה לְבַד נִעֲנוּ מִיָּד כְּמוֹ תוֹלַעַת שֶׁמְכִלָּה הָאָרְז תִּכְף כְּשֶׁנִּכְנָס לְתוֹכוֹ וְזֶה הַצּוּרָה שְׂצָר אֵת יִשְׂרָאֵל לְתוֹלַעַת וְהַעֲכּוּ"ם לְאָרְז וּלְכֹה אָמַר אֵינִנִּי זֶה מִכָּאן כְּפִינָתוֹ אֵינִנִּי זֶה מִכָּאן עַד שֶׁתִּרְחַם עַל בְּנֵי (כְּמוֹ חוֹנֵי הַמַּעֲגָל בְּמִסְכַּת תַּעֲנִית דָּף כ"ג ע"א שְׁאָמַר אֵינִנִּי זֶה מִכָּאן עַד שֶׁתִּרְחַם עַל

בְּנִיָּה וכו') וְזֶהוּ שְׁאָמַר נָמִי וְאַצְפָּה וְגו' עַד מָה דְּאִיתָא בְּבִרְכוֹת דָּף נ"ה ע"א גְּבִי עֵינִן תְּפִלָּה הָא דְּמַעֲיִין בֵּה וכו' פִּירֵשׁ שְׁמַצְפָּה לַעֲשׂוֹת בִּקְשָׁתוֹ וְהֵינּוּ תַּכְרָּה (וְעֵינִן בְּרִשׁ"י וּבִתְוֹסְפֶת שָׁם) וְאִם חֲלִילָה אֵינּוּ מְמַלָּא בִּקְשָׁתוֹ מִהֲרֵהָ וּמֵאַמֵּץ וּמֵצַפָּה לְבִקְשָׁתוֹ וְהֵינּוּ לְפִי שְׁצָר צוּרָה בְּמִשְׁלַל תּוֹלַעַת וְאַרְזֵוּ וְכוּן יִשְׂרָאֵל בִּיצִיאָתָם מִמִּצְרַיִם נַעֲנוּ מִיָּד ש"מ דְּלַעֲנִין זֶה הֵם דּוֹמִים לַתּוֹלַעַת שְׁמִיד בְּתַפְלָתָם מְנַצְחִים כְּתוֹלְעִים הֲרָפִים שְׁמַפְלִים לְאַרְזִים הַקְּשִׁים וְדוֹק: עַל זֶה הֵשִׁיב לוֹ הַקַּב"ה כָּל מִי שְׁשִׁיבֵר קִרְדָּנוֹ יָבֵא אֶצְלִי וַיְבַנֶּה ע"פ מָה דְּאִיתָא בַּב"ב דָּף קס"ד ע"ב וּבְמַסְכַּת תַּעֲנִית דָּף ל"א ע"א אָמַר רַשְׁבֵּ"ג לֹא הָיוּ יָמִים טוֹבִים לְיִשְׂרָאֵל כַּחַמְשָׁה עָשָׂר בָּאָב וַיְכִיּוּם הַכִּיפּוּרִים וּפְרִיָּה בְּשִׁלְמָא יְה"כ מִשּׁוּם דְּאִיתָא בִּי סְלִיחָה וּמַחֲלָה אֶלָּא ט"ו בָּאָב מֵאִי הִיא אָמַר רַב יוֹסֵף יוֹם שְׁפָסְקוּ מַלְכָּרוֹת עֲצִים לְמַעַרְכָּה תְּנִיָּא ר' אֲלִיעֶזֶר הַגָּדוֹל אוֹמֵר מַחְמֶשֶׁה עָשָׂר בָּאָב וְאִילָּה תִּשְׁשׁ כְּחָה שֶׁל חֲמָה וְלֹא הָיוּ כּוֹרְתִין עֲצִים לְפִי שְׁאִינִן יְבִשִׁין אָמַר ר' מְנַשֶּׁה וְקָרוּ לִי יוֹם תְּבַר מַגֵּל (וּפְרִשׁ"י אוֹתוֹ הַיּוֹם פָּסְקוּ מַלְכָּרוֹת עֲצִים לְפִי שֶׁהָיוּ לַחִים וּמֵאוֹתוֹ הַזֶּמֶן אֵין כַּחַמְּה לִיבָשׁוֹן וְחִיָּשִׁינִן מִפְּנֵי הַתּוֹלַעַת כּו' יוֹם תְּבַר מַגֵּל שְׁבִירַת הַגִּרְזָן שְׁפָסְקוּ הַחוּטָב מִלְחָטוֹב עֲצִים.

שְׁמַעֲיָנָן מֵהָא דְּמִיּוֹם ט"ו בָּאָב וְאִילָּה שְׁתִּשְׁשׁ כְּחָה שֶׁל חֲמָה אֲזִי שׁוֹלֵט הַתּוֹלַעַת בְּעֲצִים מִפְּנֵי הַלְחָלוּחִית וּפְסוּלִים לַעֲצֵי מַעַרְכָּה וְשׁוֹבְרִים הַקִּרְדָּנוֹת וּלְכֹף נִקְרָא אוֹתוֹ יוֹם תְּבַר מַגֵּל וְזֶהוּ שֶׁהֵשִׁיב לוֹ הַקַּב"ה כָּל מִי שְׁשִׁיבֵר קִרְדָּנוֹ יָבֵא אֶצְלִי הַכּוֹנֵה בְּזֶה שֶׁהֵשִׁיב לוֹ מִטּוֹנָה ר' ל' אֶפְּלוֹ לְסִבְרָתָהּ דְּתַפְלָה לְבַד מוֹעִיל לְפִי שִׁיִּשְׂרָאֵל נִמְשְׁלוֹ לַתּוֹלַעַת וְא"ה לְאַרְזֵוּ הָא הַתּוֹלַעַת אֵינָה מִכָּה בְּאַרְזֵוּ בְּכָל עֵת אֶלָּא זְמַנָּה מִט"ו בָּאָב שֶׁהוּא עֵת שְׁמִשְׁבְּרִין הַקִּרְדָּנוֹת כִּי אִי אֶפְשָׁר לוֹמַר בְּכָל עֵת שֶׁתִּרְצֶה לְהַתְּפַלֵּל תִּכְהוּ בְּשִׁבְטֵי פִיָּה, אֶלָּא לְכָל זְמַן וְעַתָּה לְכָל חֶפֶץ כֶּשֶׁם שִׁישׁ עֵת לַתּוֹלַעַת וְהֵינּוּ מִיּוֹם שִׁשְׁבְּרִין אֶת הַקִּרְדָּנוֹת כֹּף יֵשׁ עֵת וְזָמַן לְגִאֲנוּלָה, וְאֲזִי יִתְקַבֵּל תְּפִלָּתָם אֲזִי תִקְרָא וְאֲנִי אֶעֱנֶה תִּשְׁוֶע וְאֲנִי אֲשַׁמְעֶנּוּהוּ שְׁרַמְזוּ לוֹ בְּמָה שְׁאָמַר לוֹ כָּל מִי שְׁשִׁיבֵר קִרְדָּנוֹ יָבֵא אֶצְלִי ר' ל' מִי שְׁשִׁיבֵר קִרְדָּנוֹ מַחֲמַת שְׁתִּשׁ כְּחָה שֶׁל חֲמָה וּכְבֵּר שֶׁלֵּט הַתּוֹלַעַת בְּאַרְזֵוּ יָבֵא אֶצְלִי וְהֵינּוּ כְּדַבְעֵינָן לְמִימַר לְקַמֵּן בְּסִייעָתָא דְּשִׁמְיָא וְדוֹק: וְנִרְאֶה שְׁסוּד הַגִּאֲנוּלָה גִּילָה לוֹ ע"פ מָה דְּאִיתָא בְּמִדְרַשׁ יִלְקוּט פְּרָשַׁת לֶךְ בְּשֵׁם פְּרָקִי ר' אֲלִיעֶזֶר וְז"ל הֵנָּס הַשְּׁבִיעִי אַחֲרֵי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה הִי דְּבַר ה' אֶל אֲבִרָהָם וְכו' ר' אֲלִיעֶזֶר אוֹמֵר הִרְאֶה הַקַּב"ה לְאַבְרָהָם אֲבִינוּ בֵּין הַבְּתָרִים מוֹשְׁלֵן וְאוֹבְדֵן וְכו' עַז מְשׁוֹלֶשֶׁת זֶה מַלְכוּת יָנִן וְגו' וְאֵיל זֶה מַלְכוּת מִדִּי וּפְרָס וְגוֹזֵל אֵלָּו יִשְׂרָאֵל וְכו' וְיִרְדֵּי הָעֵיט עַל הַפְּגָרִים זֶה דּוֹד בֶּן יִשִּׁי שְׁנִמְשָׁל כְּעֵיט הָעֵיט צְבוּעַ וְכו' הִי אֲבִרָהָם יוֹשֵׁב מִנִּיף עֲלֵיהֶם בְּסוּדָרוֹ כְּדִי שֶׁלֹּא יִמְשָׁל בָּהֶן הָעֵיט עַד שֶׁבֵּא הָעֶרֶב ר' אֲלִיעֶזֶר בֶּן עֶזְרִיָּא אוֹמֵר מִכָּאן אִתָּה לְמַד שְׁאִין מוֹשְׁלֵן אֶלָּא יוֹם אֶחָד מִיּוֹמוֹ שֶׁל הַקַּב"ה אָמַר לוֹ ר' אֲלִיעֶזֶר בֶּן עֶרְוֶה כְּדַבְרֵיָּה שְׁנֵאֲמַר תְּתַנְּנִי שׁוֹמְמָה כָּל הַיּוֹם דְּנָה חוּץ מִשְׁתִּי יְדוּת שְׁפָה תִּדְעֵי לֶךְ שֶׁהוּא בֶּן בֹּא וְרֵאָה כְּשֶׁהַחֲמָה נוֹטָה לְבֹא בְּמַעַרְבֵי שְׁתֵּי יְדוּת שְׁעָה תִּשׁ אוֹרוֹ וְאֵין נִוְגָה לוֹ וְכוּן עַד שֶׁלֹּא יָבֵא הָעֶרֶב יִצְמַח אוֹרוֹ שֶׁל יִשְׂרָאֵל שְׁנֵאֲמַר וְהִי לַעֲת עֶרֶב וְהִי אוֹר וְגו' וּבְמִדְרַשׁ יִלְקוּט בְּפִרְשַׁת בְּרָאשִׁית וּבְכַמָּה דּוֹכְתִי אִיתָא דְּעָשׂוֹ נִמְשָׁל לַחֲמָה וְיַעֲקֹב לְלִבְנָה אֶת הַמָּאוֹר הַגָּדוֹל וְעָשׂוֹ בְּנָה הַגָּדוֹל וְאֶת הַמָּאוֹר הַקָּטָן וְיַעֲקֹב בְּנָה הַקָּטָן לְכֹף עָשׂוֹ מוֹנֶה לַחֲמָה וְיַעֲקֹב מוֹנֶה לִירֵחַ וְדוֹד נִמְשָׁל לְשִׁמְשׁ וְלִירֵחַ שְׁנֵאֲמַר כִּסְאוֹ כְּשִׁמְשׁ נִגְדִי כִּירֵחַ יְכוֹן לַעוֹלָם וּבִירֵחַ שְׁלֵמִי תַּעֲנִית דָּף ס"ט ע"ג שְׁיּוֹם ט"ו בָּאָב זְמַן קִצְצִית כָּל הָעֲצִים וּמְפֹרֶשׁ שָׁם דְּבִאוֹתוֹ הַיּוֹם הַחֲמָה חֲזָקָה מְאֹד יוֹתֵר מִשְׁלִפְנֵי וּלְאַחֲרֵי וּלְכֹאֲרָה הוּא נִגְדַּת הַגְּמָרָא בְּבִלִּית שֶׁהוּבָא לַעֲלִיל

שְׁאוֹתוֹ יוֹם תִּשָּׁה כִּחָה שֶׁל חֲמָה אָמְנָם יֵשׁ לְפָרֵשׁ דָּאֵלוּ וְאֵלוּ דְּבָרֵי אֱלֹהִים חַיִּים דְּנוֹדָא
אוֹתוֹ הַיּוֹם אוֹר שֶׁל הַחֲמָה חֲזָקָה מְאוֹד אֵלָּא שְׁסֻמָּה לַעֲת עָרֵב תֵּשׁ כִּחָה שֶׁל חֲמָה וְהִינּוּ
מִמֶּשׁ כְּמוֹ שֶׁהוּבָא לַעֲלִי בְּפִרְקֵי ר"א כְּשֶׁתֵּשׁ כֹּחַ שֶׁל חֲמָה לִפְנוֹת עָרֵב ר"ל מִמִּשְׁלַתּוֹ שֶׁל
עֲשׂוֹ שֶׁהוּא מוֹנֶה לַחֲמָה וּמֵאוֹתוֹ הָעֵת שׁוֹלֵט תּוֹלַעַת וְעֵקֶב וְאֵז תּוֹעִיל הַתְּפִלָּה עַל הַגְּאֻלָּה
וּבְאוֹתוֹ עֵת וְיָרֵד הָעֵיט זֶה דָּוִד וְהִינּוּ כְּשֶׁתֵּשׁ כִּחָה הַשְּׁמַשׁ שֶׁהוּא לְפִי הַנִּמְשָׁל בִּט"ו בָּאֵב
אֵז נִתְמַלֵּא הַסִּיְהָרָא וּמִקְבֵּל יַעֲקֹב הַמִּמְשָׁלָה מַעֲשׂוֹ ע"י הָעֵיט שֶׁהוּא דָּוִד לְפִי שְׁדוּד נִמְשָׁל
ג"כ לְשֶׁמֶשׁ כַּמֶּש"ה כְּסֹאֵו כְּשֶׁמֶשׁ וְהָעֵיט יֵשׁ לוֹ שְׁס"ה גִּוּוֹנִין כְּמִנְיָן יְמוֹת הַחֲמָה וְזֶהוּ שְׁרִמְז
הַכְּתוּב בִּישְׁעֵי סִי' י' וְהַלְבֵּנוֹן בְּאֶדִיר יִפְּוֹל וְיִצָּא חֹטֵר מִגֹּזַע יִשְׂרָאֵל וְהִינּוּ לְפִי מַה דְּאִיתָא
בְּמִדְרַשׁ אֵיכָה שְׁמַשִּׁיחַ בֶּן דָּוִד נּוֹלֵד בָּאֵב וְזֶה שְׁאֵמֵר וְהַלְבֵּנוֹן כְּנוֹנָתוֹ מִי שְׁנִמְשָׁל לְאֶרֶז
אֲשֶׁר בַּלְבֵּנוֹן כְּמוֹ שְׁאֵמֵר הַכְּתוּב הִנֵּה אֲשׁוּר אֶרֶז בַּלְבֵּנוֹן בְּאֶדִיר יִפּוֹל ר"ל בִּיָּד מְלָךְ הַמַּשִּׁיחַ
וְאִימָתִי וְיִצָּא חֹטֵר מִגֹּזַע יִשְׂרָאֵל הַכְּנוֹנָה בְּאוֹתוֹ חֲנוּדָשׁ שְׁנוֹלֵד הַמִּנְחָם כַּמֶּש"ש חו"ל בְּחֵלֶק מַה
שְּׁמוֹ שֶׁל מַשִּׁיחַ מִנְחָם שְׁמוֹ וְהִינּוּ בִּט"ו מִנְחָם אֵז יִשְׁלֹט הָעֵיט שְׁיָבֵא מִגֹּזַע דָּוִד לַעֲת
עָרֵב כְּשֶׁתֵּשׁ כִּחָה שֶׁל חֲמָה וְכַמּוֹ שֶׁהוּבָא לַעֲלִי בְּמִדְרַשׁ שְׁבָא הָעֵיט בְּשַׁחֲרִית וְהַשִּׁיבּוֹ
אֲבָרָהָם שְׁיָבֵא לַעֲת עָרֵב וְהִינּוּ מִמֶּשׁ כְּדְּבָרֵי הִירוֹשְׁלָמִי שְׁאוֹתוֹ הַיּוֹם ר"ל הַיּוֹם שֶׁל הַקֵּב"ה
שֶׁהוּא אֶלֶף שָׁנִים חֲזָק הַחֲמָה מְאוֹד וְלַעֲת עָרֵב זְמַן קִצִּיצַת כָּל הָעֲצִים ר"ל עֲצִים אֲשֶׁר
בַּלְבֵּנוֹן הִינּוּ הָאֶרְזִים הַיְדוּעִים וְהִינּוּ בְּחֲנוּדָשׁ מִנְחָם שְׁבָו נּוֹלֵד הַמִּנְחָם וּמִזְלוֹ שֶׁל הַחֲנוּדָשׁ
הוּא אֶרֶז לְפִי שְׁדוּד הוּא מִשְׁבֵּט יְהוּדָא שְׁנִמְשָׁל לְאֶרֶז כַּמֶּש"ה גּוֹר אֲרִי יְהוּדָא וְגו' וְזֶהוּ
שְׁאֵמֵר הַכְּתוּב עוֹד חֲזוֹן לְמוֹעֵד הִינּוּ ט"ו בָּאֵב שֶׁהוּא יוֹם טוֹב כְּמוֹ שֶׁהוּבָא לַעֲלִי וּמוֹעֵד
פִּירוּשׁוֹ יוֹם טוֹב כְּמוֹ שְׁדִרְשׁוֹ חו"ל קִרְאוּ עָלֵי מוֹעֵד דְּפִי א טוֹב וְכַה"ג דִּרְשׁוּ בְּמִדְרַשׁ
לְמוֹעֵד אֲשֶׁר אָמֵר (גְּבִי אֲבָרָהָם בִּפ' וַיֵּרָא כְּתִיב) הִינּוּ לְיוֹם טוֹב וּז"ש וַיִּפֹּת לִקְצֵר ר"ל
הִגִּיעַ הַזְּמַן לְהַקְצִץ כְּמוֹ שְׁדִרְשׁוֹ חו"ל בִּפ' נֹחַ עַל פְּסוּקַת קֶץ כָּל בָּשָׂר וְגו' הִגִּיעַ זְמַנָּם לְהַקְצִץ
ה"נ פְּרוּשׁוֹ שֶׁהִגִּיעַ הַקֵּץ לְהַקְצִץ הָאֶרְזִים וְהִינּוּ לְפִי הִירוֹשְׁלָמִי שְׁאוֹתוֹ יוֹם הוּא זְמַן
כְּרִיתוֹת הָעֲצִים וּז"ש עוֹד חֲזוֹן לְמוֹעֵד ר"ל לְאוֹתוֹ מוֹעֵד כַּמֶּש"ל וְקָרוֹב הַדְּבָר לְשִׁמּוּעַ
שְׁלִכְךָ עֲשׂוֹ י"ט לְפִי שְׁאוֹתוֹ יוֹם הוּא רָמָז עַל הָעֵתִיד כְּמוֹ שְׁנִתְבָּאָר וְהִינּוּ דְּאִמְרוּ בְּגִמְרָא
ר"א הַגְּדוֹל אֵימֵר מִחֲמַשָּׁה עֲשָׂר בָּאֵב תֵּשׁ כִּחָה שֶׁל חֲמָה וְאִיהוּ ר' אֱלִיעֶזֶר שְׁחִיבֵר פִּרְקֵי
ר"א וְאִזְלִיל לְשִׁיטָתִי וְזֶהוּ שְׁאֵמֵר מִחֲמַשָּׁה עֲשָׂר וְאִילָף אֲבָל אוֹתוֹ הַיּוֹם עֲדִין יֵשׁ כֹּחַ לַחֲמָה
עַד עָרֵב כְּמוֹ שְׁמִפְנוֹרֵשׁ בְּהִדְיָא בְּמִדְרַשׁ יִלְקוּט וְהוּבָא לַעֲלִי וְזֶהוּ גְּמִי דְּסִמְיָה הֵתָם בְּיִלְקוּט
לְכָל הַנְּבִיאִים נִרְאָה לָהֶם בְּחֲזוֹן וּלְאֲבָרָהָם נִגְלָה לוֹ בְּמִרְאָה וּבְחֲזוֹן וְכו' הַכְּנוֹנָה בְּזֶה שְׁגִילָה
לוֹ וְהִרְאָה לוֹ יוֹם ט"ו בָּאֵב שֶׁהוּא יוֹם תְּבָר מִגָּל שְׁעָלֵיו נֶאֱמַר עוֹד חֲזוֹן לְמוֹעֵד לְפִי שֶׁהוּא
יו"ט כַּמֶּש"ל וְזֶהוּ שְׁאֵמֵר הַקֵּב"ה לְחִבְקוּק כָּל מִי שְׁשִׁיבֵר קִרְדְּנוֹ וְכָא אֵלֵי שְׁלֵא תֵאמֵר
שֶׁהַתְּפִלָּה מוֹעֵלַת בְּלֵא עֵת אֵלָּא יֵשׁ עֵת כְּמוֹ שִׁישׁ עֵת לְתוֹלַעַת כְּמוֹ שְׁנִתְבָּאָר וְדוֹק הֵיטֵב
יִשְׁמַע חֲכָם וַיְבִין מִדְּעֻתוֹ דְּבָר מִתּוֹךְ דְּבָר כִּי א"א לְפָרְטָם: ** (הַג"ה וְעַל פִּי זֶה יֵשׁ לְפָרֵשׁ
שְׁזֶהוּ גְּמִי שֶׁהִשִּׁיב לוֹ הַקֵּב"ה).

כְּתוּב אֶלֶף בְּלוֹחַ הַכְּנוֹנָה בְּזֶה שֶׁהִשִּׁיב לוֹ כְּתוּב אֶלֶף שָׁנִים שֶׁהוּא יוֹמוֹ שֶׁל הַקֵּב"ה בְּאוֹתוֹ
לוֹחַ שְׁצִיּוּרַת הַצּוּרָה וְהִינּוּ כְּמוֹ שְׁנִתְבָּאָר לַעֲלִי שְׁצָר צוּרָה עַל הַלוֹחַ ע"ד מַה שְׁדִרְשׁוֹ
חו"ל עַל פְּסוּקַת אֵם דָּלֶת הִיא נִצּוֹר עָלֵי לוֹחַ אֶרֶז לְכָךְ הִשִּׁיב לוֹ הַקֵּב"ה כְּתוּב אֶלֶף עַל
אוֹתוֹ לוֹחַ אֶלֶף שָׁנִים שֶׁהוּא יוֹמוֹ שֶׁל הַקֵּב"ה, וּלְבִסּוֹף אוֹתוֹ יוֹם לַעֲת עָרֵב אֵז הוּא זְמַן
הַגְּאֻלָּה וְיוֹעִיל הַתְּפִלָּה וְק"ל ע"כ הַהַג"ה.

(** ועל פי זה יבואר מה שאמר במדרש התחיל צונח. עד אנה ה' וגו' פירש דבליא זאת סבר שהקב"ה ישמע תפלתו מיד ויפנה אותו כמש"ה ואצפה והינינו כמו שנתבאר לעיל שהי' מצפה ומחכה שיעשה הקב"ה בקשתו אבל עכשיו נשמע שהרחיב לו הקב"ה הזמן התחיל לקרוא תגר והי' אומר בלשון למה תראני אנו ועמל וגו' ממש כמו שאמר משה למה הרעת לעם הזה וגו' והינינו כמו דאיתא במ' רבה סוף פרשה שמות על פסוק זה שאמר משה להקב"ה למה וגו' בנזהג שבעולם בשר נדם האומר לחבירו למה אתה עושה כן הוא כועס עליו אלא אמר משה לפני הקב"ה נטלתי ספר בראשית וקראתי וראיתי דור המבול האיד נדונו ומדת הדין היתה וכו' העם הזה מה עשו שנשתעבדו מכל הדורות שעברו וכו' וזהו נמי שאמר חבקוק עד אנה ה' שונעתי לא תשמע למה תראני וגו' ואמר הפל בלשון יחיד כלומר למה נשתנה דור שלי משאר דורות וכדמסיק ה' שמעתי שמעך יראתי פעלה בקרב שנים וגו' אלוה מתימן יבא וגו' עמד וימדד ארץ וגו' וכל הענין מדבר בדור שיצאו ממצרים הכנונה בזה שטען מפני מה הועילה תפלת הדור ההוא כמו שנאמר ויצעקו בני ישראל וגו' ושמעת תכף תפלתם והיית מדלג על ההרים ומקפץ על הגבעות קודם הקץ ומפני מה נשתנה מדת הדין עלי שאתה לא תשמע לתפילתי ואתה מרחיב את הקץ וז"ש ה' פעלה בקרב שנים חיהו בקרב שנים וגו' ולכך צונח עד אנה ה' וגו' למה תראני אנו ועמל תביט וגו': והאי סברא שהקדמנו לעיל מה דאיתא במדרש שבזכות האמנה ישראל בהקדוש ב"ה נגאלו ונשמע תפלתם כמו שנאמר ויאמן העם וגו' סברא זו לא עלתה על דעתו של חבקוק דלא מסתברא לי שבזכות האמנה יהי גדול כל כך.

ואף שמקרא מלא דיבר הפתוב אתי מלבנון כלה תשורי מראש אמנה (והינינו לפי מה דאיתא במדרש בכמה דוכתא שדורות הראשונים היו יודעים כל התור' כולה ואפילו מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש וגדולה מזו אפילו לדורות שהי' קודם מ"ת היו גלוי וידוע להם כל התורה כולה עם פרושין ודקדוקים וענין בפ' נגש מה שבארנו מענין זה) ואפ"ה לא הבין דפרוש תשורי מראש אמנה בשביל זכות אמנה (ואף דבאמת דרשו חז"ל כן היינו לפי שראיינתם מדכתיב וצדיק באמונתו יחי' ואיהו בעצמו אמר מקרא הזה אמנם עדיין לא אמר עד ששמע מפי הקדוש ב"ה שהאמנה הוא דבר גדול כמו שיתבאר לקמן בס"ד) לכך סבר בדעתו שבזכות תפלה לבד ניצלו ישראל ממצרים ועל זה קרא תגר ואמר בלשון למה תראני וגו' כמש"ל ודו"ק: על זה כא התשובה ואמר לו הקב"ה הוי רב את יוצרו וחרש את חרשי אדמה בן תורה אתה ולא עם הארץ פתוב אלך בלוח וכו' ויבואר ע"פ מה דאיתא במסכת מכות דף כ"ד ע"א דרש ר' שמלאי תרנ"ג מצות נאמרו לו למשה מסיני וכו' שנאמר תורה צוה לנו משה וגו' תורה בגימטריא תרי"א ושני דברות מפי הגבורה שמענום הרי תרנ"ג וכו' בא דוד והעמידן על אחד עשר וכו' בא ישע' והעמידן על שש וכו' בא מיכה והעמידן על שלש וכו' חזר ובא ישע' והעמידן על שתיים שנאמר כה אמר ה' שמרו משפט ועשו צדקה ובא חבקוק והעמידן על אחת שנאמר צדיק באמונתו יחי' ע"כ ופרש"י והעמידן על אחד עשר שבתחלה היו צדיקים והיו יכולין לקבל עול מצות הרבה אבל דורות האחרונים לא היו צדיקים כל כך ואם באו לשמור כולם אינו לה אדם שינפה ובא דוד והעמידן וכו' כדי שיזכו אם יקיימו י"א מצות הללו וכן כל שעה הדורות שלמטה הולכים ומתמעטין.

ואולם בעל מידות אהרן דף ל"ו ע"ד פירש חס ושלום שלא באו הנביאים הללו לחסר מן המצוות ה' ולמעט אלא שהיו מבקשין דרך קצר לכלול את כל תרי"ג מצוות למנון מועט כמו הלל שכלל כל התורה כולה במדה אחת כדאיתא בשבת דף ל"א שהוא דאיתי לקמי' דשמאי ואמר גיירני על מנת שתלמד לי כל תורה כולה בשעה שאני עומד על רגל אחת וכו' בא לפני הלל אמר לו דעלה סגי לכתבה לא תעביד (והיינו ואהבה לרעה כמורה) ואידך פרושא הוא זיל גמור כו' וזה שהשיב לו הקב"ה הוי רב את יוצרו שאפה אימר ומה אשיב על תוכחתי לפי דאת סבירא לך דבתפלה לבד נענו ישראל במצרים הלא בן תורה אפה ולא עם הארץ ולמה לא תוכל להשיג שבמצרים נענו בזכות האמונה וזהו כתוב אל"ף בלוח הפנונה בזה הלא אפה בעצמה תעמוד התורה שעולה לחשבונותי"א אפה תעשה רק א' מצוה כוללת והיינו כתוב אלף ר"ל אלף במספר שהוא עולה אחד וז"ש בלוח ר"ל בלוחות שכתב משה שעליו ה' כל תורה כולה כדאיתא במדרש רבה שיר השירים על פסוק ידיו גלילי זהב אלו הלוחות הברית וכו' ר' יהושע אומר בין כל דיבור ודיבור פרשותי ודקדוקים של תורה היו כתובים וכו': הרי לפניך שכל תרי"ג מצוות ופרושי' היו כתובין על הלוחות ואפה תעשה כלל אחד והיינו צדיק באמונתו יחי' לפי שעקר התורה היא האמונה ולכך נגאלו ישראל ממצרים אף אתם אם תקיימו מצוות האמונה כמו במצרים ואף על פי כן יתמהמה הגאולה אז תשאלי הודעני את הקץ וזהו שאמר כתוב א' על לוח ואחר כך תאמר הודעני את הקץ.

וזהו שמסיים המדרש וכן הוא אומר ויעניי ה' ויאמר כתוב חזון ובאר על הלוחות וה"פ כתוב חזון ל החזון שלך שהיא צדיק באמונתו יחי' והיינו מצוה א' אמנם אם תקשה לך והלא תרי"ג מצוות היו כתובין על הלוחות על זה בא הפתוב במתרג' ובאר הלוחות י"ל מה שהיו על הלוחות היינו פרושים ניהו ממש כמו שהשיב הלל והובא לעיל ואידך פרושא ניהו זיל גמור ה"נ עיקר המצוות היא האמונה שהיא מצוה כוללת כל המצוות ומה שהי' כתוב על שני לוחות האבנים היינו ובאר על הלוחות היינו פרושא כמש"ל ודוק היטב: וזה פונת רש"י בחומש שהובא לעיל אל בני ישראל ויסעו כדי האמונה שהאמינו בו דקדק כדי האמונה לפי שהאמונה היא שקולה נגד כל התורה לפי שכל גופי תורה תלויין בה (כמו ואהבה לרעה וגו') ועל ידי כן תכו לקריעת ים סוף והיינו יציאת מצרים וזהו נמי שאמרו במדרש והובא לעיל אתי מלבנון מן המלכיות תשורי מראש אמנה ר"ל ע"י זכות אמנה יזכו לגאול' כמו שהשיב הקב"ה לחבוק וזהו שמסיים בעל המדרש היא האמונה שישאל נוחלין בה על פי מה דאיתא במדרש ילקוט פרשת בא והובא ברש"י ריש התורה אמר ר' יצחק לא הי' צריך להתחיל את התורה אלא מהחודש הזה לכם וגו', ולמה פתח מבראשית כח מעשיו הגיד לעמו לתת להם נחלת גוים בעבור ישמרו תורתיו וגו' שאם ואמרו האומות לסטים אתם שכבשתם ארצות שבועה עממים וכו' הרי שמעין מזה שבזכות התורה נוחלין ישראל את הארץ (וזהו שאמר הפתוב תורה צוה לנו משה מורשה ר"ל תורה היינו תרי"א צוה לנו משה לפי ששני דברות מפי הגבורה שמענום ואינם מן החשבון לכך מורשה קהלת יעקב הפנונה בזה לפי שעל ידי התורה ירשו ישראל את הארץ כמש"ל), ולפי מה שהובא לעיל שבא חבוק ונהעמידו על אחת שנאמר וצדיק באמונתו יחי' א"כ אחר דורו של חבוק ראוי לירש את הארץ על ידי האמונה לבד והיינו לעתיד וזהו שאמר היא האמונה שישאל נוחלין בה כלומר

שהיא עומדת במקום תורה כמש"ל ולכך ינחלו לעתיד הארץ בזכות האמונה וזהו שמסיים וכן הוא אומר וצדיק באמונתו יחי' היא חזון שראה חבוקק על גאולת הגליות כמו שהשיב לו הקדוש ב"ה ונתבאר לעיל ודוק (וקרוב הדבר לשמוע דלכך נקראת ארץ ישראל ארץ צבי לפי שראשי תיבות של פסוק צדיק באמונתו יחי' הוא צב"י רמז בזה על ידי האמונה ינחלו ארץ צבי וק"ל: ומעתה ובאר מה שמסיים המדרש אומר לו הקב"ה כשאמרתי בגלות ראשונה.

כי לפי מלאת לבבל שבעים שנה לא היו מאמינים אלא היו אומרים בנו בתים ושובו וכיון ששלמו שבעים שנה פתיב כה אומר פורש מלך פרס וגו' הפנונה בזה שהקב"ה הי' רוצה להוכיח לו שבזכות האמונה יזכו לגאולה שהרי בגלות בכל נתאחרו מלגאול על ידי שלא היו מאמינים ונקדים מה דאיתא במסכת מגילה דף י"ב ע"א דפריה מכל מקום קשי' קרא אהדי פתיב לפי מלאת לבבל שבעים שנה אפקוד אתכם וגו' (דמשמע מיום שנטלה בכל המלכות) וכתוב למלאות לחרבות ירושלים שבעים שנה וגו' (דמשמע מחרבן ירושלים שבעים שנה) ומשני לפקידה בעלמא וכו', וכתוב כה אומר מלך פרס וכתוב מי בכם מכל עמו יהי אלהיו עמו ויעל וגו' יע"ש בפסגא ותכן הדברים הם אלו לפי ששבעים שנה מיום שנטלה בכל המלכות כלים י"ח שנה קודם שבעים שנה.

לחרבן ירושלים שהיא שנת נ"ב לחרבן הבית ובאותו זמן הי' קצת גאולה כמו שאמר פורש מי בכם מכל עמו יהי ה' אלהיו עמו ויעל ואחר כך נתבטלה הגאולה ולא פלו עד אחר י"ח שנה שהיא שנת ע' לחרבן הבית (וע"ש ברש"י ובחדושי אגדות שהוכי' שהי' אותו זמן התחלת הגאולה) וזה שאמר במדרש אומר הקב"ה כשאמרתי לך בגלות ראשונה.

כי לפי מלאת לבבל שבעים שנה וגו' והיינו י"ח שנה מקודם הי' ראוי להיות הגאול' כמש"ל לא היו מאמינים אלא אמרו בנו בתים ושובו והיה ראוי להיות הגאולה כמו שאמר כה אומר פורש וגו' והתחיל להיות הגאולה ונתבטל' ולא הית' אלא פקידה בעלמא והיינו לפי שלא היו מאמינים לכך נתאחרה הגאולה ואלו היו מאמינים הי' נגאלין בעת ההיא: הרי שבזכות האמונה הי' ראוי לגאולה.

אף קודם זמנו ובשביל שלא האמינו נתעכבו עד הזמן למלאות לחרבות ירושלים וגו' על כל פנים לא אחר הקב"ה את הקץ אף עכשיו אם יאמינו נגאלין קודם זמנם והיינו בזכות האמונה ואם לאו לכשיגיע הקץ אני גואלם וכן הוא אומר כי יום נקם בלבי וגו' רמז בזה על יום תבר מגל וכמו שנאמר עוד חזון למועד וכמו שנתבאר לעיל באריכות שהוא מרומז על ט"ו באב לעת ערב שתש כחה של חמה וכדיליף ר' אליעזר בן עזריא מפסוק כל היום דנה ודוק היטב הפוך בזה ונהפוך בזה: ועל פי דברים האלה יבוארו, המשך הפסוקים בחבוקק סי' א' למה תראני און ועמל תביט וישד וחמס נגדי וגו' על כן תפוג תורה ולא יצא לנצח משפט כי רשע מכתיר צדיק על כן יצא משפט מעוקל וגו' והנה הנבוא' הזאת הית' קודם שאמר לו הקב"ה פתוב אלף בלוח דהיינו מצוה אחת שהיא כוללת כל תרי"ג מצוות שהיא האמונה שהרי מה שאמר וצדיק באמונתו יחי' הוא בסי' ב' וכמו שנבאר לקמן הפסוקים על הנכון בס"ד וכבר הקדמנו דקודם שבא חבוקק חזר ובא ישע' והעמיד על שתיים שנאמר כה אומר ה' שמו מושפט ועשו צדקה ולפי שמתחלה

סבר חבקים שהגאולה אינה באה אלא בזכות הדור לכך אמר עד אנה אנועק וגו' ר"ל לא הי' לעולם סוף וקץ לגאולה וזה שאמר למה תראני אנון ועמל תביט ופי' הרד"ק למה לא תראה להם שתבערם מן הארץ וכן אמר דוד אתה עמל וכעס תביט בן נמי אמר חבקים למה תראה עמל וגו' ע"כ תפוג תורה הפוננה בזה לפי שבדורו נתמעט כוחו ולא הי' אפשר להן למינים כל תרי"א מצות כמו שפירש"י והובא לעיל וזהו שאמר, ע"כ תפוג תורה שצוה משה דהיינו תרי"א.

ואם תאמר הא אפשר למינים שני מצות שהעמיד ישע' דהיינו משפט וצדקה על זה בא הפתוב כמתרץ כי הרשע מכתיר צדיק שלא לשפוט צדק ועל כן יצא משפט מעוקל ואי אפשר לשפוט צדק (ויכשאו משפט אין צדקה כמ"ש בסנהדרין דף ו' פתיב ויהי דוד פושה משפט וצדקה משפט לזה שהחזיר לו ממונו וצדקה מה שהוציא גזילה.

מתחת ידו וכו') וכל כך למה לפי שאתה אנון ועמל תביט ואין אתה מבער את הרשעים מן הארץ ועל זה אמר עד אנה ה' וגו' ודוק היטיב: ומעתה לא נפלאות ולא רחוקה היא ממך לפרש המשך הפסוקי בחבקים בסי' ב' על משמתי אעמונה ואתיצבה על מצור לראות מה ידבר בי ומה אשיב על תוכתי.

ויענני ה' ויאמר כתוב חזון ובאר על הלוחות וגו' כי עוד חזון למועד ויפיתם לקץ ולא יכזב ואם יתמהמה חפה לו כי בא יבא ולא יאחר והנה עפלה לא ישרה נפשו בו וצדיק באמונתו יחי' וגו' וכבר נתבאר שפוננת חבקים הי' שהקב"ה ישיב לו מיד כמו שהובא לעיל במדרש שאמר אינני זו מכאן והיינו עד שתרחם על בניה כמו שעשה חוני המעגל במסכת תענית והובא לעיל ולכך הי' מצפה ומחפה שיענהו הקב"ה תכף וזהו שאמר הפתוב על משמתי אעמונה ואתיצבה על מצור והיינו כמו שדרשו חז"ל במדרש שצר צורה.

והיינו שהמשיל את ישראל לתולעת המפה בארז תכף בהגיעו אליו ולכך דימה שתפלתו יעשה פירות תכף כמו בגאולת מצרים. והשיב לו הקב"ה כתוב חזון והיינו אותו החזון שאמר לו בסיפ' דקרא וצדיק באמונתו יחי' הפוננה בזה שהודיע לו מה שנגאלו ישראל ממצרים היינו בזכות האמנה לפי שהיא שקולה נגד כל התורה שהיא כוללת כל התורה ואידך פרושא ננהו וזהו ובאר על הלוחות.

וא"כ מה שאתה תצפה שתבא בקשתך אינה טובה כמ"ש גבי עיון תפילה שמהרהר ומצפה שהקב"ה יעשה בקשתו ותוחלת ממושכת מחלת לב וז"ש כי עוד חזון למועד ואינו נגאלין אלא בזכות אמנה כדסיים בקרא לבסוף כדבעינו למימר לקמן.

והיינו לפי שיש עת וקץ לגאולה ע"כ תאמינו ותחכו לו ובזכות זה אתם נגאלין אבל לא להתאמץ ולחזיק בתפלה שיענה הקב"ה ויגאל אותנו מיד וזהו דסמיה' לי' ויפס לקץ ולא יכזב ודרשו חז"ל במסכת סנהדרין דף צ"ז ע"ב תיפח עצמן של מחשבי קיצין שהיו אומרים כיון שהגיע הקץ ולא בא (משיח) שוב אינו בא אלא חפה לו שנאמר אם יתמהמה חפה לו כי בא יבא ולא יאחר ולכאורה יפלא הדבר מאוד דקש' רישא לסיפ' דמתחילה אמר אם יתמהמה משמע שיאחר ולבסוף מסיים ולא יאחר ולדרכינו הכי פרושו אם יתמהמה ואז בזכות האמנה והבטחה בא יבא כי לא יאחר והיינו ממש כמו שאמרו חז"ל שם דף צ"ח זכו אחישנה לא זכו בעתה והיינו שהקדים ויפס לקץ תיפח רוחו של מחשבי

קִינְצִין ר"ל לִפִּי שְׁעוֹשִׁין קִין לְגֵאוֹלָה בְּחִשְׁבוֹנָם וְאִין לָהֶם בְּטַחֲוֹן וְאַמְנָה שְׂיֵבֵא בְּתוֹךְ זְמַן הַהוּא אִין לָהֶם זְכוּת אַמְנָה וּמִמֶּילָא מֵאַחֲרֵים זְמַן הַגְּאוֹלָ' וְזֶהוּ שֶׁהַקִּדִּים הִפְתּוּב וְאָמַר עוֹד חֲזוֹן לְמוֹעֵד ר"ל לִפִּי שְׂיֵשׁ עוֹד עַתָּה לְגֵאוֹלָה א"כ שְׂיֵיךְ בִּי אַמְנָה וּבְטַחֲוֹן בַּהֲקֵב "הַנְּהוּ לְמִי שְׂמִסִּיִּים הִפְתּוּב הִנֵּה עֲפָלָה לֹא יִשְׂרָה וְצָדִיק בְּאַמוֹנָתוֹ יַחֲי' וְלִכְאוּרָה יִפְלֹא הַדְּבָר מִהַ דְּבָר וְהִיפּוּכּוֹ הוּא דְקָאֻמַּר עֲפָלָה לֹא יִשְׂרָה וְקָאִי עַל הַרְשָׁעִים כְּמוֹ שְׂמִתְרַגְּם הַתְּרַגּוּם וְאַחֲרֵי כֵן אָמַר וְצָדִיק בְּאַמוֹנָתוֹ מִשְׁמַע שֶׁהוּא הִיפּוּךְ מִמֶּה שְׂאָמוֹר אֲצֵל רְשָׁעִים לֹא יִשְׂרָה וְדְבָר זֶה צָרִיךְ בִּיאור.

וּלְדַרְכֵּנוּ יְבוֹאֵר עַל פִּי מַה דְּאִיתָא בְּאַבוֹת דִּר' נֶתָן רַבִּי אוֹמַר אֵיזָה דְּרָךְ יִשְׂרָה שְׂיִבּוֹר לֹא הָאֲדָם יַחֲזִיק בְּאַמוֹנָה שְׂנֵאֻמַּר עֵינִי בְּנֵאֻמְנִי הָאֲרָץ וְגו', א"כ שְׂמַעִינוּ שֶׁהָאֻמוֹנָה הִיא דְּרָךְ יִשְׂרָה בְּאֲדָם: וְעֲפָלָה הוּא לְשׁוֹן אֵיחּוּר ע"פ מַה שְׂפִירְשׁ רַש"י גְּבִי וְיַעֲפִילוּ לַעֲלוֹת הָהָר וְגו' וְיַעֲפִילוּ בְּעִ"ן כְּמוֹ אֶפֶל בְּאֶל"ף וְאֶפֶל הוּא לְשׁוֹן אֵיחּוּר כְּמוֹ שְׂנֵאֻמַּר כִּי אֶפִּילוֹת הִנֵּה וְגו' וְזֶה שְׂאָמַר הִפְתּוּב הִנֵּה עֲפָלָה וְגו' וְהֵינּוּ לִפִּי שְׂכָר הַזִּהִיר עַל הַבְּטַחֲוֹן וְהָאֻמוֹנָה כְּמוֹ שְׂאָמַר אִם יִתְמַהֲמָה חֲפָה לֹא כִּי כֹא יֵבֵא וְלֹא יִשְׂרָה: אֲפָ עַל פִּי שְׂיֵאֻחֵר לְבֹא חֲפָה לֹא וְכְמוֹ שְׂנֵתְבָאֵר לַעֲלִיל לִפִּי שֶׁהָעֵינָקֵר הִיא הָאֻמוֹנָה וּבְזָכוֹת הָאֻמוֹנָה וּבְטַחֲוֹן יִשְׂרָאֵל נִגְאָלִין אֲפָ פֶּן תֵּאֻמַּר וְלָמָּה מֵאַחֲרֵי הַגְּאוֹלָה עַל זֶה בָּא שְׂכָרָתוֹ בְּמִתְרַץ הִנֵּה עֲפָלָה ר"ל הָאֵיחּוּר הוּא בְּשִׁבִּיל לֹא יִשְׂרָה נִפְשׁוֹ הַכּוֹנֵנָה בְּזֶה לִפִּי שֶׁהָרְשָׁעִים אֵינָם הוֹלְכִים בְּדְרָךְ יִשְׂרָה שֶׁהִיא הָאֻמוֹנָה כְּמוֹ שֶׁהוּבָא לַעֲלִיל (וַיֵּשׁ לְפָרֵשׁ נָמִי עַל גְּלוּת בְּכָל שְׂמִתְחַלָּה הִי רָאוּי הַגְּאוֹלָה לְבוֹא לָהֶם בְּשֵׁנִת ע' לְמַלְכוּת בְּכָל שֶׁהִיא שְׂנֵת נִיב לְמַלְאוֹת חֲרָבוֹת יְרוּשָׁלַיִם וְאַחֲרֵי כֵן נִתְאַחֲרָה הַגְּאוֹלָה עוֹד י"ח שָׁנִים כְּמוֹ שְׂנֵתְבָאֵר וְלָמָּה נִתְאַחֲרָה הַגְּאוֹלָה לָהֶם לְזֶה אָמַר הִפְתּוּב הִנֵּה עֲפָלָה הַכּוֹנֵנָה בְּזֶה מַה שְׂאֵיחֲרָה הַגְּאוֹלָה הֵינּוּ מְשׁוּם לֹא יִשְׂרָה נִפְשׁוֹ שְׂלֹא הִלְכוּ בְּדְרָךְ יִשְׂרָה שֶׁהִיא אַמוֹנָה כְּמוֹ שְׂנֵתְבָאֵר וְהֵם לֹא הָיוּ מְאַמִּינִים אֲלֵא אָמְרוּ בְּנוֹ בְּתִים וְכו' בְּאִשְׁרֵי הוּבָא לַעֲלִיל וְזֹאת מִבֵּיא הַפְּתוּב לְרֹאשׁ שֶׁהָאֻמוֹנָה מִדָּה גְּדוּלָּה הִיא וּבְזָכוֹת יִשְׂרָאֵל נִגְאָלִין שֶׁהָיָה נִתְעַפְּכָה הַגְּאוֹלָה כְּשֶׁהָיָה יִשְׂרָאֵל בְּגָלוּת בְּכָל לִפִּי שְׂלֹא הָאֻמִּינִי וְזֶהוּ שְׂאָמַר הִנֵּה עֲפָלָה לֹא יִשְׂרָה נִפְשׁוֹ) אֲבָל הַצְּדִיקִים הוֹלְכִים בְּדְרָךְ יִשְׂרָה ר"ל שְׂמֵאֻמִּינִים וְתוֹלִים בְּטַחֲוֹנָם בַּהֲקֵב"ה הֵם יִזְכּוּ לְגֵאוֹלָה וְזֶהוּ שְׂמִסִּיִּים וְצָדִיק בְּאַמוֹנָתוֹ יַחֲי' וְיִרְאֶה אֶת הַגְּאוֹלָה וְהֵינּוּ לִפִּי שֶׁהַגְּאוֹלָה הִיא בְּזָכוֹת הָאֻמוֹנָה.

וּלפ"ז הָיָה שְׂפִיר דְּבָר וְהִיפּוּכּוֹ דְּמִתְחַלָּה אָמַר לֹא יִשְׂרָה נִפְשׁוֹ וְסִינִים וְצָדִיק בְּאַמוֹנָתוֹ יַחֲי' וְדוּק הֵיטֵב הִפְנוֹךְ בָּהּ וְהִפְנוֹךְ בָּהּ יִשְׁמַע חֲכָם וְיוֹסֵף לְקַח טוֹב: וְזֶהוּ שְׂאָמַר הִפְתּוּב אֵל אַמוֹנָה וְאִין עוֹל צָדִיק וְיִשְׂרָה הוּא פִּירְשׁ רַש"י אֵל אַמוֹנָה לְשֵׁלֶם לְצָדִיקִים לְעוֹלָם הַבָּא וְאֵפֶי עַל פִּי שְׂמֵאֻחֵר אֶת תְּגִמּוּלָם סוּפוֹ לְאִמֵּן דְּבָרָיו.

וּלְדַרְכֵּנוּ הִכִּי פִּירוּשׁוֹ לִפִּי מַה שְׂנֵתְבָאֵר שְׂאָמַר הוּא דְּרָךְ הַיִּשְׁרָה וְזֶהוּ שְׂאָמַר אֵל אַמוֹנָה ר"ל שֶׁהַקֵּב"ה הוּא נֵאֻמֵּן לְשֵׁלֶם שְׂכָר אֲפָ עַל פִּי שֶׁהוּא מֵאַחֲרֵי הַתְּשָׁלוּמִין אֲפָ עַל זֶה קָשָׁה וְלָמָּה מִמֵּתִין כָּל כֹּף עַל זֶה בָּא הִפְתּוּב בְּמִתְרַץ צָדִיק וְיִשְׂרָה הוּא הַכּוֹנֵנָה בְּזֶה לִפִּי שֶׁהַקִּדּוּשׁ ב"ה צָדִיק וְיִשְׂרָה רוּצָה לְהַדְרִיף אֶת יִרְיָאֵיו בְּדְרָךְ הַיִּשְׁרָה שֶׁהִיא הָאֻמוֹנָה כְּמִשׁ"ל לְכֹף הוּא מֵאַחֲרֵי שְׂכָרָן כְּדִי שְׂיִבְטִיחוּ וַיֵּאֻמִּינוּ בַּה' וְק"ל:.

וְזֶהוּ נָמִי שְׂאָמַר הִפְתּוּב עֵינִי בְּנֵאֻמְנִי לְשִׁכְת עֲמָדִי לִפִּי שֶׁהוּא בַּעַל אַמוֹנָה רָאוּי לְשִׁכְת עִם הַקֵּב"ה שֶׁהוּא נִקְרָא אֵל אַמוֹנָה וְק"ל. וְכֵּן תִּבְיֵן וְתִשְׁפִּיל מַה שְׂאָמְרוּ עוֹד שֵׁם בְּמִדְרָשׁ

ילקוט בתבוקה שהי' תבוקה מהרהר אחר מידותיו של הקב"ה אמר לי' אחרי אתה קורא תגר לא כן פתיב אל אמונה ואין עול וכו' הפנונה בזה לפי שהי' תבוקה מהרהר איך הקב"ה לפי שמאחר שכתב של צדיקים כמו שמפונרש על זה השיב לו הקב"ה לא כן פתיב אל אמונה, ר"ל שהוא נאמן לשלם שכתב ומה שהוא מאחר היינו בשביל טובתן שיהיו בפלי אמונה לפי שהאמונה היא מצוה שכל גופי התורה תלויין בה והיינו כמו שהשיב פתוב אלף בלוח ונתפאר לעיל וכן השיב לו פאן כמש"ל ודוק: (ועיין בפ' דברים ותמצא אופן אחר למדרש זה): סליק מגילת רות מגילת איכה ישיבה ביד הפיר רפתי עם וגו' בכו תבכה בלילה וגו' כדי לחבר הפסוקים אלו נקדים מה דאיתא במגילה דף ו' ע"א כרף גדול וירושלים אם יאמר לה חרבו שתיקן או ישובו שתיקן אל תאמן שנאמר אמלאה החרבה וגו' וכתוב ולאום מלאום יאמן וגו' וכה"ג אמרו חז"ל בכמה דוכתי לא נתיישיבה אותו כרף גדול אלא מחורבנה של ירושלים.

וביומא דף כ' אמרו מפני מה אין הקול נשמע ביום כמו בלילה מפני קול המונו של אותו כרף וזה שאמר הפתוב איכה ישיבה ביד העיר ר"ל ירושלים ישב' ביד בלא עם שהי' רפתי עם ועי"כ נתמלאה אותו כרף והמונה גדול ולכך אין הקול נשמע ביום כמו בלילה על כן בכה תבכה בלילה וק"ל: טבעו בארץ שעריה וגו' פירש"י בשם מדרש אגדה לפי שחלקו כבוד לארון שנאמר שאו שערים ראשיכם לפיכך לא שלטו בהם אויבים וטבעו בארץ ורבותינו אמרו לפי שהיו מעשה ידי דוד לפיכך לא שלטו בהם אויבים: ע"כ: ובתוספת קידושין דף ל"א ע"ב דיה אסתניעא מילתא ודריש מזמור לאסוף באו גוים בנחלתה כו' פתבו בשם מדרש אגדה שאמר אסף שירה על שטבעו בארץ שעריה משל לשפחה שהלכה לשאוב מים מן הבאר ונפל כדה לבאר והיתה מצטערת עד שבאת שפחת המלך לשאוב מים בכלי של זהב ונפל אותו כלי לבאר התחילה הראשונה לשורר ואמרה מי שיוציא אותו של זהב יוציא גם את כדי עמו כד בני קרח שהיו בלועים כשראו שטבעו בארץ שעריה אמרו שירה דמי שיוציא את השערים יוציא גם אותנו לכך אמר אסף מזמור שהוא ממשפחת קרח ע"כ: על פי הדברים האלה נראה לפרש מה שאמר הפתוב בתלים סימן ל' מזמור שיר חנוכת הבית לדוד ארוממה ה' כי דליתני ולא שמחת אניכי לי וגו' ואיתא במדרש וכי דוד חנכו והלא שלמה חנכו כו' אלא הענין הוא לפי דמיומא לן דכל דבר שסופו לחרוב אין עושין חנוכת הבית וכהאי גוונא אמרו רז"ל הבונה בית בפשון ולא חנכו אינו חוזר מעורכי המלחמה כו' ואיתא בילקוט ספר מלכים סי' ג' בשם סדר עולם ויאָהב שלמה את ה' וגו' עד שלא התחיל לבנות את הבית אכל משהתחיל לבנות את הבית ויקח את בת פרעה ויביאה אל עיר דוד פתיב כי על אפי ועל חמתי היתה לי העיר הזאת מן היום אשר בנו אותה כו' וכן ארז"ל בכמה דוכתי דמזיד נגזר על המקדש שיחרב ולכך לא אמר הפתוב חנוכת הבית לשלמה לפי שסופו לחרוב ואין עושין ע"ז חנוכה ואמר חנוכת הבית לדוד היינו על הדלתות שהיו מעשה ידי דוד דבהן שנייד לומר חנוכת הבית לפי שאין סופן לחרוב אלא טבעו בארץ ונבלעו במקומן והיינו דקאמר מזמור שיר חנוכת הבית ע"ד מה שאמר אסף מזמור שירה על שטבעו בארץ שעריה ומה שאמר על הדלתות חנוכת הבית היינו ע"ד מה שאמרו רז"ל בכמה דוכתי אין המצוה נקראת אלא על מי שגומרה הוא הדין פאן לפי שהדלתות הם סוף כל בנין הבית (כדרך שאמר הפתוב ובצעירו יציב דלתיה וכן קיימא לן גבי העמיד דלתות בנכסי הגר קנה)

לְכֹה שְׁפִיר מִקְרֵי חֲנוּכַּת הַבַּיִת וְדוּק הַיָּטִיב: וְאַפְשָׁר לִפְרֹשׁ ג"כ עַל דְּרָךְ זֶה מַה שְּׁאָמַר הַפְּתוּב אַרְוֹמָמָה ה' כִּי דְלִיתָנִי קָאִי נָמִי עַל הַדְּלָתוֹת שְׁחָלְקוּ כְּבוֹד לְאֶרֶן כְּמוֹ שְׁאָמַר הַפְּתוּב שְׂאוּ סְפָרִים רְאִשֵׁיכֶם וּגּו' וּמִפְּנֵי זֶה נִכְוֵה שְׁנִטְבְּעוּ בְּמִקּוֹמָן וְלֹא נִחְרְבוּ כְּדֹאִיתָא בְּמִדְרָשׁ שֶׁהִקְדַּמְנוּ לַעֲלֹל וְהִינֵנו דְּקָאָמַר וְלֹא שְׂאֻחַת אוֹיְבֵי לִי פִירוּשׁ שְׁלֹא שְׁלֹטוּ בָּהֶן יְדֵי אוֹיְבִים כְּדֹאָמְרוּ.

וְאָמַר עוֹד ה' הֶעֱלִיתָ מִן שְׂאוֹל נִפְשֵׁי חַיִּיתָנִי מִיּוֹרְדֵי בּוֹר וּגּו' הִינֵנו ע"ד שֶׁהִקְדַּמְנוּ לַעֲלֹל דְּבָנֵי קֶרֶח שֶׁהָיוּ בְּלוּעִים כְּשֶׁרָאוּ שְׁטַבְּעוּ בְּאַרְץ שְׁעָרֵיהָ אָמְרוּ מִי שִׁיּוֹצִיא אֶת הַשְּׁעָרִים יוֹצִיא גַם אוֹתָנוּ כו' וְהִינֵנו דְּקָא מְסִיִּים וְאָמַר זָמְרוּ לֵה' חֲסִידָיו וּגּו' ר"ל זְמִירוֹת וְדָאִי מִיבְּעֵי לִי דְשְׁפִיר אָמְרוּ בְּנֵי קֶרֶח שִׁיר מְזֻמּוֹר לְאַסְפָּה פִּינּוֹן שְׁטַבְּעוּ בְּאַרְץ שְׁעָרֵיהָ וּכְדֹאָמְרוּ כֵּן אָמַר כָּאֵן מְזֻמּוֹר שִׁיר חֲנוּכַּת הַבַּיִת ה' הֶעֱלִיתָ מִשְׂאוֹל נִפְשֵׁי לִפְנֵי שְׁטַבְּעוּ שְׁעָרִים בְּאַרְץ וְעַתִּיד הַקֵּב"ה לְהַעֲלוֹתָם אֲזִי יַעֲלֶה נִפְשֵׁי מִשְׂאוֹל וּמִתַּחַתִּיּוֹת בּוֹר וְדוּק הַיָּטִיב: וְאֵגֵב נִבְאָר מַה שְּׁאָמַר הַפְּתוּב בַּתְּלִים כ"ד שְׂאוּ שְׁעָרִים רְאִשֵׁיכֶם וְהַנְּשֹׂאוּ פִתְחֵי עוֹלָם וְיִבְא מֶלֶךְ הַכְּבוֹד מִי הוּא זֶה מֶלֶךְ הַכְּבוֹד וּגּו' ה' צְבָאוֹת הוּא מֶלֶךְ הַכְּבוֹד סְלָה: ה' הַמְּקַרָּא הַזֶּה אוֹמַר דְּרִשׁוּנִי דְּמִתְחַלָּה סֵתֵם דְּבָרָיו וְאָמַר מֶלֶךְ הַכְּבוֹד וְחֹזֵר וְעֹשֶׂה עֲצָמוֹ כְּשׁוֹאֵל וְאָמַר מִי זֶה מֶלֶךְ הַכְּבוֹד וּע"ז מְשִׁיב לַעֲצָמוֹ וְאָמַר ה' צְבָאוֹת הוּא מֶלֶךְ הַכְּבוֹד וְכו' זֶה הוּא אֵף לְמוֹתֵר מִתְחַלָּה הָיָה לִי לְמִימַר בְּקִיצוֹר וְיִבְא ה' צְבָאוֹת וּגּו' דָּאִזְלָא הָיָה צָרִיף לִפְרֹשׁ יוֹתֵר: וְרו"ל תִּירְצוּ קִצֵּת קוֹשִׁיָא זֶה וּפְרָשׁוֹ דְּשִׁלְמָה אָמַר שְׂאוּ שְׁעָרִים רְאִשֵׁיכֶם וְיִבְא מֶלֶךְ הַכְּבוֹד וְהָיוּ הַשְּׁעָרִים סְבוּרִים שְׁעַל עֲצָמוֹ הוּא אוֹמַר וְאָמְרוּ מִי הוּא זֶה מֶלֶךְ הַכְּבוֹד וְהַשִּׁיב לָהֶן ה' צְבָאוֹת וּגּו' אָמְנָם אֵין הַמְּקַרָּא יוֹצֵא מִיָּדִי פְּשׁוּטוֹ דְּהַמְשָׁמְעוֹת הוּא שְׁכָל הָעֵנִין הוּא דְּבָרֵי שְׁלֵמָה תּוֹי יֵשׁ לְדִקְדָּק לָמָּה הַזִּכִּיר כָּאֵן תְּוֹאֵר זֶה שֶׁהִקֵּב"ה הוּא מֶלֶךְ הַכְּבוֹד מַה עֲנִין הַמְּלָכוֹת לְכָאֵן: וְנִרְאֶה לִפְרֹשׁ ע"ד מַה דֹּאִיתָא בְּגִמְרָא רִישׁ מַסְכַּת עִירוּבִין מְבוֹי שֶׁהוּא גְבוּהָ לְמַעְלָה מִעֲשָׂרִים אַמָּה יִמְעֵט ר' יְהוּדָא אוֹמַר אֵינוֹ צָרִיף וּמִפְּרֹשׁ בְּגִמְרָא דְּרַבְּנָן סָבְרֵי דְּשִׁיעוֹר גּוּבָה הַפֶּתַח הוּא עַד כ' אַמָּה וְיִלְפִי לָהּ מִפֶּתַח שֶׁל הַיֵּכָל וְכָל פֶּתַח שֶׁהוּא יוֹתֵר מִכ' אַמָּה אֵין זֶה פֶּתַח אֶלָּא פֶּרֶצָה וּר' יְהוּדָא מְכַשִּׁיר דְּגִמְרָא מִפֶּתַח שֶׁל מְלָכִים דְּדִרְךָ פִּתְחֵי מְלָכִים לַעֲשׂוֹתָן יוֹתֵר מִכ' עַד מ' וּנ' אַמָּה: מַעֲתָה נֹאמַר דְּכָאֵן רָצָה שְׁלֵמָה לֹאמַר שְׂאוּ שְׁעָרִים רְאִשֵׁיכֶם וּגּו'.

אֵף מִדְּאָגָה מְדַבֵּר פֶּן לֹא יִתְרַצוּ בְּדָבָר זֶה דְּמֵאֲחֵר שֶׁפֶתַח הָאוֹלָם הִי כ' אַמָּה וּכְשִׁינְשֹׂאוּ הַשְּׁעָרִים רְאִשֵׁיהֶם א"כ הָיָה יוֹתֵר מִכ' וְיִתְבַּטְּלוּ מִתּוֹרַת פֶּתַח וְהָיָה כְּפִירְצָה לְכֹהֱקִידִים וְאָמַר וְיִבְא מֶלֶךְ הַכְּבוֹד הַכּוֹנֵנָה בְּזֶה דָּאֵין כָּאֵן בֵּית מִיחֻזֹּשׁ אֵף אִם יִהְיוּ יוֹתֵר מִכ' דְּמֵאֲחֵר שְׁמֶלֶךְ הַכְּבוֹד יְבוֹא וְדִרְךָ פִּתְחֵי מְלָכִים לַעֲשׂוֹתָן יוֹתֵר מִכ' אַמָּה כְּדֹאָמְרוּ וְאָפִל' הָכִי יֵשׁ לָהֶן תּוֹרַת פֶּתַח וְלֹא פִירְצָה דְּזֵהוּ כְּבוֹדָן שֶׁל מְלָכִים: וְכִינּוֹן שְׁכֵן הַנּוֹצֵר לִפְרֹשׁ אֶת דְּבָרָיו וְאָמַר מִי זֶה מֶלֶךְ הַכְּבוֹד ה' צְבָאוֹת וּגּו' וְדוּק הַיָּטִיב כִּי נִכְוֵה הַדְּבָר מְאוֹד בַּע"ה: אֵיכָה יִשְׁבָּה בְּדָד הָעִיר וּגּו' הִיָּתָה כְּאֵלְמָנָה וְאִיתָא בְּמִדְרָשׁ אֵיכָה פְּתִיחָתָא רַבְּתִי ר' אֲבָהוּ פֶתַח כְּתִיב וְהָמָּה כְּאֵדָם עָבְרוּ בְּרִית זֶה אֵדָם הָרֵאשׁוֹן כְּשֶׁעָבַר עַל צוּרֵי דְּנָתִי אוֹתוֹ בְּגִירוּשֵׁין שְׁנֹאָמַר וַיִּגְרֹשׁ אֶת הָאֵדָם וּגּו' וְקוֹנְנָתִי עָלָיו אֵיכָה שְׁנֹאָמַר וַיִּקְרָא ה' אֶל הָאֵדָם וַיֹּאמֶר לוֹ אֵיכָה וּגּו' אֵיכָה כְּתִיב אֵף בְּנֵי כְּשֶׁעָבְרוּ עַל צוּרֵי דְּנָתִי אוֹתָם בְּגִירוּשֵׁין שְׁנֹאָמַר מִבֵּיתִי אֶגְרָשֶׁם וְקוֹנְנָתִי עָלֵיהֶם אֵיכָה יִשְׁבָּה בְּדָד עַכ"ה: לְכֹאֲרָה יֵשׁ לְתַמְנָה מַה שְּׁאָמַר וְקוֹנְנָתִי עָלֵיהֶם אֵיכָה מַאי נִפְקָא מִיָּנָה וּמָה עוֹנֵשׁ הוּא שֶׁהִי מְקוֹנֵן עָלֵיהֶם אֵיכָה: תּוֹ קוֹשָׁה דְּקָאָמַר הִיָּתָה כְּאֵלְמָנָה הָרִי

לֹא כְּאַלְמָנָה הֵם אֲלָא כְּגֵרוּשָׁה: וְנִקְדִּים מֵה דְּאַיְתָא בְּגִמְרָא סְנֵהֲדֵרִין דְּף ק"ד ע"א אִיכָה יִשְׁבֶּה בְּדָד אָמַר ר' יוֹחָנָן מִפְּנֵי מַה לָּקוּ בְּאַיְכָה מִפְּנֵי שֶׁעָבְרוּ עַל ל"ו פְּרִיטוֹת שְׁבִיתוֹרָה גַּם כָּאֵן יֵשׁ לְדִקְדָּק מַה שֶּׁאָמַר מִפְּנֵי מַה לָּקוּ כו' מַה עָנִין לְקוּתָא לְכָאן הָיִי לִי לְמִימַר מִפְּנֵי מַה נִּעְנְשׁוּ אוֹ שְׁאָר לְשׁוֹן פִּיּוּצָא בּוּ לָמָּה אָמַר דְּוָקָא מִפְּנֵי מַה לָּקוּ: וְנִרְאֶה לְפָרֵשׁ ע"ד מַה דְּאַיְתָא בְּטוֹר אֶבֶן הָעֶזְרָה סִי קמ"א וּבב"י שֶׁם גָּבִי הָא דִּק"י לִילָן לְקִתָּה הָאֲשֶׁה חֲזִיב הַבַּעַל לְרִפְאוּתָהּ וְאֵם אָמַר לָהּ הָרִי גִיטָהּ וְכִתְּוִבְתָּהּ רַפְּאִי עֲצָמָהּ מִכְּתוּבְתֶּיהָ פְּטוֹר פ"כ: וּא"כ הָכִי קָאָמַר מִפְּנֵי מַה לָּקוּ בְּאַיְכָה דְּהָרִי יֵשׁ כָּאֵן תְּרִתִּי לְרִיעוּתָא דְּבִשְׁלָמָא לְקִיוֹן אַחֵר הָרִי בַּעֲלָהּ חֲזִיב לְרִפְאוּתָהּ אָבֵל פִּיּוֹן שֶׁאָמַר אִיכָה הִינֵנו כְּאֵדָם הִרְאֵשׁוֹן שֶׁדֵּן אוֹתוֹ בְּגִירוּשֵׁין [דכ'] בִּי וַיִּגְרֹשׁ אוֹתוֹ וְכֵן דֵּן אֶת יִשְׂרָאֵל בְּגִירוּשֵׁין א"כ פְּטוֹר מִלְרִפָּא אוֹתָם וְזֶהוּ שֶׁדִּקְדָּק וְאָמַר מִפְּנֵי מַה לָּקוּ בְּאַיְכָה ר"ל דע"י אִיכָה שֶׁדֵּן אוֹתָם בְּגִירוּשֵׁין יֵשׁ לָהֶם לְקוּתָא דְּבִשְׁלָמָא גָבִי אֲלֻמָּנָה קִיָּמָא לֹן אִם לְקִתָּה מִתְרַפֵּאת מִנְכֶּסֶיו רְפוּאָה שְׁאִין לָהּ קִצְבָה מַה שְׁאִין הִגְרוּשָׁה דְּפְטוֹר לְגִמְרִי.

לְזֶה קָאָמַר מִפְּנֵי שֶׁעָבְרוּ עַל ל"ו פְּרִיטוֹת (גִּימְטְרִיא אִיכָה) לְכָף דֵּן אוֹתָם בְּסִפְר פְּרִיטוֹת ר"ל בְּגִט גָּמוֹר בְּכָל מִינֵי ל"ו פְּרִיטוֹת: וְאָפִי' הָכִי רוּחַ הַקּוֹדֶשׁ מְצַוֵּחַת וְאוֹמְרַת הִיְתָה כְּאַלְמָנָה וְאָמְרוּ רז"ל שֶׁם בְּגִמְרָא כְּאַלְמָנָה וְלֹא אֲלֻמָּנָה מִמֶּשׁ כו' רַמְזוּ הַפְּתוּב בְּזֶה דֹּעַפ"י [כֵּן] אִם לְקִתָּה הַקֵּב"ה מִרְפָּאָה וְכֵן הַקְדִּים שְׁקָלִים רְפוּאָה לְמַכַּת הַמֶּן וְאָמַר הַפְּתוּב רִפְאוּת לְבִשְׁרִיהָ וְקָאִי עַל עָנִין ק"ש שֶׁיִּשְׂרָאֵל עוֹשִׂין חֲטִיבָהּ א' לְהַקֵּב"ה שְׁאוּמְרִים שֶׁמַּע יִשְׂרָאֵל וְזֶהוּ דְּוָגְמַת הַזִּיּוּג וְהַמְשָׁפִיל יָבִין וְדוּק: פָּצוּ עָלֵי פִיָּהֶם וְגו' אִיְתָא בְּגִמְרָא סְנֵהֲדֵרִין דְּף ק"ד פ"ב אָמַר רַבָּא אָמַר ר' יוֹחָנָן מִפְּנֵי מַה הַקְדִּים פ"א לַעֲיֹן (דְּלֹא כְּתִב כְּסִדָּר אֶל"ף בִּי"ת הָעֵי"ן קוֹדֶם לַפ"א) בְּשִׁבְלִי מְרַגְלִים שֶׁאָמְרוּ בְּפִיָּהֶם מַה שֶּׁלֹּא רָאוּ בְּעֵינֵיהֶם.

מִקְשִׁין הָעוֹלָם א"כ לָמָּה כְּתִיב בְּאֶל"ף בִּי"ת הִרְאֵשׁוֹן שֶׁבְּסִפְר אִיכָה הָעֵי"ן קוֹדֶם לַפ"א (וְעֵי"ן בְּחִידוּשֵׁי אֲגָדוֹת לְמַהֲרַש"א) וְשִׁמְעֵתִי בְּשֵׁם ה"ה מַהֲרַר קָאֵפֶל ז"ל מְפֻזָּנָא הַטַּעַם הוּא ע"ד מַה דְּאַיְתָא בְּגִמְרָא סוּטָה דְּף ל"ה פ"א גָּבִי הָא דְּאָמְרוּ הַמְרַגְלִים בְּאֵנוּ אֵל הָאָרֶץ אֲשֶׁר שְׁלַחְתָּנוּ וְגַם זָבַת חֶלֶב וּדְבַשׁ הִיא אָפֶס כִּי עָזוּ הָעָם אָמַר ר' יוֹחָנָן מִשּׁוּם ר' מֵאִיר כָּל דְּבַר לְשׁוֹן הָרַע שְׁאִין אוֹמְרִים דְּבָרִי אֱמֶת בְּתַחֲלָתוֹ אֵין מִתְקִיָּים בְּסוּפּוֹ (פִּירַש"י לְכָף פְּתַחוּ הַמְרַגְלִים תַּחֲלָה בְּשִׁבַּח הָאָרֶץ כו') וְכִיּוֹן שֶׁכֵּן הִוָּכַח לְמַכְתָּב ג"כ בְּאֶל"ף בִּי"ת הִרְאֵשׁוֹן כְּסִדָּר הָעֵי"ן קוֹדֶם לַפ"א שֶׁהָרִי גַּם הַמְרַגְלִים אָמְרוּ תַּחֲלָה דְּבָרִי אֱמֶת אָבֵל בְּשִׁאֲרֵי אֶל"ף בִּי"ת שְׁבִאִיכָה הַקְדִּים פ"א לַעֲיֹן מִשּׁוּם שֶׁאָמְרוּ בְּפִיָּהֶם אַח"כ דְּבָרִי שֶׁקָּרָא מַה שֶּׁלֹּא רָאוּ בְּעֵינֵיהֶם וּק"ל דַּפְח"ח וּשְׁפָתִים יוֹשֵׁק: בְּנֵי צִיּוֹן הַיְּקָרִים הַמְסוּלָּאִים בְּפֹז אִיכָה נִחְשְׁבוּ לְנִבְלֵי חֶרֶשׁ מַעֲשֵׂי יְדֵי יוֹצֵר: פִּירַש"י נִבְלֵי חֶרֶס כְּמוֹ נִבְלֵי יֵין ר"ל כְּלֵי חֶרֶס: וְכַדִּי לְהַבִּין כְּוִנַּת פְּסוּק זֶה נִקְדִּים מַה דְּאַיְתָא בְּמִדְרַשׁ אִיכָה מַה הִיְתָה יְקֻרִיתָן שֶׁל בְּנֵי צִיּוֹן שֶׁלֹּא הָיָה אֶחָד מֵהֶן הוֹלֵךְ לְסַעֲוָדָה עַד שֶׁהִי יוֹדַע עִם מִי סוּעָד כו' וְאַיְתָא בְּגִמְרָא סְנֵהֲדֵרִין דְּף נ"ב ע"א אָמַר רִישׁ לְקִישׁ מֵאִי דְּכָתִיב בְּחִנְפִי לַעֲגִי מְעוֹג חֶרֶק עָלֵי שְׁנִימּוֹ בְּשִׁבְלִי חֲנוּפָה שֶׁהַחֲנִיפּוֹ לְקֶרֶח עַל פְּסָקִי לְגִימָה (פִּירַש"י שֶׁהָאֲכִילָם וְהַשְׁקָם קֶרֶח לַעֲדָתוֹ וְהַסְפִּימוֹ עִמּוֹ) חֶרֶק עָלֵיהֶם שֶׁר שֶׁל גִּיהֶנָּם שְׁנִיּוֹ וְשֶׁם ע"ב אָמַר ר' אֶלְעָזָר לָמָּה תִּלְמִיד חָכָם דּוֹמָה לְפָנֵי עַם הָאָרֶץ בְּתַחֲלָה דּוֹמָה לוֹ לְקִיתוֹן שֶׁל זֶהָב סִיפֵר עִמּוֹ דּוֹמָה לוֹ לְקִיתוֹן שֶׁל כֶּסֶף נִהְיָה מִמֶּנּוּ דּוֹמָה לְקִיתוֹן שֶׁל חֶרֶס פִּיּוֹן שֶׁנִּשְׁפָּר אֵין לוֹ תִּקְנָה: וְהִנֵּה מַה שֶּׁיֵּשׁ לְדִקְדָּק בְּמֵאֵמַר זֶה נִבְאָר לְקֶמֶן בַּס"ד רַק תַּחֲלָה נִחְזָר לְפָרֵשׁ פְּסוּק זֶה דְּכָתִיב בְּנֵי צִיּוֹן הַיְּקָרִים וְהַסְגִּנוּן

הוא כף דִּהֲנָבִיא מִתְמָה אִיף וְמָה הִגִּיעַ הַדָּבָר הַזֶּה שֶׁבְּנֵי צִיּוֹן שֶׁהָיוּ דוֹמִין בְּתַחֲלָל לְכָלִי זָהָב וְכֹפֶז וְאֵח"פ נִהְפְּכוּ לְהִיּוֹת דוֹמִין לְכָלִי חֶרֶס דְּבִשְׁלָמָא גַבִּי שָׁאָר בְּנֵי אָדָם אַף שֶׁהֵם תַּלְמִידֵי חֲכָמִים שְׂדוּמִין לְקִיתוֹן שֶׁל זָהָב אֵין לְתַמּוּהָ אִם נִהְפְּכוּ אֵח"פ וְנִמְשְׁלוּ לְכָלִי חֶרֶס אֶפְשָׁר דִּהִגִּיעַ לָהֶם דָּבָר ע"י שְׁנֵהֲנוּ מֵעַם הָאֶרֶץ דָּאז דוֹמִין לְקִיתוֹן שֶׁל חֶרֶס כְּדֹאמְרוֹן מָה שְׁאִין כֹּן בְּנֵי צִיּוֹן הִיקָרִים שֶׁלֹּא הָיָה אֶחָד מֵהֶן הוֹלֵךְ לְסַעֲוִידָה עַד שֶׁהִי יוֹדֵעַ מִי סוֹעֵד עִמּוֹ מִכ"ש וּכ"ו שֶׁתַּלְמִידֵי חֲכָמִים שֶׁבָּהֶם לֹא הָיוּ נִהְנִים מֵעַם הָאֶרֶץ וְהִיָּינוּ דִּקְאָמֵר בְּנֵי צִיּוֹן הִיקָרִים וְכִדְאָמְרוֹן הַמְּסוֹלָאִים בְּכֹפֶז שֶׁהָרִי תַלְמִיד חֲכָם דוֹמָה לְקִיתוֹן שֶׁל זָהָב וּמֵאֲחֵר שֶׁלֹּא הָיוּ נִהְנִין מֵעַם הָאֶרֶץ ע"כ וְדָאִי יֵשׁ לְתַמּוּהָ אִיכָּה נִחַשְׁבוּ לְנִבְלֵי חֶרֶס מַעֲשֶׂה וִידֵי יוֹצֵר דְּגַבִּי בְּנֵי צִיּוֹן לִיכָא לְמִימֵר טַעַם זֶה, ע"י שְׁנֵהֲנוּ מֵע"ה אִז דוֹמִין לְקִיתוֹן שֶׁל חֶרֶס הָא יִקְרוּתָן הִי שֶׁלֹּא הָיוּ סוֹעֲדִין עַד שֶׁהִי יוֹדֵעִין מִי סוֹעֵד עִמָּהֶן וּבְנֹדָאִי הָיוּ זִהִירִין שֶׁלֹּא לְהַנּוֹת מֵעַם הָאֶרֶץ לְכֹף שֶׁפִּיר קָא מִתְמָה הַנְּבִיא ע"ז וְדוּק כִּי נִכּוֹן הַדָּבָר מְאוֹד בִּס"ד: וְעַתָּה אֶפְרָשׁ מָה עָנִין שְׁנֵי הַמֵּאמָרִים שֶׁבְּסִנְהֶדְרִין דְּסַמִּיכֵי לְהַדְדִי וְרַש"י פִּירֵשׁ מִשּׁוֹם דְּאִיָּירִי בַּעֲדַת קֶרַח נִקֵּט לָהּ שֶׁהָיוּ תַלְמִידֵי חֲכָמִים כְּדֹכְתִּיב נְשִׂאִי עֲדָה קְרוּאִי מוֹעֵד אֲנָשִׁי שֵׁם וּלְפִי שֶׁפִּיתָה אוֹתָם קֶרַח כְּשֶׁנִּהְנֶה מִמָּמוֹנוֹ הִקְלוּ בְּעֵינָיו לְהַשִּׂיאָם וּלְהַחֲזִיק יָדוֹ בְּמַתְּלֹקֶת וּלְמַרְוֹד בַּהֲקִב"ה ע"כ וְעִדְיִין צָרִיף פִּירוּשׁ לְפִירוּשׁוֹ גַם מָה שֶׁאָמְרוּ בַּגְמָרָא בְּשִׁבְלִי שֶׁהַחֲנִיפוּ עַל עֶסְקִי לְגִימָה חֶרֶק עָלֵיהֶם שֶׁר שֶׁל גִּיהֶנֶם שִׁנְיוֹ דָּבָר זֶה צָרִיף בִּיאֹר לָמָּה נִקֵּט דְּוָקָא לְשׁוֹן זֶה גַם מָה שֶׁאָמֵר נִהְנֶה מִמָּנוּ דוֹמָה לְקִיתוֹן שֶׁל חֶרֶס כִּינֹן שֶׁנִּשְׁפָּר כו' לְכַאוֹרָה הָא דְאָמֵר כִּינֹן שֶׁנִּשְׁפָּר אֵין לוֹ תַקְנָה אִף לְמוֹתֵר הוּא וּמֵאִי בָּא לְלַמְּדֵינוּ בְּזֶה וּלְדַרְכֵינוּ יִתְיַשֵּׁב בְּטוֹב טַעַם וְדַעַת וְנִקְדִּים מָה דְאִיתָא בַּגְמָרָא זְבָחִים דָּף צ"ו ע"א גַבִּי תַנּוּר שֶׁל חֶרֶס דְּמַהֲנִי לִי הַסָּקָה לְאֶחָשׁוּרִי בְּפֶסֶח וּפְרִיף בַּגְמָרָא אֵלָא כְּלִי חֶרֶס דְאָמְרָה תוֹרָה יִשְׁפָּר כו' וְאֶסִּיק אֲדַעְתָּלִי מַעֲיָקָרָא דְמַהֲנִי לְהוּ תַקְנָה בְּהַגְעָלָה וְהַסָּקָה מִבְּפָנִים אוֹ לְאֶהֱדוּרִי בְּכַבֶּשֶׁן וּבְמִסְקָנָא אָמְרוּ אֲשֶׁתְּמִיטִי הָא דְתַנִּיא שִׁבְרִי כְּלִי חֶרֶס גְּבִלְעִין בְּמִקּוֹמָן ע"כ: וּבְסִנְהֶדְרִין דָּף ק"י ע"א דְרַשׁ רַבָּא מֵאִי דְכְתִיב וְאִם בְּרִיאָה יִבְרָא ה' וּפְצָתָהּ הָאֲדָמָה אֶת פִּיהָ אָמַר מִשֶּׁה לְפָנֵי הַקִּב"ה אִם בְּרִיאָה גִיהֶנֶם מוֹטָב וְאִם לֹא יִבְרָא וּפְרִיף לְמֵאִי אֲלִימָא לְמִבְרִיא מִמֶּשׁ וְהָא אֵין כָּל חֲדָשׁ תַּחַת הַשָּׁמַשׁ אֵלָא לְקְרוֹבֵי פִיתְחָא פִירֵשׁ"י שִׁיקְרָב פִּתְחָה שֶׁל גִּיהֶנֶם וּפְתַח הָאֶרֶץ בְּמִקּוֹם שֶׁהוּא: וְהִנֵּה בִּירְמָלִי ס' ל"ט כְּתִיב לֹךְ נָא אֶל הַיּוֹצֵר וְגו' וְיִצְאָתָּ אֶל גִּי בֶן הַנֶּחֱם פִּתַּח שַׁעַר הַחֲרָסִית (ע"ש בְּפִירֵשׁ"י) הָעֵנִין הוּא כֹּף לְפִי שֶׁעֲדַת קֶרַח הָיוּ ת"ח וּלְאַחֵר שְׁנֵהֲנוּ מִמָּנוּ נִמְשְׁלוּ לְכָלִי חֶרֶס וְכִינֹן שֶׁמְרָדוֹ בַּהֲקִב"ה הָרִי הֵם דְּוָגְמַת כְּלִי חֶרֶס שֶׁנִּשְׁפָּר דָּאִין לוֹ תַקְנָה אֵלָא גְּבִלְעִין בְּמִקּוֹמָן לְכֹף חֶרֶק עָלֵיהֶם שֶׁר שֶׁל גִּיהֶנֶם שִׁנְיוֹ לְקְרוֹבֵי פִיתְחָא דְגִיהֶנֶם לְבָלוֹעַ אוֹתָם בְּמִקּוֹם שֶׁהוּא וְהִיָּינוּ דְקָא רַמְזוּ הַפְּתוּב גִּי בֶן הַנֶּחֱם פִּתַּח שַׁעַר הַחֲרָסִית וּלְכֹף סַמִּיכֵי בַּגְמָרָא שְׁנֵי מֵאמָרִים גַבִּי אֶהְדְּדִי וְדוּק יִשְׁמַע חֲכָם וְיוֹסִיף לְקַח: וְאֵגֵב גְּבָאָר מָה דְאִיתָא בַּגְמָרָא בְּרִכּוֹת דָּף מ' ע"ב אָמַר אַבְיִי וְאִי תִימָא ר' יִצְחָק הַרּוֹצֶה לְהַנּוֹת יִהְיֶה כְּאִלִּישַׁע וְשְׁאִינוּ רוֹצֶה לְהַנּוֹת אֵל יִהְיֶה כְּשִׁמּוּאֵל הַרְמֵי שֶׁנֶּאֱמַר וַתִּשְׁוֹבְתוּ הַרְמֵתָה כִּי שֵׁם בֵּיתוֹ וְאָמַר ר' יוֹחָנָן שֶׁכָּל מְקוֹם שֶׁהִלֵּךְ בֵּיתוֹ עִמּוֹ (פִירֵשׁ"י הִי נוֹשֵׂא כָּל כְּלֵי תַשְׁמִישֵׁי בֵּית עִמּוֹ שֶׁלֹּא לְהַנּוֹת מֵאֲחֵרִים) וּלְכַאוֹרָה יֵשׁ לְתַמּוּהָ וְכִי בְרַצּוֹנוֹ שֶׁל אָדָם הַדָּבָר תוֹלָה שְׁאֵם רוֹצֶה לְהַנּוֹת יִהְיֶה וְאִם לֹא יִהְיֶה, דֹּא"כ קִשָּׁה מִמָּה נִפְשָׁף מָה טַעַם לֹא הִי נִהְנֶה אֲלִישַׁע: אֵלָא הָעֵנִין הוּא ע"ד מָה שֶׁהַקְדַּמְנוּ לְעִיל דַּת"ח בְּתַחֲלָה דוֹמָה בְּפָנֵי עַם הָאֶרֶץ לְקִיתוֹן שֶׁל זָהָב (זֶהוּ דְּוָגְמַת כֹּף שֶׁל זָהָב שֶׁמִּשְׁתַּמְשִׁין בִּיה"כ פַּעַם א' בַּשָּׁנָה) סִיפֵר עִמּוֹ

דומה לפניו פקיתון של פסך (דאז מורידו קצת מקדושתו) נהנה ממנו דומה לקיתון של חרס כו' (דאז יצא מידי קדושתו לגמרי ח"ו) וזהו שרמז הפתוב מלך במשפט יעמיד ארץ ודרשו רז"ל אם הדיין דומה למלך שאינו נהנה מאחרים יעמיד ארץ ואיש תרומות יתקנה כו' דקדק הפתוב ואמר ואיש תרומות היינו ע"ד מה שמצינו בפרשת תרומה דכתיב וזאת התרומה אשר תקחו מאתם זהב וכסף ונחשת וגו' הרי התחיל הפתוב ואמר זהב ואח"כ פוחת והולך דבתרין פתיב פסך ואח"כ פתיב נחשת ובאמת קיימ"ל מעלין בקדש ולא מורידין וילפינן מדכתיב ירימו לשון הרמה דמעלין בקדש אלא משום דבא הפתוב לרמז על ת"ח שנהנה מע"ה אז הוא פוחת והולך ומוריד מקדושתו והיינו דקאמר ואיש תרומות יתקנה לרמז שכל ת"ח שנהנה מע"ה יתקנה כדרך שכתוב בתרומה תחלה זהב ואחר כך פוחת והולך וק"ל: אמנם מצינו גבי אלישע שאמרה עליו השונמית הנה נא ידעתי כי איש אלקים קדוש עובר עלינו תמיד ואיתא שם בברכות אמר ר' חנינא מפאן שהאשה מכרת באורחין כו' דקדקה ואמרה עובר עלינו תמיד פוננתה בזה לומר אעפ"י שעובר עלינו תמיד אפילו הכי ידעתי דאיש קדוש הוא שמעלין בקדושתו וזהו שאמרו הרוצה להנות יתנה כאלישע פוננתם בזה לא שכל אדם רשאי להנות אלא הכי קאמר אם הוא דומה לאלישע שהי' איש קדוש אף שהי' עובר תמיד כמו שאמרה עליו השונמית לכה הי' רשאי להנות דהשתא ליכא למיחש שיהיה פוחת והולך להוריד מקדושתו וכן כל אדם כל זמן שהוא רואה שמכירין בו לאיש קדוש אעפ"י שהוא עובר תמיד אז יתנה בתנאי שיהי' כאלישע ר"ל שאין מורידין מקדושתו כדפרישית ואמרו עוד הרוצה שלא להנות אל יתנה כשמואל כו' ומפרש למה לא הי' שמואל נהנה ומתרץ כי שם ביתו כו' היינו ע"ד מה שאמרו רז"ל במדרש גבי אברהם דכתיב וילך למסעיו ואמר ר"י שהלך לפרוע הקפותיו מפאן שאל ישנה אדם מאכסניא שלו כו' הפונה בזה ע"ד מה שאמרו שלא להנות מע"ה משום דבכל פעם הוא פוגם בת"ח ופוחת והולך להוריד מקדושתו מעתה נאמר מן הסתם אף מי שאינו ע"ה גמור דהסבא נותנת שהת"ח רשאי להתארח אצלו מ"מ לא יתנה ממנו רק פעם אחד דאז הוא לפניו ככוס של זהב ואם יסעוד אצלו בחנם בפעם ב' מאחר שכבר נהנה ממנו אז הוא דומה פקיתון של פסך ופוחת והולך והיינו דקאמר שהלך לפרוע הקפותיו דעל פרחו הי' צריך לשלם דאם לא הי' עושה כן אלא הי' נהנה ממנו אז הי' צריך לשנות אנושפינא כדי שלא להנות עוד ממנו משום שלא יפחות להוריד מקדושתו ובאמת אין ראוי לשנות אנושפינא לכה פרע הקפותיו והיינו גמי דקאמר כאן אל יתנה כשמואל ומפרש למה לא רצה שמואל להנות אף ממי שאינו ע"ה גמור לא תימא דמיקוזי ביהרא אלא הטעם הוא כי שם ביתו דלא הי' משנה אנושפינא דאכסניא פוגם ונפגם א"כ בהכרח לא הי' שמואל נהנה.

דא"כ אחר שיתנה מבעל אנושפינא א' לא יוכל עוד להתאכסן אצלו כדי שלא יפחות להוריד מקדושתו כדאמרן ובאמת אמרו אל ישנה אדם מאכסניא שלו לכה לא הי' שמואל נהנה משום דשם ביתו פי' שהי' מתאכסן שם תמיד דדוקא אלישע שהי' נכבד בעיניהם עד שאמרה עליו איש קדוש אף שעובר עלינו תמיד הי' רשאי להנות כדפרישית לעיל מה שאין כן מן הסתם אל יתנה כשמואל כי שם ביתו ודוק היטב: איתא בגמרא גיטין דף נ"ז ע"ב גבי טיטוס לאחר שנכנס בהיכל ובהי' כל פלים שפמקדש והושיבו בספינה לילך ולהשתבח בעירו עמד עליו נחשול של ים לטובעו אמר כמדומה שאלקיהם של

אלו אין פחו אלא בים כו' אם גבור יעלה ליבשה ויעשה עמי מלחמה יצא בת קול ואמר ברי' קלה יש לי בעולמי כו' עלה ליבשה ותעשה עמה מלחמה בא יתוש ונכנס בתוטמו ונקר במוחו שבע שנים כו' ע"כ: ונעדין צריכין אנו למודעי מאחר שפל משפטי ה' לשלם במדה שאדם מודד ומה טעם נענש טיטוס שמת על ידי הזבוב הלא הרבה שלוחים למקום ב"ה: ונקדים מה דאית' בגמרא מגילה דף ו' ע"א על פסוק עקרון תעקר ודרשו רז"ל זה אדום שהיא יושבת בין החולות כו' והקשו תוספ' הא האי קרא עקרון תעקר בפלשתיים כתיב שהרי עקרון היא אחת מחמשה ערי פלשתיים שהיו לחמשה סרני פלשתיים כו': ונראה לתרץ קושיות התוספת ע"ד מה דאיתא בגמ' חולין דף ס' ע"ב כתיב את חמשת סרני פלשתיים העזתי והאשדודי והאשקלוני והגתי והעקרוני והעונים וגו' אמר חמשה וחשיב שיתא ומפרש שם דעונים מתימן באו ולמה נקראו שם עונים שענינותו את מקומם דבר אחר שאיוו לאלקות הרבה פירש"י עונים מתימן באו היינו מתימן בן אליפז בן עשו ובשביל שאיוו לאלקי פלשתיים יצאו ממקומם ובאו לגור ביניהם ע"כ: מעתה נאמר מאחר שבלאו בני עשו לגור בין הפלשתיים א"כ גם אותן הערים שישבו בהן נקראים על שם אדום ואפשר לומר דאחר כך נתפשטו בכל גבול ערי הפלשתיים והיינו דכתיב העונים היושבים בתצרים עד עזה וגו' ר"ל העונים מתימן באו וענינותו את מקומם שבאו לעזה שהוא מקום הראשון דקחשיב בערי הפלשתיים ואם נתפשטו עד עזה מכ"ש שבאו לעקרון שהרי עקרון ועונים גבי הדדי כתיבי ש"מ דסמוכין היו זה לזה וכינון שכן שפיר אמר עקרון זה אדום דהיינו העונים שבאו מתימן דלאחר שאיוו לאלקות של עקרון באו לגור ביניהם וא"כ אין מקום לקושיות התוספת ודוק: בזה יבואר בטוב טעם מה שנענש טיטוס ע"י הזבוב לפי שחירף וגידף כלפי מפלה ואמר אי אלקימו צור חסיו בו ומסתמא הי' מודה ומשבח לעכו"ם שלו ולפי מה שהקדמנו לעיל העונים שבאו מתימן בן אליפז בן עשו איוו לאלקות של עקרון שהוא הזבוב ואמרו בגמרא דשבת דף פ"ג ע"ב שפל אחד ואחד היה לו דמות זבוב ומניחה פתוח פיסו וכשהוא זוכרה הוציאה מחיקו ומחבקה ומנשקה וא"כ מסתמא הי' טיטוס מודה ומשבח לעכו"ם זה שהיא הזבוב לכך אחר שאמר כלפי מפלה אם גבור יעלה ליבשה ויעשה עמי מלחמה נפרע פ"י הזבוב שהיא העכו"ם שלו והוי שפיר מדה כנגד מדה וק"ל וזהו הענין מה שאמרו רז"ל במדרש תנחומא דעמלק בא על ישראל כזבוב כו' וגדולה מזו מצינו שכתבו דורשי רשומות על פסוק כתוב זאת זכרון בספר ושים באזני יהושע וגו' ראשי תיבות של זכרון בספר ושים באזני הם אותיות זבוב כו' ודבר תימא הוא מה ענין זבוב לכאן: אמנם לפי מה שהקדמנו דעונים הם מתימן בני אליפז שאיוו לאלקי עקרון שהוא הזבוב ודבר זה למדנו מדכתיב בספר הושע חמשת סרני פלשתיים וקא חשיב ששה אלא העונים הם שבאו מתימן לפ"ז עמלק שהי' מבניו של עשיו הי' ג"כ עובד לאלקי עקרון לכך רמז הפתוב ענין הזבוב בראשי תיבות שבפסוק זה כתוב זאת זכרון בספר ושים באזני יהושע לאשמיענו דמדקאמר יהושע חמשה וקא חשיב ששה ילפינן דאלקי עמלק הי' הזבוב ועתיד טיטוס שהוא מבני בניו לפרע פ"י הזבוב מדה כנגד מדה ואפשר לומר דזהו ג"כ רמז הפתוב במה שאמר מלחמה לה' בעמלק מדור דור היינו לפי שאמר טיטוס יפלה ליבשה ויעשה עמי מלחמה והשיבו הקב"ה ברי' קלה יש לי ותעשה עמה מלחמה שהוא הזבוב וק"ל.

על פי הדברים האלה נראה לפרש דוהו שמסיים שם בגמרא וכשמת פצעו את מוחו ומצאו בו כצפור דרור משקל שני סלעים במתניתא תנא פגול בן שנה כו' ולכאורה הוא תמוה מאי נפקא מינה בזה כמה הי' הזבוב גדול: גם במדרש מצינו ג"כ מאמר זה שבגמ' דגיתין ואמרו שם שהקב"ה השיב לו ברי' קלה שפראתי בעולמי כו' ודבר זה צריך ביאור מה דקדק בזה שאמר שפראתי והוא אף למותר: ונקדים מה דאיתא בגמרא שבת דף פ"ג ע"ב בעי רב אהדבוי בר אמי עפ"ם פחות מפזית מהו וקאמר שם רב יוסף למאי אלימא לענין איסורא בהנאה לא יהא אלא זבוב בעל עקרון דתנינא וישימו להם בעל ברית לאלקים זה זבוב בעל עקרון מלמד שכל אחד ואחד עשה דמות יראתו ומניחה בתוך כיסו וכשהוא זוכרה הוציאה מחיקו ומחבקה ומנשקה כו': והנה מכאן משמע דמסתמא אין זבוב גדול כפזית (ע"ש בתוספת) דאם לא כף מאי פריה אלימא לאיסורא לא יהא אלא זבוב בעל עקרון כו' דלמא זבוב בעל עקרון נמי כפזית הוי אלא על פרחיה צ"ל דפשיטא דאין הזבוב גדול כל כף אלא הוא פחות מפזית וקשה דגיתין דף פ"ו ע"ב אמרו וקריצית אינה פוסלת במי חטאת מאי קריצית אמר אביי דידבתא (פירש"י זבוב) מתיב רב דניאל כל העופות פוסלין במי חטאת חוץ מן היונה כו' ואם איתא ניתני חוץ מיונה וקריצית ומשני משום דלא פסיקא לי' דגדולה לא פסלה וקטנה פסלה ועד כמה הוי קטנה ופסלה אמר ר' ירמל' עד פזית ומפזית ולמעלה הוי גדולה כו' הרי חזינו דזבוב היא גדולה כפזית וצ"ע.

ובגמרא דמפזית דף י"ג אמרו כמה יאכל מן הטבל ויהא חייב ר' שמעון אומר כל שהוא נחמשים אומרים פזית אמר להן ר' שמעון אי אתם מודים לי באוכל נמלה כל שהוא שחייב אמרו לו מפני שהוא כברייתא: שמעינן דכל דבר שהוא כברייתא אעפ"י שהוא פחות מפזית מוחשיב כפזית והיינו דקאמר לי' הקב"ה ברי' קלה שפראתי דקדק ואמר ברי' קלה ר"ל שהיא פחותה מפשיעור אלא בשביל שפראתי כן מוחשב כפשיעור והיינו כדי שלא תקשה לי' האיה הוא נענש על עפ"ם זה שהוא זבוב אלקי עקרון הלא היא פחותה מפזית לכך הקדים ואמר לי' ברי' שפראתי וכברייתא היא א"כ חייבין עלי' אעפ"י שפחותה מפשיעור וכדי שלא ליתן לבעל דין פתחון פה לחלוק דילמא הדין הוא דאף דבר שהוא כברייתא בעינן דוקא שיעור פזית וא"כ אין ראוי לעונש לכך פשמת פצעוהו את מוחו ומצאו בו שהי' פיונה בן אנה ע"ד מה שאמרו בגיטין דזבוב גדולה היא דומה ליונה וכיון שהי' הזבוב כפזית חייבי עלי' לכ"ע ובדבר שחטא בו נידון דאותו הזבוב שהי' מניחה בתוך כיסו והי' מחבקה ומנשקה היא נכנסה תוך חוטמו ונקרה במוחו כדפרישית לעיל ודוק: כדי לסיים בדבר טוב נימא בי' מילתא חדתא דבר נאה ומתקבל כמה שאמר הכתוב השיבנו ה' אליה ונשוב' חדש ימינו קדם כי אם מאנס מאסתנו קצפת עלינו עד מאד ע"כ הפסוקים ונהגו לכפול פסוק זה השיבנו ה' אליה וגו' ולקרותו פעם שנית אחר פסוק האחרון כי אם מאנס מאסתנו: וכבר נתחבטו המפרשים בביאור הפסוקים ואענה אף אני את חלקי ואין צורך להאריך לפרש את שיחתי מאי דקשיא לן בגננייהו.

כי מאלהן יובנו. ונקדים מה דאיתא בגמרא סנהדרין דף ק"י ע"א כתיב על בן לנדה הית' וגו' מפני מה נמשל' ירושלים לנדה אמר ר' יוחנן לומר לה מה נדה יש לה טהרה אף ירושלים יש לה תקן' הפנונ' בזה ע"ד מה דאיתא בגמרא מסכת נדה דף ס"ו ע"ב

הטעם שנגצטו ישראל לפרוש מנשותיהן בנדתן כדי שלא יהא אדם קץ בה ולאחר טהרה חוזר לחבתה הראשונה כו' והנה לעיל הקדמנו מה דאיתא במדרש והמה כאדם עברו ברית וגו' מה אדם הראשון דנתי אותו בגירושין אף ישראל דנתי אותם בגירושין שנגאמר וגרשתים מביתי כו' והנה כאן אמר הנביא השיבנו ה' אליה ונשובה וגו' רצונו בזה לומר שיחזור וישאנה לאחר שנתגרש' ובא לדבר על לב ישראל דברי תנחומין פן יאמר נא ישראל לעתיד לבא לבא מאי אהני לן בזה שבתחלה דן אותה בגירושין ולאחר כן יחזור וישאנה הלא טוב הי' לישראל שלא הי' מגרשה כלל לזה בא כמתרין ואמר כי אם מאוס מאסתנו וגו' אלו לא נתרקה ממנו אז הי' ח' קץ בה ואם הייתה נמאסת בעיניו לא הי' ח' תקנ' בדבר והיינו דקאמר כי אם מאוס מאסתנו קפצת עלינו עד מאוד (והיינו ע"ד מה שאמרו רז"ל בגיטין דף ס"א ע"ב על פסוק וישקוד ה' על הרעה וגו' צדקה עשה הקב"ה שהקדים שתי שנים לנושנתם דאלמלא כן הי' מתקנים בהם ואפדתם מהרה וכו') וזהו שנהגו לסיים אחר שקורין פסוק זה כי אם מאוס מאסתנו וגו' חזרין וכו' פלין פסוק השיבנו ה' אליה ונשוב' ר"ל שיחזור וישאנה והיינו דקאמר חדש ימינו כקדם שמתחזור לחבה ראשונה דנגמא מה שאמרו רז"ל ביומא דף פ"ב ע"א גבי פהו שפפל קרדנמו כו' נתגרשה קאמרת נתגרשה חזרה לחבה הראשונה רמזו בצחות לשונם ע"י שנתגרש' חזרה לחבתה דאלמלא כן הי' קץ ומואס בה ח' ודוק היטב כי נכון הוא: סליק מגילת איכה מגילת קהלת מה יתרון לאדם בכל עמלו שיעמול תחת השמש וגו' פירש"י מה יתרון שכל וימותר תחת השמש תמורת התורה כו' ור"ל כל עמל שהוא מחליף בו את עסק התורה מה שכל באלו: ולענ"ד נראה לפרש בסגנון אחר ע"ד מה דאיתא במדרש רבה פרשת אמור ר' לוי אומר כל מה שהבריות מגדלין במצות ובמעשים טובים בעולם הזה די שהקב"ה מזריח להם את השמש שנגאמר ונרח השמש ובא השמש: לפ"ז הכי קאמר מה יתרון לאדם מה שכל וימותר בא לו בכל עמלו אף שיעמול בתורה במצות ובמע"ט שהרי הקב"ה מזריח לו השמש ובזה מיד הוא משתלם שכל כל מעשיו הטובים וא"כ מה יתרון שכל נשאר לו תחת שהקב"ה מזריח השמש ודוק: עוד איתא שם במדרש רבנן אמרי כל מה שהצדיקים מגדלין למצות ובמעשים טובים בעולם הזה דיין שהקב"ה מחדש פניהם כגלגל החמה שנגאמר ואוהביו כצאת השמש: מעתה נאמר לדברי רבנן יש לפרש ה דהכי קאמר מה יתרון לאדם בכל עמלו שיעמול בתורה ובמצות ומפרש זהו היתרון תחת השמש ר"ל שהקב"ה מחדש פניו כשמש וא"כ זהו קבלת שכל ויתרוננו על שעמל בתורה ובמצות וק"ל: על פי הדברים האלה נראה לפרש דזהו שרמזו רז"ל בצחות לשונם מה שאמרו שמשא בשבתא צדקתא ר"ל צדקה עושה הקב"ה עם עולמו כשזרחת להם השמש בשבת דבשלמא בימי החול השמש זורח להם בשכל המצות.

אבל בשבת אינו אלא דרך צדקה לפי דאסור ליטול שכל שבת והנוטל אינו רואה בה סימן ברכה וא"כ על פרחיה מה שהקב"ה זורח לבריות השמש בשבת היינו בדרך צדקה וק"ל: ונרח השמש ובא השמש וגו' הולך אל דרום וגו' ועל סביבותיו שבת הרוח: ופירש"י על סביבותיו שבת גם מחר כל היקר וסובב שסבב אתמול הוא מקיף וסובב גם היום עכ"ל: הנה לפירושו צ"ל דמלת שבת נמשך לתכבות על סביבותיו ותיבת רוח צריך לפרש דר"ל רוחו של שמש כדפירש"י על תיבת הולך הרוח וע"ש ופירושו דחיק נדא למה כפל ואמר שבת הרוח הא מיני' קא סליק והני לי' למימר הולך הרוח ועל סביבותיו שבת.

תו קִשָּׁה הַאִיף קָאָמַר כָּל הַיָּקָף וְסוֹכֵב שֶׁל אֶתְמוֹל הוּא מְקִיף וְסוֹכֵב גַּם הַיּוֹם דַּא"כ יִהְיֶה
 הַיָּקָף וְסוֹכֵב הַחֲמָה לַעוֹלָם שְׁנֵה וְהָאֶמֶת אֵינוֹ כֵּן כַּמְבֹאָר כְּפִירש"י עַל מְקָרָא זֶה יַע"ש
 וּלפ"ז קִשָּׁיָא רִישָׁא וְסִיפָא דְקָרָא אֶהְדָּדִי: אֵלָּא נִרְאֶה לְפָרֵשׁ מַה דְאָמַר וְעַל סְבִיבוֹתָיו שָׁב
 הָרוּם הֵינּוּ ע"ד מַה שְּׁפִירש"י בְּמַסְכַּת בְּרָכוֹת דָּף ג' ע"ב גַּבִּי הָא דְאָמְרוּ בְּגִמְרָא כְּנוֹר הִי
 תְּלוֹי לְמַעְלָה מִמַּטָּתוֹ שֶׁל דָּוִד כִּינּוּן שֶׁהִגִּיעַ חֲצוֹת לִילָה רוּם צְפוֹנִית מְנַשְּׁבֶת בּוֹ וְהִי מְנַגֵּן
 מֵאֱלִיוֹ וְז"ל רש"י שֵׁם כְּנוֹר הִי תְּלוֹי לְמַעְלָה מִמַּטָּתוֹ וְנִקְבְּיוֹ לְצַד רוּם צְפוֹנִית כִּינּוּן שֶׁהִגִּיעַ
 חֲצוֹת לִילָה רוּם צְפוֹנִית מְנַשְּׁבֶת בּוֹ דְאָמַר מַר (בב"ב ד' כה') ד' רוּחוֹת מְנַשְּׁבוֹת כָּכָל יוֹם
 וַיּוֹם שֵׁשׁ שָׁעוֹת רֵאשׁוֹנוֹת שֶׁל יוֹם מְנַשְּׁבֶת רוּם מְזַרְחִית כְּהִלּוּף הַחֲמָה וְשֵׁשׁ שָׁעוֹת
 אַחֲרוֹנוֹת רוּם דְּרוּמִית וּבִתְחִלַּת הַלִּילָה רוּם מְעַרְבִית וּבִתְחִלַּת הַלִּילָה רוּם צְפוֹנִית עכ"ל:
 ***(הג"ה וְקָרוֹב הַדָּבָר לְשִׁמּוֹעַ דְּלִקְוָה בִּתְחִלַּת לִילָה לַעוֹלָם אֵינוֹ קָר כֹּל כֹּף כְּמוֹ בְּסוּף
 הַלִּילָה לְפִי שְׁרוּם מְעַרְבִית אֵינוֹ חֲזָק כ"כ כְּמוֹ רוּם צְפוֹנִית וּק"ל:)* ולפ"ז יִתְיַשְּׁב
 הַמַּשָּׁף הַפְּסוּק בְּטוֹב טַעַם וְנִדְעַת אַחֵר שֶׁהַזְכִּיר הַלּוּף הַחֲמָה וְסוֹכֵבָהּ כְּדִכְתִּיב הוֹלֵף אֶל
 דְּרוּם וְסוֹכֵב אֶל צָפוֹן סוֹכֵב סוֹכֵב פְּנֵי מְזַרְחָא וּמְעַרְבָא כָּל שֵׁשׁ שָׁעוֹת הַשָּׁמֶשׁ מְסַבֵּב
 וְהוֹלֵף צַד א' מִד' רוּחוֹת הָעוֹלָם עַל זֶה אָמַר הַפְּתוּב וְעַל סְבִיבוֹתָיו שֶׁל הַשָּׁמֶשׁ שָׁב הָרוּם
 פִּירוּשׁ שֶׁהָרוּם הוֹלֵף וּמְנַשֵּׁב בְּכָל שֵׁשׁ שָׁעוֹת כְּדָרָה הַלּוּף וְסוֹכֵב הַחֲמָה ר"ל כְּשֶׁהַשָּׁמֶשׁ
 בְּמְזַרְחָא אֲזִי אֵף הָרוּם מְנַשֵּׁב מִמְזַרְחָא וְכֵן כְּשֶׁהַשָּׁמֶשׁ בְּדְרוּם גַּם הָרוּם מִן הַדְּרוּם וְכֵן מִן
 הַצָּפוֹן וּמִן הַמְּעַרְב כְּמוֹ שֶׁהַקְדָּמָנוּ לַעֲיִל מִפִּירש"י דְּבְרָכוֹת: וְכִינּוּן שֶׁכֵּן יֵשׁ לְפָרֵשׁ מַה
 שְּׁאָמַר שָׁב הָרוּם הוּא מְלִשׁוֹן מְשִׁיב הָרוּם דְּפִירוּשׁוֹ כְּמוֹ מְנַשֵּׁב הָרוּם וְלֹא קָאִי עַל רוּחוֹ
 שֶׁל שָׁמֶשׁ אֵלָּא עַל הָרוּם מִמֶּשׁ כְּמוֹ שְׁאָמְרוּ אַרְבַּע רוּחוֹת מְנַשְּׁבוֹת בְּכָל יוֹם וּכְדִאֲמָרֵן גַּם
 בְּרִישָׁא דְקָרָא דְכְּתִיב סוֹכֵב סוֹכֵב הוֹלֵף הָרוּם אֶפְשָׁר לְפָרֵשׁ תִּיבַת רוּם ר"ל צַד הָעוֹלָם
 מְלִשׁוֹן עַל אַרְבַּע רוּחוֹת הָעוֹלָם דְּפִירוּשׁוֹ לְשׁוֹן צִדְדִין וְדוֹק כִּי דָּבָר פְּשוּט בְּרוּר וְנִכּוֹן
 הוּא: כִּי בְּרוּב חֲכָמָה רַב פְּעַם וּגו' נִרְאֶה לְפָרֵשׁ ע"ד מַה דְאִיתָא בְּגִמְרָא בְּרָכוֹת דָּף ס"ג
 ע"ב אָמְרִי דְבִי ר' יֵנְאִי מֵאִי דְכְּתִיב מִיֵּץ אֵף יוֹצִיא דָם כָּל תַּלְמִיד שְׁכּוּעַס עָלָיו רַבּוֹ פְּעַם
 רֵאשׁוֹנָה וְשׁוֹתֵק זִזְכָּה לְהִבְחִין בֵּין דָּם טָמֵא לְדָם טָהוֹר וּמִיֵּץ אִפִּים יוֹצִיא רִיב כָּל תַּלְמִיד
 שְׁכּוּעַס עָלָיו רַבּוֹ פְּעַם רֵאשׁוֹנָה וְשֵׁנִי וְשׁוֹתֵק (פִּירש"י מִיֵּץ אִפִּים תְּרִי מִשְׁמַע שְׁדוּחָה שְׁנִי
 כְּעֵסִים רֵאשׁוֹנָה וְשֵׁנִי) וְזִזְכָּה לְהִבְחִין בֵּין דִּינֵי מְמוֹנוֹת לְדִינֵי נִפְשׁוֹת דְּתַנּוּ ר' יִשְׁמַעֲלָא
 אוֹמֵר הַרוּצָה שְׁתִּתְחַבֵּם יַעֲסוֹק בְּדִינֵי מְמוֹנוֹת שְׁאִין לָהּ מְקֻצָּע בַּתּוֹרָה יוֹתֵר מִהֵן שֶׁהֵן כְּמַעֲנִין
 נוֹבֵעַ ע"כ: וְזֵהוּ שְׁאָמַר הַפְּתוּב כָּאֵן כִּי בְּרוּב חֲכָמָה רַב פְּעַם שֶׁהָרִי בְּקֻצַּת פְּעַם שֶׁרַבּוֹ פְּעַם
 פְּעַם רֵאשׁוֹנָה זִזְכָּה לְהִבְחִין בֵּין דָּם טָמֵא לְטָהוֹר וְאֵם כֵּן כְּשֶׁכּוּעַס הַרְבֵּה דִּהֵינּוּ ב' פְּעָמִים
 זִזְכָּה לְחֲכָמָה יִתְיַרָה לְהִבְחִין בְּדִינֵי מְמוֹנוֹת שְׁאִין לָהּ מְקֻצָּע יוֹתֵר מִהֵן: וְאֶפְשָׁר לוֹמַר דְּזֵהוּ
 שְׁרַמְזֵי הַפְּתוּב בִּישְׁעֵי סִי י' דְכְּתִיב אוֹדָה ה' כִּי אֲנִפֶּתֶּ בִּי יִשׁוּב אֶפְדָּה וּתְנַחֲמֵנִי הָיָה אֵל
 יִשׁוּעָתִי וּגו' וְשְׁאֲבָתָם מִים בְּשִׁשׁוֹן מִמַּעַיְנֵי הַיְּשׁוּעָה וּגו' הֵינּוּ ע"ד מַה דְאִיתָא בְּגִמ' שִׁבְתָּ
 דָּף ל"א וְהִי אֲמוֹנָתָא זֶה סֶדֶר סֶדֶר זִרְעִים וְכו' יִשׁוּעוֹת זֶה סֶדֶר גְּזִיקִין כו' לְכָה אָמַר אוֹדָה
 כִּי אֲנִפֶּתֶּ בִּי יִשׁוּב אֶתָּה ר"ל עַל שְׁכַעְסָתָּ עָלֵי פְעַם רֵאשׁוֹנָה וְשֵׁנִי אֶתָּן לָהּ הוֹדָּה כִּי טוֹב לִי
 הַפְּעַם דַּע"י אֲזִכָּה לְהִבְחִין בְּדִינֵי מְמוֹנוֹת שֶׁהוּא סֶדֶר יִשׁוּעוֹת וְהֵינּוּ דְקָאָמַר וְשְׁאֲבָתָם מִים
 בְּשִׁשׁוֹן מִמַּעַיְנֵי הַיְּשׁוּעָה ר"ל לְהִבְחִין בְּדִינֵי מְמוֹנוֹת סֶדֶר גְּזִיקִין דִּהֵינּוּ סֶדֶר יִשׁוּעוֹת וּק"ל:
 וְרֵאִיתִי אֲנִי שְׁיֵשׁ יִתְרוֹן לְחֲכָמָה מִן הַסְּכָלוֹת כִּיִּתְרוֹן הָאוֹר הַחֲשָׁף: נִרְאֶה לְפָרֵשׁ ע"ד הַלְצָה
 לְפִי שְׁמַצִּינוּ בְּרִישׁ מַסְכַּת פְּסָחִים שְׁפִירְשׁוּ בְּגִמְרָא הָא דְתַנּוּ אוֹר לְאַרְבַּעָה עָשָׂר כו' מֵאִי

אור אֶנְרֵגִיָּה ר"ל לִילָה וְכֵן הָא דְכָתוּב וַיֹּאדָר הַלֵּילָה מִפְּרֵשׁ הָרָאב"ע שֶׁהוּא עַל צַד הַהִיפּוֹף
וּר"ל וַיִּחַשֵׁף הַלֵּילָה: הָרִי חֲזִינוּ דְמַלְתָּ אֹר מְצִינוּ לְפָרוּשִׁי שֶׁהוּא לְשׁוֹן חֲשֵׁף מֵה שְׁאִין כֵּן
מַלְתָּ חֲשֵׁף לֹא מְצִינוּ בְּשׁוּם מָקוֹם שִׁיְהִי פִירוּשׁוֹ מִלְשׁוֹן חֲשֵׁף וְכֵן אָדָם שֶׁהוּא חָכָם אֶפְשָׁר
שִׁיעֲשֶׂה עֲצָמוֹ כְּסִיל לַעַת שֶׁהוּא מְנַכְרָח לְצוּרָה אֵינָה דְבָר כְּמוֹ שֶׁמְצִינוּ בְּדוֹד בְּשִׁנּוּתוֹ אֶת
טַעְמוֹ וַיּוֹרֵד אֶת רִירוֹ לִפְנֵי אָכִישׁ מֶלֶךְ גֵּת וְכִדְאִיתָא בְּמִדְרַשׁ אֲמַר דּוֹד רַב־ש"ע לְמַה בְּרֵאֶתָ
אֶת הַכְּסִיל וְהַשִּׁיב לוֹ הַקַּב"ה חֲיִיד שֶׁתִּצְטָרֵף לָזֶה כו' אָבֵל לְאָדָם כְּסִיל אִם תִּכְחַשְׁהוּ בְּעָלִי
תוֹף הָרִיפּוֹת לֹא תִסּוּר מִמֶּנּוּ אֲנוּלְתוֹ וְאִי אֶפְשָׁר לַעֲשׂוֹת מִמֶּנּוּ חָכָם וְזֶהוּ שֶׁהַמְשִׁיל כָּאֵן
יִתְרוֹן הַחֲכָמָה מִן הַסְּכָלוֹת לִיתְרוֹן אֹר מִן הַחֲשֵׁף וּק"ל: הַחֲכָם עֵינָיו בְּרֵאֲשׁוֹ וְהַכְּסִיל
בַּחֲשֵׁף הוֹלֵךְ וְגו' בַּזֹּהֶר בְּכֶמֶה דְּנוֹכְתָא מִקְשִׁי מֵאִי רַבּוּתִי הֲלֹא כָּל אָדָם עֵינָיו בְּרֵאֲשׁוֹ: תו
מִקְשִׁין הָעוֹלָם מֵה שְׁאֵמֶר וְהַכְּסִיל בַּחֲשֵׁף הוֹלֵךְ הֲלֹא אֵין זֶה דְבָר וְהִפּוּכּוֹ: וְנִרְאֶה לְפָרֵשׁ
ע"ד מֵה דְאִיתָא בְּמִדְרַשׁ הָאִישׁ יֵשׁ בּוֹ בִּינָה יוֹתֵר מִן הָאִשָּׁה לְפִי שֶׁהוֹלֵךְ בֵּין הַבְּרִיּוֹת וְלִמַּד
דַּפֵּת מִבְּנֵי אָדָם מֵה שְׁאִין כֵּן הָאִשָּׁה כו' וּבְמִדְרַשׁ פְּרָשֶׁת תּוֹלְדוֹת אֲמָרוּ מִפְּנֵי מֵה כְּהוּ עֵינָיו
שֶׁל יִצְחָק וְנִפְשָׁה סוּמָא כְּדִי שְׁלֹא יֵצֵא לַחוּץ בֵּין הַבְּרִיּוֹת וַיִּשְׁמַע מֵה שְׁאוּמְרִים דִּין הוּא
אַבְנֶה דְעָשׂוֹ הָרָשָׁע אֲמַר הַקַּב"ה הָרִי אֲנִי מַכֶּהָ אֶת עֵינָיו וַיְהִי יוֹשֵׁב בְּתוֹף בֵּיתוֹ: לָזֶה
קָאֵמֶר הַחֲכָם עַל כְּרִחִיד צ"ל דְעֵינָיו בְּרֵאֲשׁוֹ שִׁיּוּכָל לְצֵאת לַחוּץ דָּאִם לֹא כֵּן מַהִיכֵן לִמַּד
בִּינָה דְלִיכָא לְמִימַר אִף שֶׁהִי סוּמָא מ"מ הֵלֶךְ בֵּין הַבְּרִיּוֹת דֹּא"כ וְדֹאִי שׁוּטָה הוּא שֶׁהָרִי
הַכְּסִיל בַּחֲשֵׁף הוֹלֵךְ כְּמוֹ שֶׁהַקְדָּמָנוּ דְלִכְךָ כְּהוּ עֵינָיו שֶׁל יִצְחָק שְׁלֹא יֵלֶךְ בֵּין הַבְּרִיּוֹת וֹא"כ
מִי שֶׁהוּא חָכָם בְּדֹאִי עֵינָיו בְּרֵאֲשׁוֹ וּק"ל: טוֹבִים הַשְּׁנִיִּים מִן הָאֶחָד אֲשֶׁר יֵשׁ לָהֶם שְׁכָר
טוֹב בְּעַמְלָם כִּי אִם יִפְּלוּ הָאֶחָד יָקִים אֶת חֲבִירוֹ וְגו' וַיֵּשׁ לְדִקְדָּק בְּפִסּוּק זֶה שְׁאֵמֶר כִּי אִם
יִפְּלוּ לְשׁוֹן רַבִּים דְּמִשְׁמַע שְׁנִיָּהֶם יִפְּלוּ וֹא"כ אִידֵּךְ אֲמַר אַח"כ הָאֶחָד יָקִים אֶת חֲבִירוֹ וְכִי
מֵאֲחֵר דְשְׁנִיָּהֶם נוֹפְלִים אִידֵּךְ אֶפְשָׁר שִׁיְקִימֵם א' אֶת חֲבִירוֹ: גַּם צָרִיד לְהַכִּין אִידֵּךְ מִתְרַמִּי
הַדְּבָר שִׁיְפְּלוּ שְׁנִיָּהֶם וְאִידֵּךְ יֵהִי עֲנִין זֶה שִׁיְקִימֵם אֶחָד אֶת חֲבִירוֹ וּבִתְרָגוּם כְּתִב ע"ז טָבִין
תְּרִין צְדִיקִיָּא כו' דִּי דְבָרִין בְּמִזְלָא כו' אֵין יְפוּל חַד מִנְהוֹן עַל עֶרְסָא וַיִּשְׁכּוּב מִרַע חֲדָא
יָקִים יֵת חֲבִרִי כו' וְדְבָרִיו צָרִיכִין בִּיאֹר מֵה עֲנִין מִזְל שְׁזָכַר כָּאֵן לְמַה שֶׁכְּתִב יְפוּל עַל
עֶרְסָא כו' מִצּוּרָף לָזֶה מֵה שְׁאֵמֶר הַכְּתוּב לְקַמֵּן בְּסִי ז' רָאָה זֶה מְצֵאתִי אֲמַר קִהְלֵת אַחַת
לְאַחַת לְמִצְוָא חֲשׁוֹבֹן וְגו' וְכָתִב בִּתְרָגוּם דִּין עֲנוּכְדָא דְאַשְׁכַּחִיתָ כו' כְּוֹנֵנַת מִזְלִיָּא חֲדָא חַד
עִם תְּבִרְתָּא לְמִשְׁכַּח חֲשׁוֹבֹן בְּנֵי אֲנָשָׁא מֵה יְהִי בְּסוֹפִיהוֹן ע"כ: גַּם דְּבָרִים אֱלוֹ סְתוּמִים
וְחִתוּמִים בְּאֵינָה עֲנִין הַכְּתוּב וְהַתְּרָגוּם מְדַבֵּר: וְנִרְאֶה לְפָרֵשׁ ע"ד מֵה דְאִיתָא בְּגִמְרָא ב"מ
דָּף ל' ע"ב תְּנִי רַב יוֹסֵף וְהוֹדַעַת לָהֶם אֶת הַדְּרָךְ כו' זֹו גְּמִילוּת חֲסִדִּים אֲשֶׁר יִלְכוּ בָּה זֶה
בִּיקוּר חוֹלִים וּפְרִידָה בְּגִמְרָא הֵינּוּ ג"ח וּמִשְׁנֵי לֹא נִצְרָכָא אֱלָא לְבֵן גִּילוֹ דְאֲמַר מָר בֶּן גִּילוֹ
נוֹטֵל אֶחָד מִשְׁשִׁים מִחֲלִיו וְאֶפְרִי הֵכִי מִיבְעִי לִי לְמִיזֵל: הָרִי חֲזִינוּ דְשְׁנֵי בְנֵי אָדָם שֶׁהֶם בְּנֵי
גִילוֹ (ר"ל בֶּר מִזְלִי) מֵה שְׁאִירַע לָזֶה אִירַע לָזֶה וְכִיּוֹצֵא בָּזֶה אֲמָרוּ בִּיבְמוֹת דָּף ק"ך ע"א
לְעֲנִין שׁוּמָא שְׁבָאָדָם דְלֹא הָיָה סִימָן לְהַעֲיִד עָלָיו דְּמִצּוֹי הוּא לְכָל בְּנֵי מִזְל א' כְּמוֹ שִׁישׁ
שׁוּמָא לָזֶה כִּי יֵשׁ לְבֵן גִּילוֹ: וְזֶהוּ שְׁרַמְז הַכְּתוּב כָּאֵן וְאֲמַר טוֹבִים הַשְּׁנִיִּים מִן הָאֶחָד ר"ל
שְׁנִיִּים שֶׁהֶם בְּנֵי מִזְלָא חֲדָא טוֹבִים.

כִּי אִם יְפוּל הָאֶחָד הֵינּוּ כְּדִמְפָּרֵשׁ הַתְּרָגוּם שְׁנַפֵּל לְמִשְׁכָּב עַל עֶרְס דְּוִי הָרִי יֵשׁ שְׁנֵי לְהַקִּים
אֶת חֲבִירוֹ כְּמוֹ שֶׁהַקְדָּמָנוּ דְּבֵן גִּילוֹ נוֹטֵל אֶחָד מִשְׁשִׁים מִחֲלִיו אֱלָא לְכַאוּרָה קִשָּׁה לְהַבִּין
אִידֵּךְ חֲבִירוֹ מִתְרַפָּא אֲמָנָם הָעֲנִין הוּא ע"ד מֵה שְׁאֵמֶר רז"ל בְּכֶמֶה דְּנוֹכְתָא הַמְתַּפְּלֵל עַל

חֲבִירוֹ וְהוּא צָרִיף לְאוֹתוֹ דָּבָר הוּא נֶעְנֶה תַּחֲלָה: עוֹד אָמְרוּ בְּגִמְרָא בְּרִכּוֹת דָּף נ"ה ע"ב
רָבָא כִּי הָיִי חֲלִישׁ יוֹמָא קָמָא אָמַר לְשִׁמְעוֹן טְרוּקוּ גְלִי (שְׁלֵא יִכְנָסוּ לְבִקְרוֹ) וּלְמַחֲרָא אָמַר
פּוּקוּ וְאַכְרִיזוּ עָלַי בְּשׁוּקָא רָבָא חֲלֵשׁ רָבָא חֲלֵשׁ מֵאֵן דְּרַחֲמִים לִי לִיבְעִי עָלַי רַחֲמֵי מַעֲתָה
נֶאֱמַר גְּבִי שְׁנִים שְׁהֵם בְּנֵי מִזְלֵי א' כְּשֶׁאֶחָד נֹפֵל לְמִשְׁכָּב בְּחֵלְיוֹ א"כ גַּם הַשְּׁנִי נֹפֵל דְּכֹן
גִּילּוֹ נֹטֵל אֶחָד מִשְׁשִׁים מִחֵלְיוֹ וְהֵינּוּ דְקָאֱמַר הַפְּתוּב כִּי אִם יִפְּלוּ לְשׁוֹן רַבִּים ר"ל דְּהֶאֱחָד
יִפּוֹל לְמִשְׁכָּב וְהַשְּׁנִי יָבוֹא לְבִקְרוֹ אֲזַי גַּם הוּא נֹפֵל שְׁנֵטֵל מִחֵלְיוֹ א' מִשְׁשִׁים אֲזַי הֶאֱחָד יָקִים
אֶת חֲבִירוֹ פִּירֵשׁ כֹּל אֶחָד מֵהֶם הַמִּתְפַּלֵּל עַל חֲבִירוֹ וְהוּא צָרִיף לְאוֹתוֹ דָּבָר הוּא נֶעְנֶה
תַּחֲלָה נִמְצָא ע"י דְּשִׁנְיָהֶם בְּנֵי מִזְלֵי א' יְכוּלִין לְהַקִּים זֶה אֶחָד זֶה ע"י שְׁכָל א' מִתְפַּלֵּל עַל
חֲבִירוֹ ע"ד שְׁאֲמְרוּ בְּגִמְרָא בְּרִכּוֹת דָּף ו' יְהִי לִי יְדִי וְאוֹקְמִי: לִפ"ז יֵשׁ לְפִרְשׁ מַה שְׁאֲמַר
הַפְּתוּב אַחַת לְאַחַת לְמִצְוָה חֲשָׁבוֹן וּמִתְרַגְּמִינֵן כּוֹנְנִית מִזְלֵיָא תָּדָא כו' רַמְזֵי בִּזְהָרָה דְּשִׁלְמָה
אָמַר בְּחֻנְתִּי וְרֵאִיתִי דְּמִזְלֵי שְׁעָה גוֹרֵם כֹּל הַנּוֹלָדִים בְּמִזְלֵי א' סוֹפֵן שְׁיָבוֹא לָהֶם מְקָרָה א'
שְׁהָרִי בֶן גִּילּוֹ נֹטֵל א' מִשְׁשִׁים מִחֵלְיוֹ וְכֹן לַעֲנִין הַשּׁוּמָא שְׁהַקְדַּמְנוּ לַעֲלִיל וְכִיּוֹצֵא בִּזְהָרָה
טוֹבָא וְדוּק: וּבְכֹן רֵאִיתִי רְשָׁעִים קְבוּרִים וְכֵאֵי וּמִמְקוֹם קְדוֹשׁ יִהְיוּ וַיִּשְׁתַּפְּחוּ בְּעִיר אֲשֶׁר
כֵּן עָשׂוּ וְגו' כָּבֵד נִתְחַבְּטוּ כֹּל הַמְּפָרְשִׁים בְּבִיאוֹר פְּסוּקָה זֶה גַּם רז"ל בְּגִמְרָא מִסְכַּת גִּיטִין
דָּף נ"ז ע"ב דְּרָשׁוּ אֶל תִּיקְרִי וַיִּשְׁתַּפְּחוּ אֶלָּא וַיִּשְׁתַּפְּחוּ כו' וְכֹן פִּירֵשׁ"י וְלַעֲנִין הַכְּתִיב הִבִּיא
רִשׁ"י מַה שְׁאֲמְרוּ בְּמִדְרַשׁ אֲגָדָה וַיִּשְׁתַּפְּחוּ שְׁמֵם וְזִכְרָם מִן הָעִיר עֲצָמָה אֲשֶׁר כֵּן עָשׂוּ כו'
אָמְנָם אֵין הַמְּקָרָא יוֹצֵא מִיָּדִי פְּשׁוּטוֹ לְכֹן אֶעְנֶה אִף אֲנִי חֲלָקִי דְלַעֲנִי"ד נִרְאֶה לְפִרְשׁ ע"ד
מַה דְּאִיתָא בְּמִדְרַשׁ רַבָּה גְּבִי מַעֲשֶׂה בֵּר' שְׁמִצָּא גִלְגָּלֶת אַחַת שְׁנִתְגַּלְגְּלָה וְקִבְרָה וְחִזְרָה
וְנִתְגַּלְגְּלָה אָמַר הָאִי מוֹכֵנֶת לַעֲשׂוֹת שְׁלִיחוּתָהּ כו' וְנִתְגַּלְגְּלָה הַדְּבָר שְׁנִכְשֵׁל בָּהּ אָדָם א' וְנִפְּלָה
וּמֵת כו' עוֹד רָאָה נָחֵשׁ א' וְהָיִי רַדְף לִי מֵהָאִי סִטֵּר וְחִזְרָה מֵהָהוּא סִטֵּר כו' אָמַר הָאִי
מוֹכֵנֶת לַעֲשׂוֹת שְׁלִיחוּתָהּ מִיִּדְּנִפְלָה הַבְּרָה בְּעִיר פְּלוּנִי בֶן פְּלוּנִי נִשְׁכּוֹ לַחֹשׁ (וְהָהוּא גִלְגָּלֶת
שְׁהַקְדַּמְנוּ לַעֲלִיל הָיִי מֵאָדָם רְשָׁע ע"ד מַה שְׁאֲמְרוּ בְּפִרְקֵי אֲבוֹת אִף הוּא רָאָה גִלְגָּלֶת א' כו'
וּא"ל עַל דְּאִטְפֵּת אִטְפּוּף כו' מ"כ) וְזֶהוּ שְׁרִמְזֵי הַפְּתוּב כָּאֵן וּבְכֹן רֵאִיתִי רְשָׁעִים קְבוּרִים
בָּאִים רַמְזֵי פְּדִירָה הָאִי גִלְגָּלֶת דֶּהָהוּא רְשָׁע שְׁרָאָה וְקִבְרָה וְחִזְרָה וְנִתְגַּלְגְּלָה וּבָאָה מִמְקוֹם
קְדוֹשׁ יִהְיוּ תִּיבֵת קְדוֹשׁ יֵשׁ פִּירֵשׁ מִלְשׁוֹן הַזְּמִנָּה וְהַכְּנָה ר"ל שְׁמוּכֵן וּמִזְמֵן לַעֲשׂוֹת
שְׁלִיחוּתוֹ וַיִּשְׁתַּפְּחוּ בְּעִיר כֵּן עָשׂוּ פִּירֵשׁ שֶׁאֵחָד כֹּל נִשְׁתַּפְּחוּ וְנִמְצָא בְּעִיר שְׁכֵן הָיִי פְּדִירָה
שְׁאֲמְרוּ בְּמִדְרַשׁ מִיִּדְּנִפְלָה הַבְּרָה בְּעִיר שְׁכָף וְכָף נַעֲשֶׂה הַמַּעֲשֶׂה וּק"ל: עַד אֲשֶׁר לֹא יִרְתֹּק
חֶבֶל הַפֶּסֶף וְתִרְצֵן גִּלְתֵּי הַזֶּהָב וְתִשְׁבֵּר, כִּד עַל הַמְּבוּעַ וְנִרְצֵן הַגִּלְגָּל אֶל הַבּוֹר וְאִיתָא בְּמִדְרַשׁ
עַד אֲשֶׁר לֹא יִרְתֹּק חֶבֶל הַפֶּסֶף זֶה הוּא חוּט שֶׁל שְׁדֵרָה וְתִרְצֵן גִּלְתֵּי הַזֶּהָב זֶה הַגִּלְגָּלֶת
וְתִשְׁבֵּר כִּד עַל הַמְּבוּעַ זֶה פְּרִיסוֹ שֶׁל אָדָם לְאַחֵר שְׁלִשָּׁה יָמִים פְּרִיסוֹ נִבְקָעַת וּמוֹסְרָת לָפָה
וְאוֹמְרָת לִי הֵא לָף מַה שְׁגִזְזִיתָ וְחִמְסִיתָ וְנִתְּתָ בִּי ע"כ: וְתַחֲלָה צָרִיף לְדַקְדֹּק לָמָּה הַתַּחֲלִיל
תַּחֲלָה בְּחֶבֶל הַפֶּסֶף שֶׁהוּא חוּט הַשְׁדֵרָה וְאֵחָד"כ פְּתִיב גִּלְתֵּי הַזֶּהָב שֶׁהוּא הַגִּלְגָּלֶת אֲדִרְבָּה
תַּחֲלָה הָיִי לִי לְמִיכְתָּב עֲנִין הַגִּלְגָּלֶת וְאֵחָד"כ חוּט הַשְׁדֵרָה דָּאֵז הָיִי פְּסִדָּר כְּמוֹ שְׁכַתֵּב בְּטוֹר
י"ד ס' כ"ט שְׁפִיזָר דִּינִי הָרֵאשׁ תַּחֲלָה דִּירָה הַלּוּף הַבְּהֵמָה וְאֵחָד"כ דִּינִי הַשְׁדֵרָה וְאֵחָד"כ
הַפְּרִס: תּוֹ קָשָׁה מַה שְׁפִינִים בְּמִדְרַשׁ לְאַחֵר שְׁלִשָּׁה יָמִים פְּרִיסוֹ שֶׁל אָדָם נִבְקָעַת כו' מַה
עֲנִין זֶה לְכָאֵן: וְשֶׁאֵר סְפִיקוֹת שְׁבַעֲנִין זֶה אֵין לְדַקְדֹּק אֲחֵרֵיהֶן וַיִּבְנְאוּרֵי מֵאֲלִיָּהוּ: וְנִקְדִּים
מַה דְּאִיתָא בְּגִמְרָא חוּלִין דָּף נ"ה ע"ב הַעֲיִד ר' אוֹשְׁעִיָא כו' עַל הַגְּלוּדָה (בְּהֵמָה שְׁנִיטֵל
עוֹרָה אוֹ מִחֲמַת שְׁחִין אוֹ מִחֲמַת מְלֶאכָה וְלֹא נִשְׁתַּפֵּיר כְּלוּם) שֶׁהִיא פְּסוּלָה (ר"ל טְרִיפָה)

ואם נשתייר בו כסלע כשיקרה דעל ידי אותו השיור היא מעלה ארוכה ומתרפאת) ומפרש רב יהודה אמר שמואל והוא דנשתייר על פני השדרה כולה: עוד אמרו שם דף נ' ע"ב גבי פרס אמר רב אסי נקדרה כסלע טריפה (פירש"י נקדרה כמין ארובה עגולה ורוחב הקדירה כסלע מטבע רחב הוא) ומפרש שם ר' חייא בר אבא כסלע פשרה יתר מכסלע טריפה: וגבי גולגלת שלימה דקיימ"ל שמשמאה באהל תנו כמה חסרון בגולגלת ולא תהא משמאה כדי שינטל מן החי וימות כו' ומפרש רב שהוא עד כסלע ואמר רב יהודה אמר שמואל וכן לטריף' (ועיין בתוספת חולין דף מ"ב ע"ב ד"ה ואמר רב יהודה כו') הרי עיינו הרואות ושמעינו מהא דהגלגלת וחוט השדרה (ר"ל עור שעל פני השדרה) והפרס שיעור אחד לשלשתו דהיינו כסלע אלא שיש חילוק ביניהם דהגלגלת והפרס שיעורו כסלע פירוש אם נחסר מהם כסלע אז הוי טריפה מה שאין כן בחוט השדרה דכסלע כשיקרה יתר מכסלע טריפה: וזהו שרמז הפתוב פאן וקחשיב להני שלשה בפסוק אחד משום דדמיין להדדי לענין שיעור כסלע והתחיל בחוט השדרה ברישא ואמר עד אשר לא ירתק חבל הפסוף זה חוט השדרה ר"ל רמז בזה שאם נטל העור ולא נשתייר על פני השדרה כולה כסלע טריפה ולכך פתיב ברישא עד אשר לא ירתק חבל הפסוף לפי שבשדרה כסלע מציל מכשיר וגבי הני תרתי הגולגלת והפרס אם נחסר כסלע טריפה.

לכן פתיב באופן זה השיעור שהוא עד אשר לא ירתק דהיינו סלע דזהו השיעור שמציל מוהרתק וזה כשיעור ותרץ גלת הזהב זה הגלגלת ולשון ותרץ קאי על גלגלת שנחבסה וכן הוא שיעור ותשבר הפד על המבוע זהו הפרס ** (הג"ה וזהו שמסיים במדרש דכריסו נבקעת וזורקין הפרש על פניו כו' ללמדינו בא דעל פרס החיצון קאי ולא על פרס הפנימי ואמר נבקעת היינו לארכו והוא טפח בגדולה ובקטנה ברובו) (שהוא שיעור שאם תמתח תעמוד על סלע) כדאיתא שם בגמרא (דיוק:)** כל אלו שלשה שיעורו כסלע ולכך רמז על הגלגלת והפרס גבי הדדי משום דדינם שנה דכסלע נטיף בהו ועוד בשניהם מצטרפין בשנה דבנקב אחד ארוך מצרף למלא מקדח ובכרס נקדר לארכו מצרפין אלו הי' עגול הי' כסלע מה שאין כן בעור שניטל על גבי השדרה אמרו בגמרא אריף וקטין לא סגי וצריף כסלע על פני כולה ודוק היטיב: ועוד לאלוק מילין ליתן טעם דנקט גלגלת באמצע משום דנמשך למעלה ולמטה דסלע מצומצם להיתר לא מצרף ולאיסור מצרף ובגלגלת יש סלע היתר לענין טומאה ולאיסור לענין טריפות וא"כ לענין היתר נמשך גלגלת למעלה לדמות לשדרה דשם היתר דסלע מציל בגלגלה וגם נמשך למטה לפרס לענין איסור טריפות (אלא דיש להקשות שהרי גם בגלגלה יש איסור דאם כ העור שלימה וניטל על פני השדרה לכד כסלע הוי לאיסור לכך נראה דהראשון עיקר ולא פתבתי אלא לחידושי בעלמא) ודוק ישמע חכם ויוסיף לקח: סליק מגילת קהלת.

מגילת אסתר המלך מהודו ועד כוש שבע ועשרים ומאה מדינה איתא במדרש ר' עקיבא הי' דורש ונתנמנו התלמידים בקש לעוררן אמר מה זכתה אסתר למלך על שבע ועשרים ומאה מדינה אלא כך אמר הקב"ה תבא אסתר בתה של שרה שחיתה שבע ועשרים ומאה שנה ותמלך על שבע ועשרים ומאה מדינה ע"כ: וכבר נתחבטו כל הדורשנים לפרש ענין זה מה ראה ר' עקיבא לדרוש עכשיו דרוש זה בשעה שפא לעוררן: לכן אענה אף אני חלקי בדרך הקרוב לפשוטו לפרש ע"ד מה דאיתא בגמרא מגילה דף כ"ח ע"א שאנו תלמידיו את ר' זירא כמה הארכת ימים א"ל לא ישנתי בבית המדרש לא שינת עראי

ולא שינת קבע כו' עוד אמרו בגמרא יומא דף ע"ז גבי הא דכתיב שאמר דניאל ושר מלך
פרס עומד לנגדי וגו' אמר להם כתבו לי ישראל בכרגא (כסף גולגלתא) כתבו לי א"ל
כתבו לי רבנן בכרגא כתבו לי בעידנא דבעי למיחתם לי עמד גבריאל מאחורי הפרגוד
ואמר שוא לכם משפמי קום וגו' כן יתן לידידו שינה אמר ר' יצחק אלו נשותיהן של
תלמידי חכמים שמנודות שינה מעיניהן בעולם הזה וזכות לחיי עולם הפא כו' הרי חזינו
דבזכות שאין מתנמנין בבית המדרש זוכין לאריכת ימים גם ע"י זכות נשי תלמידי
חכמים לא אתיהיבו רבנן לשר מלך פרס: וזהו הענין מה שבאה התשועה לישראל ע"י
שנודה שנת המלך ואמרו בגמרא מגילה דף ט"ו ע"ב אמר ר' תנחום נודה שנת מלכו
של עולם ורבנן אמרי נדדו עליונים ותחתונים כו' הפנונה בזה ע"י שנדדו התחתונים
ר"ל זכות ת"ח ונשותיהן שמנדין שינה מעיניהם נדדו העליונים וניצלו מגזירת
אחשוורוש מלך פרס כדרך שאמר גבריאל לשר צבא מלך סרס שוא לכם משפמי קום
(רמז על המן שהשכים לאמור למלך לתלות את מרדכי) כן יתן לידידו שנה כו' עמדה
להן לישראל זכות מרדכי ואסתר שהי' מנדין שינה בעה"ז ולכך נקראה אסתר אילת
השחר (ע"ד מה שאמר דוד אעירה שחר ולא השחר מעיר אותי כו') ובזה תבין מה
דאיתא בגמרא מגילה דף י"ג ע"א ר' יהושע בן קרחה אומר אסתר ירקרקת היתה וחוט
של חסד משוב עליה כו' הפנונה בזה ע"ד מה דאיתא בגמרא חגיגה דף י"ב ע"א אמר
ריש לקיש כל העוסק בתורה בלילה הקב"ה מושך עליו חוט של חסד ביום שנאמר יומם
יצנה ה' חסדו וגו' מה טעם יצנה ה' חסדו מושם דבליילה שירה עמי משום דדרך המנדד
שינתו בלילה ראוי להיות פניו זועפות וזהו הענין מה שעשה אחשוורוש הנחה למדינות
לאחר שנשא את אסתר ופירש"י לכבודה הניח להם מן המס שעליהן: אפשר לפרש ע"ד
מה דמסיים שם בגמרא דיומא ע"י זכות נשותיהן של ת"ח כו' נתגלגל הדבר דלא יהבו
לשר מלך פרס רבנן לכרגא ואימחקי האי פיתקא דכתבי לי' והיינו דאיכא במלכותא
דפרש איכא דיהבי כרגא ואיכא דלא יהבי וכו' מטעם זה כשנשא את אסתר שנקראת
אילת השחר שמנדדת שינה עשה הנחה למדינות וזהו וישם למרדכי על המס לפי שעסק
בתורה ופטר מכרגא ודוק: ובזה יבואר מה שהזכיר ר' עקיבא דרשה זו בפעם שהיו
התלמידים מתנממין היינו לרמז להם שע"י שהת"ח מנדין שינה מעיניהם זוכין
לאריכת ימים וגם ע"י זכות זה לא אתיהיבו רבנן לכרגא לשר מלך פרס וזכתה אסתר
למלוך על קכ"ז מדינות במלכות פרס בשביל שהאריכה שנה קכ"ז שנים ודוק ישמע
חכם ויוסיף לקח: ועוד לאלוק מילין ליתן טעם לשבח שזכתה אסתר למלוך על מאה
ועשרים [ושבע] מדינה ותחלה נבאר המושך הפסוקי בתלים סימן כ"ב ומה שדרשו רז"ל
עליהם כתיב למנצח על אילת השחר ואיתא בירושלמי דברכות למה נמשלה אסתר
לאילה אמר ר' יהודה בר ר' סימון בית שיש בו נחשים מביאין קרן של אילה ומעשנין
בתוכו ומיד הנחשים בורחי' כך כשבאת אסתר ברח המן: אלי למה עזבתני, ודרשו רז"ל
בגמרא מגילה דף ט"ו ע"ב אמר ר' לוי פיון שהגיעה אסתר לבית עכו"ם נסתלקה השכינה
הימנה ואמרה אל אלי למה עזבתני שמה אתה דן על שוגג כמזיד ועל אונס פרצון או
שמה על שקראתיו פלב שנאמר מחרב נפשי מיד פלב יחידתי חזרתו וקראתו ארי'
שנאמר הושיעני מפי ארי' וגו' ובמדרש אמרו למה אמרה אלי שני פעמים אלי בים
אלי בסיני למה עזבתני למה נשתנו עלי סדרן של אמהות מה שנה אפנו על ידי שעזבה

פרעה לילה אחת לקה הוא וכל ביתו בנגעים ואני נתונה בחיקו של רשע כל השנים הללו ואין אתה עושה לי נסים ע"כ הפסוקים ומאמרי חז"ל: ודברים אלו נדאי צריכין ביאור לחבר ענין זה לזה ואין צריך לדקדק בהן.

כי יבוארו מאליהן: ונקדים מה דאיתא בגמרא סנהדרין דף ע"ד ע"ב גבי הא דאמר ר' יוחנן דבריהם אפילו על מצנה קלה שבתורה יהרג ואל יעבור דכתיב ונקדשתי בתוך בני ישראל כו' ופריך בגמרא והא אסתר פרהסיא הוי (פירש"י ונבעלה לכוהן ולא מסרה נפשה לקטלא) ומשני אמר אביי אסתר קרקע עולם היתה (פירש"י היא אינה עושה מעשה הוא עושה בה מעשה) והקשו בתוספת תימא דהוי לאקשוני הא עריות ובזה לכולי עלמא צריך שיהרג ואל יעבור ותיגר ר"ת דאין חייבין מיתה על בעילת כותי משום דרחמנא אפקרי' לזרע' דכותי כו' ורבינו יצחק הוכיח דעל פרחיך בביאת כותי נאסרת לבעל ולא חשיבה בביאת בהמה דאעפ"י שביאת בהמה אינה נפסלת דאין זנות לבהמה מ"מ בביאת כותי נאסרת לבעלה ונפסלת לכהונה וכיון דנאסרת לבעל אסורה לבעל והא דלא פריך והא אסתר עריות הווי היינו משום דקים לי דאיהי האי טעמא דקרקע עולם לענין דלא מחייבה למסור עצמה משום עריות כו' אבל לענין חלול השם לא ס"ד דמהני טעמא דקרקע עולם והא ופריך בגמרא דיבמות דף ק"ג ע"א גבי יעל דאמר ר' יוחנן שבע בעילות בעל אותו רשע (סיסרא) ליעל ופריך והא קא מיתהני מעבירה ומשני טובתן של רשעים רעה היא אצל צדיקים משום דקא שדי בה זונהמא דאמר ר' יוחנן כשפא נחש על חנה הטיל בה זונהמא ישראל שעמדו על הר סיני פסקה ונהמתן כותים שלא עמדו על הר סיני לא פסקה ונהמתן כו' לא בעי למימר דמהאי טעמא הי' לה למסור עצמה אעפ"י שהיא קרקע עולם משום דהנאה חשיבה מעשה דכתיב ונכרתו הנפשות העושות כו' אלא הכי קא פריך התם על מה שהכתוב משבחה ואמר מנשים באהל תבונך שרה רבקה רחל ולא פדאמרי' בגזיר דף ס"ג משום הכי פריך והא יעל גמי מתהני והשתא ניחא שהכתוב משבחה משום דלא נהנית דאם היתה אנוסה במה משבחה ע"כ תוכן דברי תוספת הצריכין לענינינו: יבוארו הפסוקים ודברי רז"ל מעתה באר היטיב והכי קאמר הכתוב למנצח על אילת השחר פירוש דאסתר נמשלה לאילה דבית שיש בו נחשים מוציאים אותן ע"י קרן של אילה כן אסתר פסקה ממנה ונהמת הנחש וזהו שאמרה אלי בים אלי בסיני רמזה בזה ד' ישראל שעמדו על הר סיני פסקה מהן ונהמת הנחש אמנם לאחר שבא עלי' אחשוורוש הטיל בה ונהמה מחדש ולא היתה מתהני מעבירה כדרך שאמרו גבי יעל דמשבחה הכתוב ואמר מנשים באהל תבונך משום דשדי בה ונהמה ורעה היא לגבה וא"כ כשירה היא לבעל והיינו דקאמרה למה עזבתני למה נשתנו עלי סדרן של אמהות ר"ל מה נשתנתה היא מיכל דמשבחה הכתוב מנשים באהל תבונך שהן שרה רבקה רחל ולא נהלא גם אסתר לא נהנית מעביר' כדאמרו וזהו שרמזו רז"ל בגמרא שדרשו על זה בשעצה שהגיע אסתר לבית עכו"ם כו' אמרה שמא אתה דן על שוגג כמזיד ועל אונס כרצון דלפי מה שנתבאר לעיל כשירה היא משום דאשה קרקע עולם היא ולא עשתה מעשה וגם לא נהנית מעבירה ולא קרינו בה הנפשות העושות והיינו דכתיב סמיה לי' ואתה קדוש יושב תהלות ישראל וגו' רמזה בזה דאף ע"ג דהני פרהסיא ומיחייבא למימסרה נפשה משום קדושת השם דכתיב ונקדשתי בתוך בני ישראל הואיל דקרקע עולם היא כדאמרי' לא מיחייבה למימסר נפשה ודוק: בזה

תבין ותשכיל מה שאמרו בגמרא על אסתר שאמרה או שמא על שקראתיו כלב שנאמר מיד כלב יחידתי חזרתו וקראתו ארי' שנ' הושיעני מפי ארי' כו' ודבר זה אין לו שחר איד סליק אדעתה' שיהי' לה חטא בדבר זה שקראתיו כלב: ולדרכינו יתיישב בטוב טעם ודעת ונקדים מה דאיתא בגמרא יבמות דף נ"ט ע"ב אמר לי' רבא לרב אשי מנא הא מילתא דאמרי רבנן אין זנות לבהמה דכתיב לא תביא אתנן זונה ומחיר כלב ותנן אתנן כלב (פירש"י שאם אמר אדם לזונה הילך טלה זה והפעלי לכלבי) ומחיר זונה (שהחליף זונה בטלה) מותרין משום שנאמר גם שניהם שנים ולא ארבעה (ופירש"י ומדשרי אתנן כלב אלמא לאו זנות הוא) ושם מעשה ריבה אחת שרבעה כלב פופרי מאחרי' והכשירה רבי לכהונה כו' שמעינן מהא דאין זנות לבהמה לאסור על בעלה וילפינן לה מאתנן כלב והנה מתחלה קא סלקא אדעתה דאסתר דמטעם זה אינה אסורה היא לבעל משום דביאת כותי הוי כביאת בהמה כמו דסלקא אדעתה' דר"ת אמנם לאחר שראתה שנסתלקה השכינה סברה דאין תירץ מספיק דאע"ג דאין זנות לבהמה מ"מ ביאת כותי אוסרת לבעל כדמסיק רבינו יצחק בתוספת שהקדמנו לעיל אלא מ"מ למסקנת הגמרא דאמר אבבי אסתר קרקע עולם הוי א"כ אין כאן בית מיוחד כלל וזהו שאמרה אסתר שמא על שקראתיו כלב כו' פירש שמא חטאתי על שלא מסרתי נפשי משום עריות ובתחלה סבור הייתי דכשירה אני משום שקראתיו כלב ר"ל ביאת כותי הוי כביאת בהמה דקיי"ל אין זנות לבהמה וילפי לה מאתנן כלב ועכשיו אני רואה דשלא כדין עשיתי דאין תירוצ' זה מספיק דאע"ג דאין ביאת בהמה אוסרת על הבעל מ"מ כביאת כותי נאסרת כדאמרן לזה באה אסתר לתרץ דבריה אח"כ שחזרתו וקראתו ארי' כו' והיינו ע"ד מה שאמר הפתוב בסימן זה פארי ידי ורגלי ופירש באילה שלוחה דהארי מקיף ועושה עיגול בזנבו וכל חיות ובהמות שנכנסות תוך פיגול זה מאספות ידיהן ורגליהן ולא יוכלו לנענעם כו' ולפי דרכינו רמזה בזה שהיתה כבושה תחת יד אחשוורוש דקרקע עולם היא ולא מיקרי נפשות העושות שהרי קרקע עולם היא ואינה מחויבת למימסר נפשה כדאמרן: אלא אי קשיא הא קשיא דכאן משמע בהדיא בגמרא דאסתר אנוסה הוי כמו שהקדמנו לעיל ובגמרא קידושין דף ב' ע"ב אמרו תנאי ר' שמעון אומר מפני מה אמרה תורה.

כי יקח איש אשה ולא כתיב כי תלקח אשה לאיש מפני שדרכו של איש לחזור על אשה ואין דרכה של אשה לחזור על איש כו' משמע דכל מקום דכתיב ותלקח פירושו שהיא מהזרת אחריו ונהרי כתיב ותלקח אסתר אפי' הכי אמרינן דאנוסה הנה ואפשר לתרץ דלכך העיד הפתוב כאן שזכתה אסתר שתמלך על כח"ז מדינות כנגד שני חיי שרה ללמדינו דגם אסתר אנוסה הוי כשרה דכתיב בה ותקח בית פרעה.

והא דכתיב כאן ותלקח היינו ע"י שלים דלכך אמרו בקידושין דף מ"ב ע"א האיש מקדש בו ובשלוחו ומוקי לה בגמרא מצנה בו יותר מבשלוחו כו' היינו משום דכתוב כי יקח דמשמע בעצמו ולא ע"י שלים והענין הוא שזכתה למלך על כח"ז מדינות היינו ע"ד מה דמצינו דיש רנ"ב אפרכיות בעולם ואחשוורוש מלך בחצי כיפה עם מלכות פרס שהוא מלשון פרוסה ר"ל חצי עיגול ואסתר היא מלשון אסתהר כדאיתא בגמרא דף י"ג ע"א ר"ל חצי פיגול לבנה ויש באשה רנ"ב אברים ואסתר קרקעית עולם היתה לכך משלה בחצי כדור עולם ודוק: והשתיה כדת אין אונס איתא בגמרא מגילה דף י"ב ע"ב והשתיה כדת אמר רב ענן משום ר' מאיר כדת של תורה מה דת של תורה אכילה מרובה

מִשְׁתִּי אֶף סֶעֱנֹדְתוֹ שֶׁל אוֹתוֹ רָשָׁע אֲכִילְתוּ מִרְנוּבָה מִשְׁתִּי: וְלִכְאוּרָה יֵשׁ לְהַקְשׁוֹת מֶהָא דְאִיתָא בְּגִמְרָ' גִּיטִין דָּף ע' ע"א אָמַר אֲלֵיהּ לר' נָתַן אֶכּוֹל שְׁלִישׁ וּשְׁתָּה שְׁלִישׁ וְהִנִּיחַ שְׁלִישׁ (פִּירֵשׁ"י מָלֵא מַעֲיָה שְׁלִישׁ בְּאֲכִילָה וּשְׁלִישׁ בְּשִׁתִּי וְהִנַּח שְׁלִישׁ בְּטֶנְיָה רִיקָם) לְכַשְׁתַּכְעֹס תַּעֲמֹד עַל מִלּוּאָה אֲבָל אִם תִּמְלֵא מַפְעִיָּה אֲכִילָה וּשְׁתִּי אִזּוֹ כַּשְׁתַּכְעֹס תִּבְקַע) ע"כ: וְלִפִּי מ"ש כָּאֵן דְּאֲכִילְתוּ מִרְנוּבָה מִשְׁתִּי א"כ הָאִיךְ מְקוּם כַּעַס יָנוּחַ וְשָׂמָא תֵּאמַר דְּהִשְׁתִּי יִפְחֹת מִשְׁלִישׁ א"כ פֶּגֶם בְּסַעֲוֹדָה:.

וְאִפְשָׁר לְפָרֵשׁ בְּדֶרֶךְ הַלְצָה דְּזִהוּ שְׂבָא הַפְּתוּב כְּמַתְרִץ וְאָמַר פִּי כֵּן יִסַּד הַמֶּלֶךְ לַעֲשׂוֹת כַּרְצוֹן אִישׁ וְאִישׁ וְכִינוֹן שְׁנַעֲשֶׂה רְצוֹן כָּל אֶחָד וְאֶחָד לִיכָא כַּעַס וְשִׁפּוּר יָכוֹל לְהַרְבוֹת בְּאֲכִילָה יוֹתֵר מִשְׁלִישׁ וּק"ל: וַיְהִי אֲנוּמֵן אֶת הַדְּסָה וְגו' בְּגִמְרָא מְגִילָה דָּף י"ג ע"א תִּנְיָא ר' מֵאִיר אוֹמֵר אֶסְתֵּר שָׂמָה וְלָמָּה נִקְרְאָת הַדְּסָה עַל שֵׁם הַצְּדִיקִים שְׁנִקְרְאוּ הַדְּסִים וְכֵן הוּא אוֹמֵר וְהוּא עוֹמֵד בֵּין הַהַדְּסִים אֲשֶׁר בְּמַצּוֹלָה (פִּירֵשׁ"י בֵּין צְדִיקִים שְׁגָלוּ לְבָבָל וּר"ל לְדִנְיָאֵל חֲנַנְיָא מִישָׁאֵל וְעִזְרָיָה) ר' יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קֶרְחָה אוֹמֵר אֶסְתֵּר יִרְקֶרֶת הָיְתָה (פִּירֵשׁ"י כַּהֲדָס) אֲלֵא חוּט שֶׁל חֶסֶד מְשׁוּף עָלֶי מִהַקְדוּשׁ ב"ה (פִּירֵשׁ"י וְלִכְךָ הָיְתָה נִרְאִית יָפָה לְאֻמּוֹת וְלֹאחֲשׁוּרוֹשׁ) וַיִּשְׁנֶה וְאֶת נַעֲרוֹתֶיהָ לְטוֹב ר' יוֹחָנָן אָמַר שְׁהֶאֱכִילָם זֶרַעוֹנִים וְכֵן הוּא אוֹמֵר וַיְהִי הַמֶּלֶצֶר נוֹשֵׂא אֶת פֶּת בָּגָם וַיֵּין מִשְׁתִּיהֶם וְנוֹתֵן לָהֶם זֶרַעוֹנִים (וּפִירֵשׁ"י וְכֵן הוּא אוֹמֵר שְׁהֶזַרְעוֹנִים טוֹב לְצְדִיקִים לְהַבְדִּיל עֲצָמָן מִמֶּאֱכָל טָמֵא דְכֹתִיב וַיְהִי הַמֶּלֶצֶר וְגוֹי וְכֹתִיב בְּהָהוּא עֲנִיָּא וְלִמְקַצֵּת יָמִים עֲשָׂרָה נִרְאָה מִרְאִיהֶם טוֹב וּבִרְאִי בָּשָׂר ע"כ): הִנֵּה בְּמֵאֵר הִנֵּה יֵשׁ לְדַקְדָּק בּוֹ טוֹבָא וְלֹאֲהַבֵּת הַקְּצוּר אֵינֶנִּי רִשָּׁאִי לְהַאֲרִיךְ וְסִמְכָתִי עַל הַמַּעֲיָיִן שֶׁיֵּבִין מִדַּעְתּוֹ מֵאִי דְקִשְׁיָא לֹן בְּגוּז': וְנֵאמַר דָּאָף ע"ג דְּבִגְמֵרָא הוֹפְסָא בְּכִמָּה עֲנִינִים בֵּין אֵלּוּ שְׁלֹשָׁה דְרָשׁוֹת שְׂאֵמַר ר' מֵאִיר וּר' יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קֶרְחָה וּר' יוֹחָנָן שְׁהַקְדַּמְנוּ לַעֲלִי מ"מ יֵשׁ לְפָרֵשׁ דְּכּוֹלְהוּ בְּחֻדָּא שְׁיֵטָא קִיָּמָא וּר' יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קֶרְחָה בָּא לְמַלְאוֹת דְּבָרֵי ר' מֵאִיר וְכֵן ר' יוֹחָנָן בָּא וּמִילָא אֶת דְּבָרֵי ר' יְהוֹשֻׁעַ וּשְׁלֹשָׁתָן צְדָקוֹ יִחֲדִיו: וְהַעֲנִין הוּא כּוֹד דַּר' מֵאִיר אָמַר לָמָּה נִקְרָא שָׂמָה הַדְּסָה עַל שֵׁם הַצְּדִיקִים דְּנִיָּאֵל חֲנַנְיָא מִישָׁאֵל וְעִזְרָיָא שְׁנִקְרְאוּ ג"כ הַדְּסִים וּמִפְּרֵשׁ ר' יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קֶרְחָה וְכָל כּוֹד לָמָּה נִקְרְאוּ הֵם הַדְּסִים וְאָמַר אֶסְתֵּר יִרְקֶרֶת הָיְתָה כַּהֲדָס וּא"כ כָּל אֵלּוּ הַצְּדִיקִים.

ע"י שְׂמַאֲכָלָם הִי זֶרַעוֹנִים לְפִיכּוֹד אֶסְתֵּר וְכֵן דְּנִיָּאֵל וְחִבְרִיּוֹ כּוֹלָם יְרוּקִים הִיוּ כַּהֲדָס אֲלֵא גַם הִי בְּאֶסְתֵּר שְׁנֵאמַר וַתְּהִי אֶסְתֵּר נוֹשֵׂאת חַן וְגו' דְּמִשְׁמַע בְּאֻמַּת לֹא הָיְתָה יִפְתַּת תֹּאֵר וְכֵן בְּדִנְיָאֵל וְחִבְרִיּוֹ כְּתִיב נִרְאָה מִרְאִיהֶם טוֹב הָאִי מִלֵּת נִרְאָה מִיּוֹתֵר הוּא אֲלֵא הָכִי קָאמַר הַפְּתוּב דְּבַעֲצָם לֹא הִי מִרְאִיהֶן יָפָה וְטוֹב אֲלֵא בְּעֵינֵי הַמֶּלֶךְ וּבְעֵינֵי הַמֶּלֶצֶר הִי נִרְאָה טוֹב שְׁמִשְׁוֹף הַקַּב"ה עָלֶיהֶן חֵן בְּדֶרֶךְ שְׂאֵמַר כָּאֵן גַּבִּי אֶסְתֵּר שְׁהִיְתָה נִרְאִית בְּעֵינֵי הָאֻמּוֹת וּבְעֵינֵי אַחֲשׁוּרוֹשׁ לִיִּפְתַּת תּוֹאֵר ע"י הַחֵן שְׁהִיְתָה נוֹשֵׂאת וְהִינֵנוּ דְקָאמַר ר' יוֹחָנָן שְׁהֶאֱכִילָם זֶרַעוֹנִים וְכֵן הוּא אוֹמֵר וַיְהִי הַמֶּלֶצֶר וְגו' וּפִירֵשׁ"י דְכֹתִיב בְּתִרְגִּי נִרְאָה מִרְאִיהֶם טוֹב דְּלִפִּי פְשׁוּטוֹ לָמָּה הִבִּיא מִקְרָא זֶה אֲבָל לְדַרְכֵינוּ נִיחָא שְׁפִיר דְּכָא לְלַמְדֵינוּ דְּפִירוֹשׁ נִרְאָה טוֹב ר"ל בְּאֻמַּת לֹא הִי מִרְאִיהֶם טוֹב וְיָפָה אֲלֵא שְׁהִי נִרְאָה כְּאֵלּוּ טוֹב וְכַדְפְּרִישִׁית דּוֹק הִיטִיב: יִשְׁנוּ עִם אֶחָד מִפְּנוֹר וּמִפְּנוֹר בֵּין הָעַמִּים וְגו' וְלִמְלָךְ אֵין שְׁנָה לְהִנְיָחָם וְצָרִיךְ לְהִבִּין מַה הִי כְּוֹנֵנֶת הֶסֶן כְּזֶה שְׂאֵמַר מִפְּנוֹר וּמִפְּנוֹר וְגו' (וְעֵינֵינוּ מַה שְׁנֵאֲתָבָאֵר הִיטִיב ע"ז בְּפִרְשֵׁת שְׁמוֹת) תּוֹ יֵשׁ לְדַקְדָּק מַה שְׂאֵמַר וְלִמְלָךְ אֵין שְׁנָה וְגו' תִּקְיַבֵּת וְלִמְלָךְ הוּא מִיּוֹתֵר: וְנִקְדִּים מַה דְּאִיתָא בְּגִמְרָ' מִסְכַּת עֲכוּ"ם דָּף י' פ"ב גַּבִּי הָאִי מִלְכָּא דְהִנֵּי סְנִי לִיהוּדָאִי אָמַר לָהּ

לחשיבי מלכותי' מי שעלתה נִימָא בְּרַגְלוֹ (בְּשֵׁר מַת) יִקְטַעְנָה וְיִחְיָה (פִּי' וְיִבְרִיא) אוֹ
יִנְיָחָה וְיִצְטַעַר א"ל יִקְטַעְנָה וְיִחְיָה.

אָמַר לְהוּ קְטִיפָא בְּרַ שְׁלוֹם חָדָא דְלֹא יִכְלִית לְהוּ דְכְתִיב כִּי פְאַרְבַּע רוּחוֹת הַשָּׁמַיִם פְּרִשְׁתִּי
אֲתָכֶם מֵאֵי קָאָמַר אֲלִימָא דְבְּדְרִיתוֹ (שְׁפִיזָר אוֹתָם) בְּאַרְבַּע רוּחוֹת הַשָּׁמַיִם לִימָא בְּאַרְבַּע
מֵאֵי פְאַרְבַּע אֱלָא פֶּשֶׁם שְׂאֵי אֶפְשָׁר לְעוֹלָם בְּלִי רוּחוֹת כֶּף אֵי אֶפְשָׁר לְעוֹלָם בְּלֹא יִשְׂרָאֵל
וְעוֹד קָרְאוּ לָהּ מַלְכוּת קְטִיפָא (פִּירוּשׁ בְּשָׂאָר מַלְכִּיּוֹת יִתְקַיְמוּ יִשְׂרָאֵל וּבְמַלְכוּתָהּ יִהְיוּ
חֲסִירִים וְיִהְיֶה לָהּ גְּנָאִי בְּזָה) וְאִיתָא בְּגִמְרָא מְגִילָה דָּה י"א ע"א תְּנוּ רַבֵּנּוּ שְׁלֹשָׁה מְלָכִים
הֵם שְׁמֻלְכוּ בְּכִיפָה (תַּחַת כָּל כַּפַּת הַקַּרְקַע) וְאַחַד מֵהֶן אַחְשָׁנוּרִישׁ: לְפִי זֶה הָכִי קָאָמַר הֵן
יִשְׁנוּ עִם אֶחָד מִפְּנוֹר וּמִפְּנוֹר בֵּין הָעַמִּים פִּירוּשׁ מֵאַחַר דְּחִזְיָנָן שֶׁהוּא מִפְּנוֹר וּמִפְּנוֹר עַל
כְּרַחֲמֵיהּ הָא דְכְתִיב כִּי פְאַרְבַּע רוּחוֹת הַשָּׁמַיִם פְּרִשְׁתִּי אֲתָכֶם פִּירוּשׁוֹ כְּפִשּׁוּטוֹ שְׂיִהְיוּ
מִפְּנוֹרִים וּמִפְּנוֹרִים בֵּין הָעַמִּים בְּד' רוּחוֹת הָעוֹלָם, וְא"כ יֵשׁ לוֹמַר דְּאֶפְשָׁר לְעוֹלָם גְּלֹא
יִשְׂרָאֵל אִף שְׂמָא תֹאמַר דְּמִטַּעֵם זֶה אֵי אֶפְשָׁר לֹאבְדָם מִמַּלְכוּתָהּ שְׁלֹא יִקְרְאוּ לָהּ מַלְכוּת
קְטִיפָא ע"ז אָמַר וְלִמְלָךְ אֵין שְׁנָה לְהַנִּיחָם פִּירוּשׁ לְמִלָּךְ שְׁכַמוּתָהּ שְׁאִתָּהּ מוֹלָךְ בְּכַפָּה אֵין
שְׁנָה לְהַנִּיחָם דְּבִשְׁלָמָא מִי שְׂאִינוּ מוֹלָךְ עַל כָּל הָעוֹלָם כְּלוּ וְאֵי אֶפְשָׁר לוֹ לְהַעֲבִירָם מִן
הָעוֹלָם רַק מִמַּלְכוּת שְׁלוֹ וּמֵאַחַר שְׂיִשְׂאָרוֹ בְּמַלְכוּת אַחֲרָתָא אֲזַ שְׁפִיר י"ל דִּיקְרְאוּ לוֹ מַלְכוּת
קְטִיפָא אֲבָל מְלָךְ שְׁכַמוּתָהּ יָכוֹל לְהַעֲבִירָם מִן כָּל הָעוֹלָם כְּלוּ שְׁהִירִי מְשַׁלְתָּהּ בְּכָל הָעוֹלָם
א"כ בְּוֹדָאֵי אֵין שְׁנָה לְהַנִּיחָם: אֲמָנָם לְפִי מַה שֶׁהִקְדַּמְנוּ לַעֲיִל דְלֹא מְלָךְ אַחְשָׁנוּרִישׁ רַק חֲצִי
כְּדוּר שְׁהֵם, קכ"ז מְדִינוֹת י"ל דְּזָהוּ הִי זְכוּת שְׁרָה שְׁלֹא מְלָךְ עַל כָּל הָעוֹלָם כְּלוּ וְדוּק
הֵיטֵב: בְּלִילָה הַהוּא נִדְּדָה שְׁנַת הַמְּלָךְ וְגו' וְאִיתָא בְּגִמְרָא מְגִילָה דָּף ט"ו ע"ב אָמַר ר'
תַּנְחוּם נִדְּדָה שְׁנַת מַלְכוּתָהּ שֶׁל עוֹלָם כו' וְרַבֵּנּוּ אָמְרִי נִדְּדוּ עֲלִיוֹנִים וְתַחְתּוֹנִים כו' (פִּירֵשׁ"י
נִדְּדוּ עֲלִיוֹנִים לְבַקֵּשׁ רַחֲמִים עַל הַדְּבָר) וְעֵינָן בְּתַרְגּוּם שְׁנֵי שְׁפִירֵשׁ גַּם כֵּן דְקָאֵי עַל הַקַּב"ה
יַע"ש: לִפ"ז קְרוֹב הַדְּבָר לְשִׁמּוֹעַ דָּגָם סִיפָא דְקָרָא דְכְתִיב וַיֹּאמֶר לְהִבִּיא סֶפֶר זִכְרוֹנוֹת
וְגו' יֵשׁ לְדָרוֹשׁ ג"כ מֵעֵינָן זֶה וְהֵינָנו ע"ד מַה דְאִיתָא בְּגִמְרָא שֶׁם דָּף ט"ז ע"א עַל פְּסוּק
וַיִּקַּח הָמָן אֶת הַלְבוּשׁ וְגו' אֲזַל וְאַשְׁתַּכַּח רַבֵּנּוּ דִּיתְבִּיקְמִי מְרַדְכִי וְקָא מַחוּי לְהוּ הַלְכוּת
קְמִיצָה (פִּירֵשׁ"י הִי דוֹרֵשׁ בְּעֵינָנו שֶׁל יוֹם וְשִׁשָּׁה עָשָׂר בְּנִסָּן הָיִי יוֹם תְּנוּפַת הָעוֹנָם)
אֲתָא הֵמָּן וַיִּתֵּיב קְמִי מְרַדְכִי וְא"ל בְּמֵאֵי עֲסָקִיתוּ א"ל דְכִי הָיִי בֵּית מִקְדָּשָׁא קִיָּים רַחֲמָנָא
אָמַר מֵאֵן דְּמִנְדָּב מִנְחָה לִּי מִלֵּיא קוֹמְצָא דְסוֹלְתָא וְלִיקְטָר עַל גְּבִי מִזְבְּחָא וְלִיכַפֵּר לִי
אָמַר הֵמָּן אֲתָא מְלֹא קוֹמְצָא דִידְכוּ וְדַחֵי עֲשֵׁרֶת אֲלֶפָא כִּכְרֵי כֶּסֶף דִּהִיּוּא גְּבָרָא כו' וְהִנֵּה
גְּבִי מִנְחָה כְּתִיב בְּפִרְשֵׁת וַיִּקְרָא וְהַקְטִיר הִכָּהֵן אֶת אֲזַכְרָתָהּ הַמִּזְבֵּחַהּ פִּירֵשׁ"י אֲזַכְרָתָהּ
הַקְּוֹמֵץ הָעוֹלָה לְגְבוּתָהּ הוּא זִכְרוֹן הַמִּנְחָה שְׁבוּ נִזְכָּרִים הַבְּעָלִים לְטוֹבָה וּלְנַחַת רוּחַ: וְהֵינָנו
דְקָאָמַר הַפְּתוּב וַיֹּאמֶר לְהִבִּיא סֶפֶר הַזִּכְרוֹנוֹת וְקָאֵי עַל הַמְּלָךְ מַלְכוּתָהּ שֶׁל עוֹלָם שְׂאָמַר
לְהִבִּיא זְכוּת סֶפֶר הַזִּכְרוֹנוֹת ר"ל מַה שֶׁעֲסַק מְרַדְכִי בַתּוֹרָה בְּהַלְכוּת קְמִיצָה דְאִיקְרִי זִכְרוֹן
וְאָמְרוּ רז"ל בְּסוֹף מַסְכַּת מִנְחוֹת כָּל הַפּוֹסֵק בַּתּוֹרָה מִנְחָה כָּאֵלוֹ הַקְרִיב מִנְחָה וְהֵינָנו סֶפֶר
הַזִּכְרוֹנוֹת ר"ל תּוֹרַת קְמִיצָה הָעוֹלָה לְזַכְרוֹן שְׂיִהְיוּ הַבְּעָלִים נִזְכָּרִים לְטוֹבָה וְאִתִּי קוֹמְצָא
דִידְהוּ וְדַחֵי לְעֲשֵׁרֶת אֲלֶפֶי כִּכְרֵי כֶּסֶף וְדוּק: בְּזָה תְּבִין וְתִשְׁכִּיל הָא דְאִיתָא שֶׁם דָּף י"ג ע"ב
אָמַר רִישׁ לְקִישׁ גְּלוּי וְיָדוּעַ לִפְנֵי מִי שְׂאָמַר וְהִי הָעוֹלָם שְׁעֵתִיד הֵמָּן לְשָׁקוֹל שְׁקָלִים עַל
יִשְׂרָאֵל לְפִיכָף הַקָּדִים שְׁקָלִיהֶם לְשָׁקָלִי הֵמָּן וְהֵינָנו דְתַנּוּ בְּאַחַד בְּאֶדָר מִשְׁמִיעִין עַל
הַשְּׁקָלִים (פִּירֵשׁ"י מְכַרִּיזִין בְּעֵינָיו שְׂיִבִּיאוּ שְׁקָלִיהֶם) וְלַעֲנִיד נִרְאָה דְסִמִּיָּה אֲסִיפָא

דמתני' דתנן שם בט"ו באדר קורין את המגילה בט"ו באדר שולחנות יושבין במדינה לגבות השקלים כו' שמעינן מהא דבזכות השקלים ניצלו ישראל ולפי מה שהקדמנו לעיל משמע דבזכות העומר ניצלו והכי איתא במדרש וצריך ליתן טעם במאי קמיפלגי ולפי מה שנתבאר לעיל יתיישב בטוב טעם משום דמצינו גבי שקלים כתיב והיה לבני ישראל לזכרון לבני ה' לכפר על נפשונתיכם וכאן כתיב להביא ספר הזכרונות לפ"ז נחא דריש לקיש סבר הא דכתיב ספר הזכרונות קאי על השקלים דכתיב בהו לזכרון ומאן דאמר בזכות העומר והלכות קמיצה יליף לה מקרא דכתיב והקטיר הפהן את אנפרתה וכדפרישית לעיל ודוק היטיב: על פי הדברים האלה נבאר פירוש הפסוק בהושע סי' ג' ואפרה לי בתמשה עשר כסף וחומר שעורים ולתתו שעורים ופירש"י ופרקתניזון במימרי ביום תמשה עשר לירח ניסן ויהב ית כסף תקליא כפור לנפשיהון ואמרית דיהון מקרבין קדמי עומר ארמיתא מעללת שערין כו' והכי נדרש בפסיקתא בתמשה עשר כסף וגו' בתמשה עשר בניסן כו' והיינו כפירש"י כאן דכסף בגימטריא נסן: וצריך לבאר מאי ענין זה לזה: ולפי מה שהקדמנו לעיל יתיישב דבר דבור על אופנו ונקדים מה דאיתא במדרש על פסוק וישפות המן ממחרת הפסח אל תקרי המן אלא המן שנתלה בפסח כו' ור"ל בט"ו בניסן דממחרת הפסח היינו ממחרת לשחיטת הפסח שהוא בי"ד בניסן כדאיתא בתוספת קידושין דף ל"ד ע"ב ד"ה ממחרת הפסח יצאו בני ישראל ממצרים (ועיינו מה שנתבאר מענין זה בפרשת אמור דף ע"ז ע"ד) ולעיל הקדמנו, דריש לקיש אמר ע"י השקלים ניצלו ישראל וסתמא דגמרא ובמדרש משמע דבזכות העומר ניצלו, ובאמת אלו ואלו דברי אלקים חיים דלכך כתיב ספר הזכרונות לשון רבים וקאי על זכרון השקלים ועל קמיצת המנחה דכתיב בה אפרתה וכדפרישית לעיל:.

וזהו שרמז הכתוב ואפרה לי בתמשה עשר כסף פירוש בתמשה עשר בניסן (דכסף בגימטריא נסן) שנתלה המן בו ביום אז קנה הקב"ה את ישראל לעצמו לפי שנתפרו המן ואתי קומצא דידהו ודחי לעשרת אלפי ככרי כסף דהמן כדאיתא שם בגמרא שאמר הקב"ה להמן רשע עבד שקנה נכסים עבד למי נכסים למי גם נרמז במלת כסף שנתלה המן על העץ דכסף בגמטריא עץ כמו שכתבו שם תוספת על פסוק הכסף נתון לה ר"ל העץ נתון לה הכסף בגמטריא העץ וכן פאן אמר כסף לרמז על חודש ניסן ועל עץ ר"ל שנתלה המן בט"ו בניסן על העץ: ומפרש באיזה זכות ניצלו ישראל ואמר כסף תקלין כפור לנפשיהון ר"ל בזכות השקלים דכתיב בהו לזכרון לכפר על נפשונתיכם.

ומסיים דיהון מקריבין קדמי עומר כו' פירוש גם בזכות עומר והיינו מצות קמיצה דכתוב בה אפרתה דע"י זכות שתי מצות אלו הביאו ספר הזכרונות שנתפרו ישראל לטובה כדאמרן ודוק: ומסיים הכתוב וחומר שעורים ולתתו שעורים ימים רבים וגו' ופירש"י חמר שלשים סאה ולתתו ט"ו סאה הרי מ"ה וימים שנים רבים שלשה הרי עוד תמשה הרי בין פולם תמשים לרמז שניתנה התורה לסוף תמשים יום ליציאתם ממצרים כו' הפנונה בזה ע"ד מה דאיתא בגמרא שבת דף פ"ח ע"א דבשעת מתן התורה כפה הקב"ה עליהן את ההר כגיגית ואמר אם מקבלין אתם את התורה מוטב ואם לאו שם תהא קבורתכם אמר רבא מכאן מודעא רבא לאורייתא (פירש"י שיכולין ישראל לומר אנוסים היינו) ואמר שמואל אפי' הכי הדר קבלוהו בימי אששורוש דכתיב קימו וקבלו היהודים קימו מה שקבלו כבר ע"כ והיינו דקא רמז הכ' פאן אחר שאמר שניצלו בימי המן ע"י

זכות השקלים והעומר וע"י זה ואפרה אותם לי בתמשה עשר כסף פירוש בתמשה עשר בניסן שנתלה המן כדפרישית לעיל ומסיים וחמר שעורים ולתת שעורים ימים רבים וגו' שהם נ' יום לרמז שקיבלו את התורה נ' יום אחר ט"ו בניסן אלא עדיין היו יכולין לומר אנוסין היינו אבל עתה ואפרה בתמשה עשר כסף שקניתי אותם לי בימי המן אז הדור קבלוהו ברצון טוב ולא באונס דאז קנה אותם קנין גמור ודוק: ואי קשיא הא קשיא דבגמרא דמגילה דף י"ו אמרו דיתבי מרדכי ואחוי להו לרבנן הלכות קמיצא כו' וכן אמר מאן דאתנדיב מייתי מלא קומצא כו' וא"ל אתי קומצא דידכו כו' דמשמע מפשטא דלישנא שהי' עוסק בהלכות קמיצה של מנחת יחיד ורש"י פירש על זה שהי' ששה עשר בניסן יום תנופת העומר והי' עוסק ודורש בפנינו של יום: וכן הוא במדרש על פסוק ויקח המן את הלבוש וגו' דמשמע שם בהדיא דיתבי ועסיק בהלכות עומר כו' יע"ש ומה ענין עומר שהוא מנחת צבור להלכות קמיצה של מנחת יחיד וצ"ע: ועם מה שהקדמנו לעיל יבואר מדרש תמוה אמר הקב"ה להמן אלמלא לא מת משה יפה אמרת עכשיו שמת משה יתלו את המן על העץ ע"כ: ודבר זה אין לו שחר מה ענין תליית המן למיתת משה ונקדים מה שכתבו תוספת במגילה דף ט"ז ע"א דיה עשרת אלפי כו' בשם המדרש גבי המן שרצה המן ליתן עשרת אלפי כפרי כסף כנגד כל דמי פדיון של ישראל לכל אחד מתיר אלה (ובפרשת כי תשא נתבאר ענין זה באריכות היטיב דבר דבור על אופנו כפתור ופרח יע"ש) ועתה נפרש ע"ד מה שכתב החזקוני טעם חשבון זה באופן שיגיע על כל אחד מישראל כ"ה שקלים היינו מפני שחזיו של אדם הוא שבעים שנה וכל אחד מישראל מחויב ליתן בכל שנה ושנה מחצית השקל וכל זמן שלא הגיע לבן עשרים שנה אין צריך ליתן שקלים א"כ סך כל השקלים מכן עשרים שנה עד בן ע' שנה ובכל פעם הוא נותן מחצית השקל הרי כל ימי חזיו נותן האדם כ"ה סלעים לכך רצה ליתן עשרת אלפי כפרי כסף העולים בעד כל א' מישראל שהם ת"ר אלה בין כולם כ"ה סלעים אף על זה קשה שהרי עדיין חסרו עוד כנגד השקלים של הלויים שהיו כ"ב אלה חוץ מאותן ת"ר אלה של ישראל: גם על ישראל צריך ג"כ עוד להוסיף ג' אלפים שהרי מנין ישראל הי' ת"ר ג' אלפים א"כ הי' צריך ליתן עוד כנגד השקלים של כ"ה אלפים מצורף לזה שהי' חסר השלבון שהי' כל אחד וא' מחויב ליתן יותר על מחצית השקל וזה הי' עולה ג"כ חלק א' מכ"ה של מחצית השקל (כמבואר היטיב בפרשת כי תשא ולדרכינו שם יתיישב הפל והחשבון עול' מדנקדק הדק היטיב) ולדעת החזקוני חסר עוד כנגד כ"ה אלה מישראל והוא חלק אחד מכ"ה חלקים מעשרת אלפי כפרי כסף שנתן המן ודוק: ואפשר לומר דזהו שכתבו תוספת: במגילה בשם המדרש על פסוק הכסף נתון לה הכסף בגימטריא העץ כו' כמו שהקדמנו לעיל שרמז הכתוב פאן שיתלה על העץ ואני אומר לה הוא בגימטריא חמשים שרמז לו שיתלה על שן חמשים אמה הכוונה בזה מפני שלא נתן המן עוד כנגד חמשים אלה מישראל כדאמרו לכו נחלה על עץ גבוה חמשים אמה וזה שרמז הכתוב הכסף בגימטריא העץ נתון לה ר"ל בשלף היא הרעה פינו שחסרת מן השקלים נ' אלה גימטריא לה ע"כ נתלה על עץ גבוה חמשים אמה וזהו שרמז הכתוב במשלי י"ח נבהל להון איש רע עין ונדרש על המן כדאיתא במדרשים ומסיים הכתוב ולא ידע כי חסר יביאנו לדרכינו הכי פירוש שכוונתו היתה ליתן כנגד השקלים של כל ישראל ולא ידע כי הביא חסר חמשים אלה כדאמרו ודוק היטיב: מעתה יבואר המדרש שאמר הקב"ה

להמן אלו לא מת משה כו' רק נקדים מה דאיתא במדרשים ומפרשים טעם על מיתת משה למאה ופוערים שנה היינו משום דקיי"ל שית אלפי שנים הני עלמא ומשה הי' תרועתו של עולם וקיי"ל דשלשה מדות הן בנותני תרומה עין יפה תורם אחד מארבעים עין רעה אחד מששים עין בינוני אחד מחמשים ולכך היו שני חיי משה מאה ופוערים שיהו חלק אחד מחמשים של שנות העולם ולכך התפלל משה שיחז' יותר מק"כ שנה כנגד התורם בעין יפה שהוא אחד מארבעים ולא עלתה לו משום דתרומה צריכה שתהי' דוקא אחד מחמשים ע"ד מה שנתבאר בפירוש כי תשא דמה שאמר הכתוב העשיר לא ירבה והדל לא ימעט הפנונה בזה לפי שמחצית השקל הוא תרומה א' מחמשים נגד דם הנפש שיש באדם ומשקלו כ"ה סלעין כמבואר היטיב בפירוש הנז' וא"כ הני אמינא דרשאי אדם להוסיף על מחצית השקל וליתן יותר כמדת עין יפה שהוא אחד מארבעים לכך בא הציווי העשיר לא ירבה וגו' דלענין השקלים צריך דוקא ליתן כמדת הבינוני שהוא תורם אחד מחמשים ובפירוש הנז' נתבאר היטיב ענין זה בסיד יע"ש: והשתא אתי שפיר דהכי קאמר לי' הקב"ה בשלמא אי לא הוי מת משה דהיתה נתמלאת בקשתו א"כ משום דשנותיו היו כנגד התורם כמדת יפה הוי אמינא דיכול לתרום כמה שירצה אפי' כמדה רעה לפי זה יש לומר דחשבוננו של המן הי' מכונן שנתן עשרת אלפי ככרי כסף כנגד השקלים של ישראל על חשבון התורם בעין רעה אחד מששים אף שחסר מהם הקלבון וכ"ה אלה כמו שהקדמנו לעיל מ"מ אי חשבינן כמי שתורם בעין רעה הוי החשבון מכונן אבל עכשיו שמת משה ולא נתמלא בקשתו א"כ על פירוש מוכח דהתרומה צריף שיהי' דוקא אחד מחמשים ואפילו בעין יפה לא יתרום כדפירשית לעיל בפסוק העשיר לא ירבה וא"כ ק"ו שאין השקלים כמדת התורם בעין רעה וא"כ חסר מן חשבוננו של המן כ"ה אלפים נגד הקלבונות ועוד כ"ה אלפים שהיו ישראל עם הלויים עודפים על ת"ר אלה והרי הם חמשים אלה לכך יתלו את המן על העץ גבוה חמשים אמה נגד חמשים אלה שחסר מחשבוננו ודוק ישמע חכם ויוסיף לקח: סליק מגילת אסתר.

הגדה שר פסח אשר בחר בנו מכל עם ורוממנו מכל לשון וקדשנו במצותיו ונתן לנו את יום חג המצות הזה זמן חרותנו מקרא קודש זכר ליציאת מצרים וכו' ונדבר זה צריך ביאור למה תקנו חז"ל בלשון הזה.

וטרם אהל לפרש נבאר מה שאמר הכתוב בשיר השירים משפני אחריו נרוצה וגו' פירש"י אני שמעתי משלוחיך רמז שאמרתי למשכני ואני אמרתי אחריו נרוצה וכו' ויבואר על פי מה דאיתא בב"ק דף קי"ג מלין לגזל עכו"ם שאסור מדר' עקיבא דאמר מניין לעבד עברי שנמכר לעכו"ם לזמן שלא ימשכנו ישראל בכל מן העכו"ם קודם זמנו שנאמר אחרי המכרו גאולה תהי' לו וזה שאמר הכתוב כמקשה משפני ר"ל הקב"ה משה אותי מיד פרעה קודם זמנו היינו לפי שנגזר על ישראל להיות ארבע מאות שנה בגלות והוציא אותנו הקב"ה אחר רד"ו שנים אף על פי שנמכרתי לפרעה לעבד ארבע מאות שנה אפילו הכי הוצאני הקב"ה בעל פרחו (והיינו לפי שלשון משיכה נופל על דבר שהוא מוציא בחינת יד) והא קיימא לן שלא ימשכנו את עבד קודם זמנו כדילפינן מדכתיב אחרי המכרו גאולה תהי' לו זה הוי גזילה גמורה כמו שהובא לעיל (ונדבר זה שיהי' גבי הקב"ה נמי כמו שאמרו חז"ל בסופה דף למ"ד ע"א אני ה' שונא גזל בעולה משל למלך שעבר על בית המוכס אמר תנו מכם למוכסן וכו' אמר להו ממנו ילמדו עוברי דרכים

ואל יבריחו עצמם וכו' כִּף אָמַר הַקֵּב"ה מִמֶּנִּי יִלְמְדוּ שְׁלֹא יִגְזְלוּ) לָזֶה בָּא הַכָּתוּב כְּמִתְרַץ אַחֲרֶיהָ נְרוּצָה בְּשֹׁכֵר שְׁאִמְרָתִי אַחֲרֶיהָ נְרוּצָה וְהִינֵנוּ עַל פִּי מַה דָּאִיתָא בְּרַש"י בְּפִרְשֵׁת בָּא עַל פְּסוּק וַיֹּאפּוּ אֶת־הַבָּצֵק אֲשֶׁר הוֹצִיאוּ מִמֶּצְרַיִם וְלֹא יָכְלוּ לַהֲתַמְהֵמָה וְגַם צָדָה לֹא עָשׂוּ לָהֶם פִּירֵשׁ"י מַגִּיד שֶׁבְּחֵן שֶׁל יִשְׂרָאֵל שְׁלֹא אָמְרוּ הֵאִיךָ נִצָּא לַמִּדְבָּר בְּלֹא צָדָה אֲלֹא הֵאֱמִינוּ וּבִטְחוּ בֵּה' וְהִלְכוּ הוּא שְׁמִפְנֵיךָ בְּקַבְלָה (ע"י ירמיה') זְכַרְתִּי לָךְ חֶסֶד נְעוּרֶיךָ אֲהַבֵּת כְּלוּלִתֶיךָ לְכַתֵּב אַחֲרֶיךָ בַּמִּדְבָּר אֶל אֶרֶץ לֹא זְרוּעָה מִה שֹׁכֵר מִפְּנֵיךָ אַחֲרָיו קִדֵּשׁ יִשְׂרָאֵל לֵה' וְגו' שְׁמַעֲיָנוּ מִהָא שֶׁבִּשְׂבִיל שֶׁבִטְחוּ יִשְׂרָאֵל בֵּה' וְאָמְרוּ אַחֲרֶיהָ נְרוּצָה זָכוּ שֶׁנִּקְרְאוּ קוֹדֵשׁ לֵה' וְקִיָּמָא לֵן בְּגִיטִין וּבב"ק וּבכִּמְה דְּזוֹכְרֵי שֶׁהַקֹּדֶשׁ מוֹצִיא מִיָּדִי שְׁעָבוֹד (פִּירֵשׁ מִי שְׁעָשָׂה שׁוֹרֵר אֲפוֹתֵקִי לְבַעַל חוּבוֹ שְׁאָמַר לוֹ אָפָה תִּהְיֶה קָאִי חוּבָךְ וְאַחֵר כִּף הַקֹּדֶשׁ הַקֹּדֶשׁ מוֹצִיא מִיָּדִי שְׁעָבוֹד וְאִין הַשׁוֹר מְשׁוֹעָבֵד לְבַעַל חוּב) וְהוּא הַדִּין וְהוּא הַטַּעַם גְּבִי יִשְׂרָאֵל שֶׁהוֹצִיאָם הַקֵּב"ה קוֹדֶם זְמַנּוֹ לְפִי שֶׁנִּקְרְאוּ קוֹדֵשׁ וְנִהְיוּ שְׁאָמַר הַכָּתוּב מִשְׁפָּנִי קוֹדֶם זְמַנִּי וּמִה טַעַם וּמִפְּרֵשׁ הַכָּתוּב בְּשִׁבִיל שְׁאִמְרָתִי אַחֲרֶיהָ נְרוּצָה וּבְשֹׁכֵר זֶה נִקְרָאִי קוֹדֵשׁ לֵה' וְהַקֹּדֶשׁ מוֹצִיא מִיָּדִי שְׁעָבוֹד וּלְכָף שֶׁפִּיר מִשְׁשׁ אוֹתִי הַקֵּב"ה קוֹדֶם זְמַנּוֹ וְדוּק הֵיטִיב: וְנִהְיוּ שֶׁפִּירֵשׁ רַש"י מִשְׁפָּנִי אַחֲרֶיהָ נְרוּצָה וְגו' אֲנִי שְׁמַעְתִּי מִשְׁלוּחָךְ רָמַז וְכו' פִּירֵשׁ דְּקִשָּׁה לְרַש"י מַה זְכוּת הוּא זֶה שֶׁנִּקְרְאוּ קוֹדֵשׁ בְּשִׁבִיל שְׁאִמְרוּ אַחֲרֶיהָ נְרוּצָה וַיִּצְאוּ אַחֲרֵי הַקֵּב"ה דִּלְמָא יָדְעוּ יִשְׂרָאֵל שְׁאִי אֶפְשָׁר בְּלֹא הֵכִי לְצֵאת קוֹדֶם זְמַנּוֹ וְע"כ סָמְכוּ יִשְׂרָאֵל וַיִּצְאוּ אִם כֵּן חוֹזֵר קוֹשִׁין לְדוֹכְתִּי לָזֶה פִּירֵשׁ רַש"י מִתְחַלֵּה לֹא שְׁמַעוּ יִשְׂרָאֵל הַהִבְטָחָה מִפִּי הַקֵּב"ה בְּעֶצְמוֹ אֲלֹא שְׁמַעוּ מִשְׁלוּחִים וְאִף גַּם זֹאת לֹא שְׁמַעוּ הַבְּטָחָה גְּמוּרָה אֲלֹא בְּרָמַז שֶׁהוּא כְּסִפְק וְאֶפְיָלוֹ הֵכִי בִטְחוּ יִשְׂרָאֵל וְעָשׂוּ מַעֲשֵׂה עַל זֶה וַיִּצְאוּ לַמִּדְבָּר אֶל אֶרֶץ צִיָּה וְצִלְמוֹת וְצָדָה לֹא עָשׂוּ לָהֶם עַל כֵּן שֶׁפִּיר זָכוּ לִקְרֹא קוֹדֵשׁ וְעַל יָדִי כֵּן זָכוּ לְגֵאוֹל קוֹדֶם זְמַנּוֹ וְק"ל: וְאֶפְשָׁר שֶׁזֶּהוּ כְּוִנַּת חַז"ל שְׁאִמְרוּ בְּכִמְה דְּזוֹכְרֵי הַקֹּדֶשׁ חֲמִיץ וְשִׁחְרוּר מוֹצִיאִין מִיָּדִי שְׁעָבוֹד וּפְרוּשׁוֹ שֶׁל הַקֹּדֶשׁ נִתְפָּרֵשׁ לְעֵיל וְחֲמִיץ פְּרוּשׁוֹ מִי שֶׁשְׁעָבֵד לְחִבְרֵי חֲמִיץ קוֹדֶם הִפְסֵחַ בְּשִׁבִיל חוּבוֹ וְאַחֵר כִּף עֶבֶר עָלָיו הִפְסֵחַ וְנִאֲסָרָה בְּהִנָּא מוֹצִיא מִיָּדִי שְׁעָבוֹד וְאִין הִלְנָה חֵיִיב לוֹ לְשַׁלֵּם כְּלוּם שֶׁיְכוּל לֹאמַר לוֹ הֲרִי שְׁלָךְ לְפָנֶיךָ וְשִׁחְרוּר כְּגוֹן שְׁעָשָׂה עֲבָדוֹ אֲפוֹתֵקִי לְחִבְרֵי בְּעַד חוּבוֹ שֶׁחֵיִיב לוֹ וְאַח"כ שִׁחְרַר מוֹצִיא מִיָּדִי שְׁעָבִיד וְלִדְרָכֵינוּ רָמַזוּ חַז"ל בְּזֶה עַל יִשְׂרָאֵל וְה"פ הַקֹּדֶשׁ רְצוֹנָם לֹאמַר שִׁיִּשְׂרָאֵל נִקְרָא הַקֹּדֶשׁ כְּמוֹ שְׁאָמַר הַכָּתוּב קִדֵּשׁ לֵה' וְגו' וּמִה טַעַם נִקְרָא הַקֹּדֶשׁ עַל שֵׁם חֲמִיץ כְּוִנַּתם בְּזֶה עַל שְׁלֹא הִסְפִּיקוּ בְּצִקָּם.

שֶׁל אֲבוֹתֵינוּ לְהַחֲמִיץ כְּמוֹ שְׁאָמַר הַכָּתוּב כִּי לֹא חֲמִיץ וְגַם צָדָה לֹא עָשׂוּ לָהֶם וְגו' וְשִׁחְרוּר ר"ל וְע"י כֵּן נִשְׁתַּחֲרוּר קוֹדֶם זְמַנּוֹ וְהִינֵנוּ הַקֹּדֶשׁ חֲמִיץ וְשִׁחְרוּר מִפְּקִיעַ מִיָּדִי שְׁעָבוֹד אִף עַל פִּי שְׁמֵן הַדִּין הָיוּ רְאוּיִן לְהִיּוֹת עוֹד ק"ץ שְׁנֵים בְּגִלוֹת מִצְרַיִם וַיִּצְאוּ קוֹדֶם זְמַנּוֹ עַל שֵׁם שֶׁנִּקְרְאוּ הַקֹּדֶשׁ כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר וְדוּק הֵיטִיב: וְנִהְיוּ כְּוִנַּת חֲכָמֵינוּ וְ"ל שֶׁתִּקְנוּ נִסְחַ בְּרָכָה זֹו בְּלִשׁוֹן זֶה אֵת יוֹם חַג הַמִּצּוֹת וְגו' וְהִינֵנוּ לְפִי מַה שֶׁנִּתְבָּאֵר שֶׁבְּשִׁבִיל זְכוּת מִצּוֹת נִגְאָלוּ יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם קוֹדֶם זְמַנּוֹ וְהִינֵנוּ לְפִי שְׁלֹא הִתְמַהֵמָה וְנִצְרָרוּ מִשְׁאֲרוֹתָם בְּשִׁמְלוֹתָם.

עַל שְׁכָמָם וַיִּצְאוּ לַמִּדְבָּר וּבִטְחוּ בֵּה' וְנִהְיוּ שְׁאָמַר אֵת יוֹם חַג הַמִּצּוֹת זְמַן חֲרוּתֵינוּ הַכְּוִנָּה בְּזֶה שֶׁחַג הַמִּצּוֹת גָּרַם זְמַן חֲרוּתֵינוּ אִף שֶׁהִי קוֹדֶם פְּלוֹת זְמַן הָאֲרָבֶע מֵאוֹת שְׁנֵים מִפְּל מְקוֹם עַל יָדִי זְכוּת הַמִּצּוֹת הָיוּ יִשְׂרָאֵל נִגְאָלִין בְּזֶה הַזְמַן מִיָּד וְכָל כִּף לְמַה וּמִפְּרֵשׁ הַטַּעַם מִקְרָא קוֹדֶשׁ ר"ל שֶׁעַל יָדִי שֶׁהִלְכוּ בְּחַפְזוֹן גְּדוֹל וּבְצִקָּם עַל שְׁכָמָם וְלֹא אָפוּ בְּמִצְרַיִם וְגַם

צָדָה לֹא עָשׂוּ לָהֶם וְלֹא הִתְמַהֲמָהּוּ עַד שְׁיַחֲמִץ הַבָּצֵק לֹא יֵצְאוּ מִיָּד עַל יְדֵי אוֹתוֹ זְכוּת נִקְרָאוּ יִשְׂרָאֵל קוֹדֶשׁ וְהַקֹּדֶשׁ מִפְּקִיעַ מִיָּדִי שֶׁעָבִיד וְהֵינּוּ זְמַן חֲרוּתֵינוּ אֲף עַל פִּי שְׁלֹא הִי' הַזְמַן מִכָּל מְקוֹם נִקְבַּע הַזְמַן מִשּׁוּם זְכוּת הַמִּצּוֹת וְדוּק הֵיטִיב: וְעַל פִּי דְבָרִים הָאֵלֶּה יִבְנוֹאֵר הַפֶּסֶק בְּפִרְשֵׁת בָּא וּתְחִזֵּק מִצְרִים עַל הָעָם לְמַהֵר לְשַׁלְּחָם וְגו' וַיֵּשֶׁא הָעָם אֶת בָּצֵקוֹ טָרָם יַחֲמִץ מִשְׁאֲרוֹתָם צָרוּרוֹת בְּשִׁמְלוֹתָם עַל שְׂכָמָם וְגו' וְלִכְאוּרָה תִּיכַת לְמַהֵר הוּא פְּמִינְתָּר וְמָה הִי' הַמִּקְרָא חֹסֵר אִי הוּי פְּתִיב וּתְחִזֵּק מִצְרִים עַל הָעָם לְשַׁלְּחָם וְגו' וְלִדְרָכֵינוּ הִכִּי פְּרוּשׁוֹ וּתְחִזֵּק מִצְרִים לְמַהֵר לְשַׁלְּחָם קוֹדֶשׁ פְּלוֹת זְמַן אַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנִים אֲף קִשָּׁה וְכָל כֹּף לְמָה עַל מָה יֵצְאוּ קוֹדֶשׁ זְמַנּוֹ עַל זֶה בָּא הַפְּתוּב כְּמִתְרַץ וַיֵּשֶׁא הָעָם אֶת בָּצֵקוֹ טָרָם יַחֲמִץ הַפְּנוּנָה בְּזֶה מִשּׁוּם שְׁמִיָּהֲרוּ לְצִאֵת וְתִלִּי בְּטַחוּנָם בַּהֲקִיב"ה וַיֵּצֵא בְּחַפְזוֹ עַד שֶׁבָּצֵקָם לֹא הִתְחַמֵּץ נִקְרָאוּ הַקֹּדֶשׁ וְהַקֹּדֶשׁ מוֹצִיא מִיָּדִי שֶׁעָבִיד כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעִיל וְדוּק הֵיטִיב: כֹּהָא לְחָמָא עֲנִיָּא דִּי אֲכָלוּ אֲבִהֶתְנָא בְּאַרְעָא דְּמִצְרַיִם.

וְלִכְאוּרָה קִשָּׁה וְכִי בְּאַרְץ מִצְרַיִם אֲכָלוּ הַמִּצּוֹת הֵלֵא לְאַחֵר צִאֵתָם מִמִּצְרַיִם הִי' אוֹכְלִים הַמִּצּוֹת כְּמוֹ שֶׁאָמַר הַפְּתוּב וַיֵּאָפוּ אֶת הַבָּצֵק אֲשֶׁר הוֹצִיאוּ מִמִּצְרַיִם עֲוֹנוֹת מִצּוֹת כִּי לֹא חָמֵץ וְגו' וְא"כ לְמָה סִיָּדָר בְּעַל הַגָּדָה דִּי אֲכָלוּ אֲבִהֶתְנָא בְּאַרְעָא דְּמִצְרַיִם וְטָרָם אֲחֵל לְפִרְשׁ נִבְאֵר מָה דְּקִשְׁנִי לִי בְּסוּגִיָּא דְּקִדּוּשֵׁין דָּף ל"ח דְּאִיתָא שֶׁם פְּלוֹגְתָא דִּר' עֲקִיבָא וְרַבֵּנּוּ אִי מוֹשֵׁב כָּל מְקוֹם שֶׁאֲתָם יוֹשְׁבִים מִשְׁמַע אוֹ לֹא וּפְרִיָּה בְּשִׁלְמָא לְמָאן דְּאָמַר מוֹשֵׁב כָּל מְקוֹם שֶׁאֲתָם יוֹשְׁבִים מִשְׁמַע.

הֵינּוּ דְּכִתִּיב וַיֵּאָכְלוּ מִעֲבוֹר הָאָרֶץ מִמִּתְחַרֵּת הַפֶּסֶח. מִמִּתְחַרֵּת הַפֶּסֶח אֲכוּל מְעִיקְרָא לֹא אֲכוּל אֲלֵמָא אִיִּקְרַב הָעוֹנֵם וְהִזְדַּר אֲכוּל אֲלֵא לְמָאן דְּאָמַר לְאַחֵר יִרְוֶשָׁה וַיִּשְׁיבָה נִיכּוּל לְאַלְתֵּר.

וּמִשְׁנֵי לֹא הוּי צְרִיכִין דְּכִתִּיב וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֲכָלוּ אֶת הַמֶּן אַרְבָּעִים שָׁנָה עַד בּוֹאָה אֵל אָרֶץ נוֹשֶׁבֶת עַד בּוֹאָם אֵל קִצָּה וְגו' הָא פִּיָּצֵד בְּשִׁבְעָה בְּאַדָּר מֵת מִשָּׁה וּפְסֵק מִן מִלִּירָד וְהוּי מְסִתְפָּקִים מִמֶּן שֶׁבְּכָלִיָּהֶם עַד שֶׁשָּׁה פֶּשֶׁר בְּנִיסָן: וְתִנְיָא אִידָּהּ וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֲכָלוּ אֶת הַמֶּן אַרְבָּעִים שָׁנָה וְכִי אַרְבָּעִים אֲכָלוּ וְהֵלֵא אַרְבָּעִים שָׁלָה חֹסֵר שְׁלִשִּׁים יוֹם אֲכָלוּ (שִׁבְט"ז) בְּאִיר הַתְּחִיל הַמֶּן לִירָד), אֲלֵא לֹאֵר לֹאֵר לֹא עוֹגוֹת שֶׁהוֹצִיאוּ וַיִּשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם טַעְמוֹ טַעַם מִן ע"כ.

וּבְמִדְרָשׁ וְטַעְמוֹ כְּלִשְׁד הַשָּׁמֶן (גְּבִי מִן פְּתִיב) כְּלִישְׁת שָׁמֶן וּדְבָשׁ וְכֵן פִּירֵשׁ"י: וְהֵינּוּ שְׁלִשְׁד רֵאשִׁי תִּיבּוֹת לִישְׁת שָׁמֶן דְּבָשׁ וּלְפִי זֶה קִשָּׁה הָא קִיָּמָא לֹן דְּאִין יוֹצֵאִין בְּפֶסֶח בְּמִצָּה שְׁנִילּוּשָׁה בְּשָׁמֶן וּדְבָשׁ דְּהוּי, מִצָּה עֲשִׂירָה וְאִנּוּ לֶחֶם עוֹנִי בְּעִינֵן שְׁיָהִי זְכָרוֹן עוֹנִי (לְבָצֵק מִצְרִים) כֵּן פְּתַב הַרְמֵב"ם, וְהֵלֵא הָעוֹגוֹת שֶׁעָשׂוּ מִבָּצֵק אֲשֶׁר הוֹצִיאוּ מִמִּצְרַיִם הִי בּוֹ טַעַם מִן שֶׁהֵינּוּ טַעְמוֹ לִש"ד כְּעִיסָה שְׁנִילּוּשָׁה בְּשָׁמֶן וּדְבָשׁ וְהֵינּוּ מִצָּה עֲשִׂירָה: וְכֵן קִשָּׁה אֵהָא שְׁיָסֵד בְּעַל הַגָּדָה כֹּהָא לְחָמָא עֲנִיָּא דִּי אֲכָלוּ אֲבִהֶתְנָא וְכו' וְכִי לֶחֶם עוֹנִי הִי' לֹא מִצָּה עֲשִׂירָה הִי' שֶׁטַעְמוֹ בּוֹ טַעַם מִן דְּהֵינּוּ כְּמִי שְׁנִילּוּשָׁה בְּשָׁמֶן וּדְבָשׁ.

וַיִּבְנוֹאֵר הַפֶּל עַל נִכּוֹן וּתְחִילָה נִתְרַץ פְּלוֹגְתָא דְּרַבְרַבְתָּא: דַּע שֶׁבְּטוֹר אֲנֹרַח חִיִּים סִיָּמֵן תִּס"ב מִבִּיא הַגְּמָרָא דְּפֶסְחִים דָּף ל"ו ע"א דְּסִבְר ר' עֲקִיבָא הָא דְּכִתִּיב בִּקְרָא לֶחֶם עוֹנִי פֶּרֶט לְעִיסָה שְׁנִילּוּשָׁה בְּשָׁמֶן וּדְבָשׁ כּו' וּפְרִיָּה וְסִבְר ר' ע' עִיסָה שְׁנִילּוּשָׁה בְּשָׁמֶן וּבְדְבָשׁ לֹא וְהִתְנִיָּא וְכו' וּמִשְׁנֵי לֹא קִשְׁיָא הָא בְּיוֹם טוֹב שְׁנֵי כְּדָמַר ר' יְהוֹשֻׁעַ לְבָנִי יוֹמָא קָמָא לֹא תְלוּשִׁי לִי בְּדוּבָשָׁא מִכָּאן וְאִילָף לֹשִׁי לִי בְּדוּבָשָׁא וּמִפְּרֵשׁ הַטּוֹר דְּדוּוּקָא לִילָה הִרְאִישׁוֹן

שְׁצָרִיף לְצֹאת יְדֵי חוֹבַת מִצָּה וּמִכָּאן וְאֵילָף מִן־תֵּר וְהֵרֵב הַמַּגִּיד מִבֵּיא דְעָה שְׁנֶהֱגוּ שְׁלֹא לֵאכֹלוּ כָּל ב' יָמִים הָרִאשׁוֹנִים מִצָּה עֲשִׂירֶה וְכָתַב עָלָיו הַבֵּית יוֹסֵף שָׂאִין טַעַם לְמִנְהָג הַהוּא.

וְנִרְאֶה דְטַעַמָּא רַבָּא אֵית בִּי וְקִמְפִּלְגוּ בְּמָה שֶׁהִקְדַּמְנוּ לַעֲלִיל וְהִינְנוּ לְפִי שְׁשֵׁם בְּקִידוּשִׁין כְּתִבּוּ תוֹסֶפֶת בַּד"ה מִמַּחֲרַת הַפֶּסַח אֲכֹל וְכו' לר' אַבְרָהָם אֲבֹן עֲזָרָא קָאָמַר מִמַּחֲרַת שְׁחִיטַת הַפֶּסַח דְּהִינְנוּ ט"ו בְּנִיסָן כו' דְּהִכִּי נָמִי אֲשַׁכְּחֵן בְּפִרְשֵׁת מִסְעֵי מִמַּחֲרַת הַפֶּסַח יֵצְאוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְגו' וְהֵם יֵצְאוּ בַּט"ו וְכֵן מִפְּרֹשׁ ר"ת וכו' ור"י מִפְּרֹשׁ נָהִי דְבַעֲלָמָא מִמַּחֲרַת הַפֶּסַח הָיִי ט"ו הֵכָא י"ו הוּא וְעַל פְּרֻחֶיהָ צ"ל כֵּן וכו'.

וְאִם כֵּן כִּינֹן דְּכִתִּיב וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֲכָלוּ אֶת הַמֶּן אַרְבָּעִים שָׁנָה וּמִפְּרֹשׁ בְּגִמְרָא אַרְבָּעִים שָׁנָה דְּוִוְקָא בְּצִמְצוּם א"כ מָה שֶׁאָמְרוּ עוֹגוֹת שֶׁהוֹצִיאוּ יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם טַעַמוּ טַעַם מִן חֲשִׁיב הַמִּקְרָא בְּאוֹתָן אַרְבָּעִים שָׁנָה כְּאִכִּילַת הַמֶּן עֲצָמוּ לְפִי זֶה לְפִירֹשׁ ר"י דְּמַמַּחֲרַת הַפֶּסַח הִינְנוּ יוֹם י"ו בְּנִיסָן הוּא וְכו' פֶּסֶק הַמֶּן מִלִּירֵד נִמְצָא שֶׁמַּמַּחֲרַת ט"ו הִתְחִיל טַעַם הַמֶּן בְּבִצָּק שֶׁהָיָה אַרְבָּעִים שָׁנָה מִצְוֶמְצָם בְּעֵינֵן וּמֵאוֹתוֹ יוֹם חֲשִׁיב אֲכִילַת הַמֶּן נִמְצָא שֶׁכָּל יוֹם ט"ו אֲסוּר לֵאכֹל מִצָּה עֲשִׂירֶה לְפִי שֶׁיֵּשׁ חַיִּיב לֵאכֹל לֶחֶם עוֹנֵי זָכַר לְאַבּוֹתֵינוּ שֶׁאָכְלוּ כָּל יוֹם ט"ו מִבִּצָּק עָנִי שֶׁהוֹצִיאוּ מִמִּצְרַיִם אֲבָל לְפִי שִׁיטַת ר"ת וְרַאב"ע דְּפִירֹשׁוּ דְּמַמַּחֲרַת הַפֶּסַח הִינְנוּ מִמַּחֲרַת שְׁחִיטַת הַפֶּסַח שֶׁהוּא יוֹם ט"ו נִמְצָא דְּבִשְׁנָה הָרִאשׁוֹנָה שֶׁיֵּצְאוּ יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם הִתְחִיל לִהְיוֹת טַעַם הַמֶּן גַּם בְּבִצָּק מִמַּחֲרַת הַפֶּסַח שֶׁהוּא ט"ו בְּנִיסָן שֶׁהָיָה אַרְבָּעִים שָׁנָה שְׁלִמּוֹת בְּעֵינֵן: וּמַעֲתָה עֲלֵתָה פְּלֻגָּתָן כַּהֲוֵהָ הָא דְּפֶסֶק הַטּוֹר דְּוִוְקָא לִיל ט"ו אֵין יוֹצֵאִין בְּמִצָּה עֲשִׂירֶה שְׁצָרִיף לְצֹאת יְדֵי חוֹבַת מִצָּה הִינְנוּ מְשׁוּם דַּס"ל כְּדַעַת ר"ת וְרַאב"ע דְּמַמַּחֲרַת הַפֶּסַח הִינְנוּ ט"ו א"כ בְּיוֹם ט"ו טַעַמוּ יִשְׂרָאֵל טַעַם הַמֶּן בְּעוֹגוֹת שֶׁהוֹצִיאוּ מִמִּצְרַיִם וְטַעַמוּ כְּלִשְׁד הַשֶּׁמֶן כְּעִיסָה שְׁנִילּוּשָׁה בְּשֶׁמֶן וְדָבֵשׁ אֲבָל לִיל ט"ו לֹא הִי טַעַם הַמֶּן בְּבִצָּקָם וְאָכְלוּ לֶחֶם עוֹנֵי לֶכֶף הַחַיִּיב הוּא לֵאכֹל בְּלִיל ט"ו לֶחֶם עוֹנֵי וְלֹא מִצָּה עֲשִׂירֶה (וְלִפִּי זֶה אֲפִילוּ אִם אֲבָל כְּזִית מִמִּצָּה עָנִי בְּלִילָה הָרִאשׁוֹנָה אֲפִילוּ הִכִּי אֲסוּר לֵאכֹל מִצָּה עֲשִׂירֶה שֶׁהָיָה אוֹתוֹ הַלֵּילָה לֹא הָיָה אוֹכְלִין מִצָּה עֲשִׂירֶה שֶׁעֲדִינֵן הִי לֶחֶם עוֹנֵי וְהֵב"י לֹא כָּתַב כֵּן) אֲבָל מִמַּחֲרַת הַפֶּסַח מִן הַדִּין מִן־תֵּר לֵאכֹל מִצָּה עֲשִׂירֶה וְהִינְנוּ לִישַׁת שֶׁמֶן וְדָבֵשׁ שֶׁהָיָה מֵאֵז הִתְחִיל טַעַם הַמֶּן לַש"ד לִישַׁת שֶׁמֶן וְדָבֵשׁ בְּבִצָּקָם שֶׁל אַבּוֹתֵינוּ אֲלֵא מְשׁוּם סְפִיקָא דִּיוֹמָא אֲסוּרִים לֵאכֹל מִצָּה עֲשִׂירֶה אִף בְּלִילָה הַשְּׁנִי אֲבָל בְּיוֹם ב' וְנִדְּאִי מִן־תֵּר וְכֵן דַּעַת הַטּוֹר וְרַש"י וְכו' וְכֵן שֶׁאָמְרוּ בְּגִמְרָא יוֹמָא קָמָא לֹא תְלוּשִׁי לִי וְכו' מִשְׁמַע שְׁגַם בְּלִילָה הַשְּׁנִי מִן־תֵּר לֵאכֹל מִצָּה עֲשִׂירֶה כְּכֹר תִּירֵץ הַבֵּית יוֹסֵף דְּלֹא דְּוִוְקָא יוֹמָא קָמָא אֲלֵא הוּא הַדִּין יוֹם ב' מְשׁוּם סְפִיקָא דִּיוֹמָא קָמָא וְלִדְרֻכֵּינוּ בְּיוֹם ב' וְנִדְּאִי מִן־תֵּר דְּהָא אֵי לֹא סְפִיקָא דִּיוֹמָא הִי מִן־תֵּר לֵאכֹל מִצָּה עֲשִׂירֶה אִף בְּיוֹם ט"ו כַּמֶּש"ל אֲלֵא מְשׁוּם סְפִיקָא דִּיוֹמָא אֲסוּרָה בְּלִילָה הַשְּׁנִי אֲבָל בְּיוֹם ט"ו וְנִדְּאִי מִן־תֵּר.

וְהַדִּיעָה שֶׁהֵבִיא הַמַּגִּיד מִשְׁנָה שְׁבִי יָמִים הָרִאשׁוֹנִים אֲסוּרִים לֵאכֹל מִצָּה עֲשִׂירֶה סְבִירָא לִי כְּסִבְרַת ר"י שֶׁמַּמַּחֲרַת הַפֶּסַח הִינְנוּ י"ו בְּנִיסָן נִמְצָא שְׁבִיּוֹם ט"ז הִתְחִיל טַעַם הַמֶּן דְּבִצָּק שֶׁל אַבּוֹתֵינוּ נִמְצָא שֶׁכָּל יוֹם ט"ו וְלִילָה שֶׁל ט"ז אֲסוּר בְּמִצָּה עֲשִׂירֶה זָכַר לְאַבּוֹתֵינוּ עַד יוֹם ט"ז וּמִן הַדִּין בְּיוֹם ט"ז הִי מִן־תֵּר לֵאכֹל מִצָּה עֲשִׂירֶה אֲלֵא מְשׁוּם סְפִיקָא דִּיוֹמָא אֲסוּר

גם ביום שני שהוא ט"ז והוא בלילה השלישי שהוא אור ליום י"ז נמי אסור משום ספיקא דיום שני.

וזה שיסד בעל הגדה פהא לחמא עניא די אכלו אבהתנא ר"ל לכה אנו אוכלים לחם עוני זכר לבצק מצרים שהוציאו אבותינו ואכלו כמו שאמר הכתוב ויאפו את הבצק וגו' כי לא חמץ אף על זה קשה מה לחם עוני הי' זה הלא טעמו באותם עוגות טעם המן שהוא פלישת שמן ודבש והיינו מזה עשירה על זה בא פמתרין די אכלו אבהתנא בארעא דמצרים ר"ל בלילה הראשון שעדיין הי' לחם עוני מה שאין כן לאחר שיצאו ממצרים טעמו בו טעם מן ולא הי' לחם עוני שהרי הי' פלישת שמן ודבש והיינו ממחרת הפסח כמש"ה ממחרת הפסח יצאו ישראל וגו' ודוק הטיב: רבי יוסי הגלילי אומר במצרים לקו עשר מכות ועל הים לקו חמשים מכות במצרים מהו אומר ויאמרו החרטמים אל פרעה אצבע אלקים היא ובים מהו אומר ויבא ישראל את הים הגדול, ר' אליעזר אומר כל מפה שהי' במצרים היתה של ארבע מכות שנאמר ישלח בם חרון אפו עברה וזעם צרה משלחת מלאכי רעים וגו' חרון אפו אחת עברה שמים וזעם שלש צרה משלחת מלאכי רעים ארבע אמור מעתה במצרים לקו ארבעים מכות ועל הים לקו מאתיים מכות ר' עקיבא אומר כל מפה שהי' במצרים היתה של חמש מכות חרון אפו אחת עברה שמים וזעם שלש צרה ארבע משלחת מלאכי רעים חמש אמור מטתה במצרים לקו חמשים מכות ועל הים לקו חמשים ומאתים מכות עכ"ה וצריך לבאר במאי קמיפלגי הגי' תלתא תנאי דאין לומר במשמעות פסוק זה פליגי דא"כ לר' עקיבא דמחלק צרה משלחת מלאכי רעים לשתי מכות א"כ מצינו לחלק עוד בפסוק זה משלחת מלאכי רעים ג"כ לשתיים וכן חרון אפו לשתיים ג"כ ועוד הא ר' יוסי הגלילי לא למד שום דבר מפסוק זה ישלח בם חרון אפו על פרחיה צ"ל דמקרא זה אין כאן שום משמעות לחלק המכות אלא כל אחד ואחד יש לו טעם בפני עצמו אלא דאסמכיהו אקרא כדבעינן למימר לקמן בס"ד: ותחלה נבאר דעתו דר"א דסבר כל מפה היתה של ארבע מכות ונקדים מה דאיתא במדרש רבה שיר השירים על פסוק ידיו גלילי זהב ר' סימאי אומר ארבעים על לוח זה וארבעים.

על לוח זה שנאמר לוחות כתובים משני עבריהם טרוגא ופירש מתנות כהונה בשם הערוך טרוגא בלשון יון קורין למרובע טרוגא ור"ל דעשרת הדברות היו מרובעים ארבע פצעים עשר הרי ארבעים וכן מצאתי.

במדרש ר' אליעזר אומר ויאמרו החרטומים אצבע אלקים היא טרוגא הי' כל אחת ואחת הרי ארבעים מכות ע"כ: ואיתא במדרש רבה על פסוק ארבעים יפנו מה בשור ודם יש לו קטופרוס (ר"ל מכות ומלקות) אף הקב"ה יש לו קטופרוס שנאמר ארבעים יפנו כו' עוד אמרו בילקוט ריש פרשת בשלח משל למלך בשור ודם שיש קטופרוס כו' כן נתן הקב"ה לפרעה קטופרוס עשר מכות כו': מעתה מבואר הטיב טעמי' דר' אליעזר דאמר כאן כל מפה היתה של ארבע מכות דאזיל לשיטתו דאמר במדרש על פסוק אצבע אלקים היא טרוגון הי' כו' ר"ל כל מפה הי' של ארבע מכות כדי שיעלה לארבעים מכות והיא הקטופרס של הקב"ה דכתיב ארבעים יפנו והיינו משום דכתיב אצבע אלקים היא ומתרגמינן מחא דאלקא פירושו מפת אלקים של מלקות ומכות של הקב"ה (וזהו ג"כ

הטעם דאָמער ר' סימאי במדבר דעל כל לוח ולוח היו ארבעים דברות היינו משום דגמר ג"ש פתיב פאן אצבע אלקים היא וכתוב גבי לוחות כתובים באצבע אלקים מה אצבע האמור פאן טטרוגא ר"ל של ארבעים מפות פנגד ארבעים מלקות אף אצבע האמור גבי לוח טטרוגא ר"ל על כל לוח ולוח ארבעים דברות) וק"ל: ועתה נבאר טעמין דר' יוסי הגלילי דלא דרש מקרא זה ישלח בם חרון אפו וגו' דאיתי לחלק שיהיה כל מפה שבמצרים לכמה מפות אלא סבר סתם במצרים לקו עשר מפות ועל הים לקו חמשים מפות היינו משום דקשיא לי על ר' אליעזר דסבר כל מפה היתה של ארבע מפות ולדידין לקו במצרים ארבעים מפות פנגד מ' מלקות ויגליף לה דכתיב אצבע משמע טטרוגון ר"ל מרובע פדאמרון א"כ הוי לי למכתב סתם אצבע דפירוש מפה ומלקות נאנא ידענא דמלקות הם ארבעים למה לי למכתב אצבע אלקים אלא הענין הוא ע"ד מה דאיתא בגמרא דחגיגה דף ט"ו גבי מט"ט דאפקוהו ומתוהו שיתין פולסי דנורא וכו' היינו משום דמלקות של מעלה הם ס' וכהאי גוונא איתא בכמה דוכתי בגמרא ובמדרישים הטעם הוא משום דבב"ד של מטה נעשה האדם בר עונשין כשמגיע לי"ג שנה וקיימ"ל אין לוקין אלא א"כ התרו בו דאז הוי פושע לכף לוקין בב"ד של מטה ל"ט פנגד חטא עון ופשע וג' פעמים י"ג הרי ל"ט: אמנם בב"ד של מעלה אין עונשין עד שמגיע לכן עשרים לכף מלקות דידהו הם ס' דג' פעמים עשרים הרי ס' וזהו הטעם דר' יוסי הגלילי דסבר במצרים לקו עשר מפות ועל הים לקו חמשים מפות משום דקשיא לי למה לי למכתב אלקים דלר' אליעזר דסבר שלקו במצרים ארבעים מפות פנגד מ' מלקות דזהו עונש מלקות בב"ד של מטה וכאן פתיב אצבע אלקים דמשמע שהקב"ה דן אותם במצרים במלקות של מעלה לכף סבר ר' יוסי הגלילי דבמצרים לקו עשר מפות ועל הים חמשים מפות וכשתצטרפם ביחד הרי הם ס' פנגד ס' מלקות בב"ד של מעלה ודוק: וכיון שכן נפרש טעמין דר' עקיבא דאמר כל מפה היתה של חמש מפות היינו משום דר"ע קאי בשיטת ר' יוסי הגלילי דמצטרף מפות שלקו במצרים ושעל הים כולם ביחד הם המלקות שבב"ד של מעלה אלא משום דמצינו גבי בני נח שלא נענשו עד שנעשו בן מאה שנים דאז נעשה בר עונשין כדאיתא במדרש רבה פרשת נח בענין בני נח אפי' יפת הגדול שבהם לא הי' עדיין בן מאה שנים כשפא המבול ולמדו דבר זה.

מקרא דכתוב והנער בן מאה שנים ימות כו' יע"ש: ומאחר שהדין הוא דמלקות שבב"ד של מטה הם ל"ט פנגד ג' פעמים י"ג נגד אותן י"ג שנים דהוי בר עונשין כמו שהקדמתי לעיל א"כ גבי בני נח דלא הוי בני עונשין עד מאה שנים צריך שיהיו המלקות דידהו ג' פעמים מאה שהם שלש מאות לכף אמר ר' עקיבא כל מפה היתה של חמש הרי במצרים לקו חמשים מפות ועל הים חמשים ומאתים ויתצטרפם ביחד הרי שלש מאות פנגד נ' פעמים מאה והיינו אצבע אלקים מלקות של מעלה דאז לא הוי בני עונשין עד מאה שנה ודוק כי נכון הדבר מאוד: תם ונשלם שכתב לאל בורא עולם